Pöytäkirja 3/2019

29.05.2019

Piispainkokous

Piispainkokous

Aika/Tid	29.05.2019 klo 09:00
Paikka/Plats	Kirkon talo, kokoushuone Henrik, Eteläranta 8, Helsinki

Jäsenet

Arkkipiispa	Tapio Luoma	*puheenjohtaja*	Turun arkkihiippakunta
Piispa	Simo Peura		Lapuan hiippakunta *ei osallistunut esteellisenä § 10 käsittelyyn*
Piispa	Matti Repo		Tampereen hiippakunta *saapui § 6 käsittelyn aikana* *ei osallistunut esteellisenä § 10 käsittelyyn*
Piispa	Seppo Häkkinen		Mikkelin hiippakunta
Biskop	Björn Vikström		Borgå stift
Piispa	Kaarlo Kalliala		Turun arkkihiippakunta *ei osallistunut esteellisenä § 10 käsittelyyn*
Piispa	Jari Jolkkonen		Kuopion hiippakunta
Piispa	Teemu Laajasalo		Helsingin hiippakunta *poistui § 8 käsittelyn aikana salista hetkeksi*
Piispa	Jukka Keskitalo		Oulun hiippakunta
Piispa	Kaisamari Hintikka		Espoon hiippakunta *saapui § 5 käsittelyn aikana*
Kenttäpiispa	Pekka Särkiö		
Vt. kirkkoneuvos	Aulikki Mäkinen	*ilmoittanut esteestä*	Toiminnallisen osaston johtaja
Kirkkoneuvos	Pirjo Pihlaja		Kirkkohallituksen nimeämä lakimies
Piispainkokouksen pääsihteeri	Jyri Komulainen	*sihteeri*	Esittelijä
Piispainkokouksen teologinen sihteeri	Anna-Kaisa Inkala		Esittelijä
Kirkkoneuvos, ulkoasiainosaston johtaja	Kimmo Kääriäinen		Esittelijä

Muut kutsutut

Arkkipiispan teologinen erityisavustaja	Petri Merenlahti	*ilmoittanut esteestä*	
Arkkipiispan teologinen erityisavustaja	Juha Meriläinen		
Viestintäjohtaja	Tuomo Pesonen		
Toimistosihteeri	Maria Borg-Karlsson		
Johtava asiantuntija	Tomi Karttunen, § 8		Esittelijä

Tiedottajat

Viestintäpäällikkö	Eeva-Kaisa Heikura
Sakkunnig, kommunikation	Åsa Holmvik

Pöytäkirja 3/2019

29.05.2019

Piispainkokous

Sisällysluettelo

§ 1 Istunnon avaus 1
§ 2 Nimenhuuto 2
§ 3 Työjärjestys 3
§ 4 Pöytäkirjan tarkastajat 4
§ 5 Seurakuntatyön johtamisen tutkinnon uudistaminen 5
- Seurakuntatyön johtamisen tutkinnon uudistaminen 7
§ 6 Hiippakuntavaltuustojen lakkauttaminen 18
§ 7 Suunta-hanke ja hiippakunnat 21
§ 8 Suosituksen antaminen Nikean uskontunnustuksen ekumeenisen sanamuodon käyttämisestä 24
- Suositus Nikean uskontunnustuksen ekumeenisen sanamuodon käytöstä 33
§ 9 Kristillisen kirkon ja uskontokunnan määritteleminen 37
§ 10 Jäsenmaksut ja erityisavustukset kirkkojen kansainvälisille yhteistyöjärjestöille vuonna 2020 43
- Jäsenmaksut ja erityisavustukset kirkkojen kansainvälisille yhteistyöjärjestöille 2020 46
§ 11 Tiedoksi merkittävät asiat 47
- Matkaraportti Inkerin kirkon synodaalikokouksesta 6.-7.5.2019 48
- Kirkon lähetystyön toimikunnan pöytäkirja 2/2019 52
- Ekumeenisten asiain toimikunta pöytäkirja 2/2019 60
§ 12 Seuraavat istunnot 68
§ 13 Istunnon päättäminen 69

PIISPAINKOKOUS

29.05.2019

Piispainkokous

§ 1 Istunnon avaus

Piispainkokouksen istunto Helsingissä, Kirkkohallituksessa alkoi keskiviikkona 29.5.2019 klo 9.00. Istunnon aluksi arkkipiispa Tapio Luoma toimitti aamurukouksen (*laudes*).

§ 2 Nimenhuuto

Todettiin läsnä olevat piispainkokouksen jäsenet ja että piispat Repo sekä Hintikka olivat ilmoittaneet saapuvansa myöhässä.

PIISPAINKOKOUS

29.05.2019

Piispainkokous

§ 3 Työjärjestys

Päätösehdotus	Esityslista hyväksytään istunnon työjärjestykseksi.
Päätös	Päätösehdotus hyväksyttiin.

PIISPAINKOKOUS

29.05.2019

Piispainkokous

§ 4 Pöytäkirjan tarkastajat

Päätösehdotus	Pöytäkirjan tarkastajiksi valitaan piispa Jari Jolkkonen ja piispa Teemu Laajasalo.
Päätös	Päätösehdotus hyväksyttiin.

29.05.2019

Piispainkokous

§ 5 Seurakuntatyön johtamisen tutkinnon uudistaminen

Diaarinumero DKIR/36/01.03.00/2018

Esittelijä piispainkokouksen teologinen sihteeri Anna-Kaisa Inkala

Piispainkokous päätti istunnossaan 7.2.2018 aloittaa seurakuntatyön johtamisen tutkintoa koskevan päätöksen (KS 77) uudistamisen. Nykyinen päätös tutkinnosta on annettu 10.2.1999. Aloitteen uudistamisesta oli tehnyt Turun arkkihiippakunnan tuomiokapituli 9.1.2018, ja sen taustalla oli hiippakuntien ja Kirkon koulutuskeskuksen keväästä 2017 alkaen valmistelema kirkon johtamiskoulutuksen uudistaminen. Kehittämistyön keskeinen syy on seurakuntien toimintaympäristössä ja johtamisen haasteissa tapahtuneet merkittävät muutokset.

Asian jatkovalmistelusta todettiin, että esittelijä tarvitsee tuekseen työryhmän, jossa on riittävästi kokemusosaamista kirkkoherran työstä. Työskentelyssä ovat olleet mukana Turun arkkihiippakunnan dekaani Timo Tavast, Espoon hiippakunnan dekaani Kai Peltonen ja Kirkon koulutuskeskuksen johtamiskouluttaja Terttu Malo ja marraskuusta 2018 alkaen Oulun hiippakunnan dekaani Kari Ruotsalainen. Työryhmä on kuullut valmistelun aikana Nousiaisten seurakunnan kirkkoherra Juhana Markkulaa ja Kauniaisten suomalaisen seurakunnan kirkkoherra Mimosa Mäkistä. Lisäksi palautetta on pyydetty dekaanikokoukselta ja Kirkon työmarkkinalaitokselta sekä Kirkon koulutuskeskukselta.

Valmistelussa on otettu huomioon, että Opetus- ja kulttuuriministeriön ohjaama työskentely Suomen tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä (NQF) koskee myös kirkon toteuttamia laajempia osaamiskokonaisuuksia.

Piispainkokous päätti 22.5.2018, että kirkkoherran virkaan kelpoistava koulutus liitetään uudistuksessa osaksi suunniteltua kirkon johtamisen erityiskoulutusta, jota puolestaan haettaisiin liitettäväksi kansalliseen tutkintojen ja osaamiskokonaisuuksien viitekehykseen (NQF). Lisäksi työryhmältä edellytettiin väliraportin toimittamista piispainkokoukselle. Työryhmä antoi piispainkokoukselle 5.12.2018 väliraportin, josta kävi ilmi, että johtamisen erityiskoulutuksen sijoittaminen viitekehykseen vaatii muutoksen kirkkolain 22 luvun 2 §:n ilmaisuun kirkkohallituksen tehtävistä. Muutos on tarkoitus valmistella Kirkkohallituksessa. Tämän jälkeen viitekehykseen sijoittaminen on mahdollista.

Piispainkokous katsoi, että esitetyt linjaukset olivat oikeansuuntaisia seurakuntatyön johtamisen tutkinnon uudistamiseksi ja antoi jatkovalmistelun työryhmän tehtäväksi. Työryhmä on tehnyt näiden linjausten mukaisesti liitteenä olevan säädösehdotuksen seurakuntatyön johtamisen tutkinnon uudistamiseksi.

Päätösehdotus Hyväksytään sisällöllisesti liitteen mukainen päätös seurakuntatyön johtamisen tutkinnon uudistamiseksi ja pyydetään päätöksestä kirkon laintarkastustoimikunnalta lausunto.

29.05.2019

Piispainkokous

Käsittely	Esittelijä teki muutamia stilisointeja esitykseensä keskustelun perusteella.
Päätös	Päätösehdotus hyväksyttiin.
Toimenpiteet	Ote Kirkon laintarkastustoimikunta (Katri Kuuskoski).

Piispainkokouksen päätös kirkkoherralta vaadittavasta seurakuntatyön johtamisen tutkintoon johtavasta koulutuksesta

Asian tausta

Piispainkokous käsitteli 7.2.2018 Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin tekemää aloitetta seurakuntatyön johtamisen tutkintoa koskevan päätöksen (KS 77) uudistamisesta. Piispainkokous on antanut kyseisen päätöksen 10.2.1999. Aloitteeseen sisältyi toive linkittää seurakuntatyön johtamisen tutkinnon uudistaminen tarkoituksenmukaisella tavalla johtamisen peruskoulutuksen laajempaan uudistamiseen. Uudistuksen taustalla ovat seurakuntien toimintaympäristössä ja johtamisen haasteissa tapahtuneet merkittävät muutokset.

Piispainkokous katsoi seurakuntatyön johtamisen tutkinnon uudistamisen tarkoituksenmukaiseksi. Muun muassa hallinto-osaamisen vahvistamista pidettiin tärkeänä. Asian jatkovalmistelu annettiin piispainkokouksen teologisen sihteerin Anna-Kaisa Inkalan ja työryhmän tehtäväksi. Työryhmässä ovat olleet mukana Turun arkkihiippakunnan dekaani Timo Tavast, Espoon hiippakunnan dekaani Kai Peltonen, Kirkon koulutuskeskuksen johtamiskouluttaja Terttu Malo ja marraskuusta 2018 alkaen Oulun hiippakunnan dekaani Kari Ruotsalainen. Kokemusosaamista kirkkoherran työstä ovat antaneet Nousiaisten seurakunnan kirkkoherra Juhana Markkula ja Kauniaisten suomalaisen seurakunnan kirkkoherra Mimosa Mäkinen. Lisäksi palautetta on pyydetty dekaanikokoukselta ja Kirkon työmarkkinalaitokselta.

Työryhmä on nähnyt tarpeelliseksi uudistaa seurakuntatyön johtamisen tutkintoa koskevan päätöksen (KS 77) kokonaan, sillä päätöstä on muutettu vuosien varrella monta kertaa. Valmistelu aloitettiin piispainkokouksen helmikuussa 2018 käymän keskustelun pohjalta, ja sitä on jatkettu joulukuussa 2018 käsitellyn väliraportin mukaisesti.

Seurakuntatyön johtamisen tutkinnon uudistamisesta seuraisi tarve uudistaa tutkinnon ja laajemminkin johtamisen peruskoulutuksen toteutussuunnitelmat. Toteutussuunnitelmassa annetaan tarkemmat ohjeet tutkinnosta ja sen suorittamisesta opiskelijoille ja kouluttajille, mikä takaa yhdenmukaisen toteutustavan kaikissa hiippakunnissa. Asian käsittelyn on ajateltu tapahtuvan tuomiokapituleissa piispainkokouksen päätöksen jälkeen dekaanikokouksen valmistelun pohjalta.

Nykytila

Seurakuntatyön johtamisen tutkinnosta säädetään kirkkojärjestyksessä. Esitys perustuu uuteen kirkkojärjestykseen, koska voimassa oleva kirkkojärjestys tulee muuttumaan. Muutos tapahtuu aikaisintaan 1.1.2020.

Piispainkokouksen tehtävänä on uuden kirkkojärjestyksen 5 luvun 9 §:n 4 kohdan e alakohdan nojalla antaa täytäntöönpanomääräys seurakuntatyön johtamisen tutkinnosta.

Uuden kirkkojärjestyksen 8 luvun 11 §:n mukaan seurakuntatyön johtamisen tutkinto vaaditaan kirkkoherran virkaan. Tuomiokapituli antaa uuden kirkkojärjestyksen 8 luvun 12 §:n mukaan todistuksen seurakuntatyön johtamisen tutkinnon suorittamisesta.

Seurakuntien monimuotoinen ja monikulttuurinen toimintaympäristö muuttuu yhä nopeammin. Hyvän johtamisen haasteet ovat kasvaneet. Kirkon henkilöstön työoloja ja työhyvinvointia on selvitetty *Kirkon työolobarometrillä* vuodesta 2014 alkaen ja joka toinen vuosi tehtävällä *Julkisen alan työhyvinvointi* -tutkimuksella. Nämä osoittavat, että työolot ovat kehittyneet pitkällä aikavälillä myönteisesti ja työyhteisöjen johtaminen on kohentunut. Uusimman tutkimuksen mukaan

johtamisessa kirkon alalla on kuitenkin edelleen haasteita (1/2018). Lähes kaksi kolmesta työntekijästä oli tyytyväisiä lähiesimiehensä johtamistapaan, toisaalta joka viides ei. Henkilöstössä ikäryhmittäisiä eroja esiintyi useimmalla esimiestyön ja työyhteisön alueella, mutta kaikkiaan yli 45-vuotiaat työntekijät ovat keskimäärin harvemmin tyytyväisiä lähimmän esimiehen johtamistapaan ja kokevat esimiehensä harvemmin tasapuoliseksi ja oikeudenmukaiseksi kuin työntekijät nuoremmissa ikäryhmissä. Johtamisen haasteista huolimatta joka toinen arvioi työhyvinvoinnin työyhteisössään kehittyneen parempaan suuntaan. Kirkon alalla useimmin työssään iloa ja innostusta kokivat seurakuntatyöntekijät.

Merkille pantavaa on, että kirkon alalla on havaittavissa aikaresurssien heikentymistä. Henkilöstöstä 52 prosenttia koki vuonna 2018, että heillä on riittävästi aikaa saada työnsä tehdyksi, mikä on yhdeksän prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuonna 2016. Heikentymistä on havaittu tapahtuneen myös henkilöstön vaikutusmahdollisuuksien kehityksessä. Huomion arvoista on sekin, että esimiehen nähtiin käsittelevän työhön liittyviä muutoksia harvemmin kuin kaksi vuotta sitten. (Kevan tutkimuksia 1/2018)

Kirkon tulevaisuuden haasteisiin vastaamisen kannalta keskeistä näyttää olevan työyhteisöjen yhteistoimintakulttuurin vahvistaminen, vuoropuhelu, jatkuva uudistuminen ja yhteisön voimavarojen esiin saaminen. Seurakunnat tulevat olemaan kohtalaisen isoja muun muassa seurakuntaliitosten vuoksi, joten kirkkoherrojen hallinnon ja henkilöstöjohtamisen taidot korostuvat.

Seurakunnallisen johtamisen luonne ja henkilöstön johtamiskoulutuksen tarpeet ovat nekin muuttuneet. On tunnistettu, että kirkkoherroille suunnatun johtamisen tutkinnon kehittämisen lisäksi tarvitaan laajemmalle kohderyhmälle tarkoitettua johtamisen peruskoulutusta. Näin mahdollistetaan pappien ja muiden esimiestehtävissä toimivien yhdessä oppiminen.

Hiippakunnat ja Kirkon koulutuskeskus ovat valmistelleet seurakuntien toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten vuoksi uudistusta, jossa luovutaan vaiheittain Kirkon johtamiskoulutusohjelma 2005:stä. Ohjelmaan sisältyy Kirjo I, jolla on tarkoitettu kirkon valmistavaa johtamiskoulutusta. Tätä ohjelman osaa ei ole toteutettu alun perin tarkoitetulla tavalla. Erillistä, muille kuin papeille suunnattua valmistavaa johtamiskoulutusta Seurakunta työyhteisönä ja johtajuus, ei ole hiippakunnissa toteutettu. Sen sijaan muutamat hiippakunnat ovat toteuttaneet Kirjo I:stä moniammatillisesti ja saaneet tästä hyviä kokemuksia.

Kirjo I:n sisältämä seurakuntatyön johtamisen tutkinnon uudistaminen on osoittautunut myös sisällöllisesti välttämättömäksi. Tutkinnon kehittämisessä olennainen kysymys on ollut, minkälaisin tiedoin ja taidoin varustettuja kirkkoherroja kirkko tarvitsee nyt ja tulevaisuudessa. Tutkintoa hakeutuvat suorittamaan lähes kaikki papit pastoraalitutkinnon jälkeen, olipa heidän aikomuksensa suuntautua kirkkoherran tehtäviin tai ei. Vuosina 2013-2017 suoritettiin 54-77 seurakuntatyön johtamisen tutkintoa vuodessa. Pappisvihkimysten pidemmän aikavälin keskiarvo on 70-90 pappisvihkimystä vuodessa. Koulutukseen hakeutuminen on edelleen miltei automaatio, vaikka kirkkoherrojen määrässä on tapahtunut merkittävää laskua, kuten seuraava kuva (Kirkon työmarkkinalaitos) osoittaa:

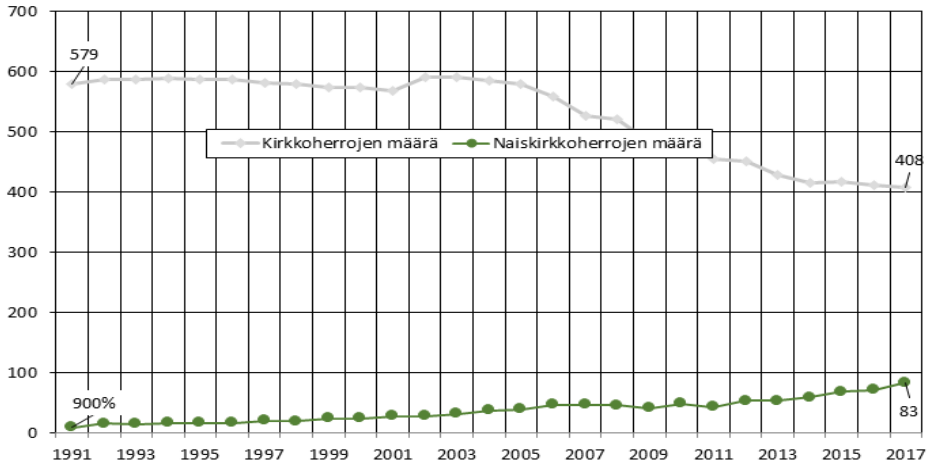

Tarkoituksenmukaista on, että seurakuntatyön johtamisen tutkinnon suorittaneiden määrä vastaa tätä kehitystä. Kirkkoherrojen määrän väheneminen on pienentänyt koulutustarvetta, mikä herättää kysymyksen erityisesti hiippakuntien ja mahdollisesti myös Kirkon koulutuskeskuksen kanssa tehtävän yhteistyön tiivistämisestä ja kehittämisestä koulutuksen eri sisältöalueilla.

Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Ehdotetun kirkkoherran virkaan kelpoistavan tutkinnon tavoitteena on antaa nykyistä paremmat edellytykset toimia kirkkoherrana. Tutkinnon suorittaisivat ne, joiden tarkoituksena on suuntautua ammatillisella urallaan nimenomaan kirkkoherroiksi. Muista seurakunnan tehtävistä kiinnostuneille annettaisiin mahdollisuus suuntautua muuhun kirkolliseen johtamiskoulutukseen.

Tutkinnon laajuus ehdotetaan säilytettäväksi lähes ennallaan (5 op). Tutkinnon suorittamisen edellytyksiä kuitenkin lisätään, jolloin koulutuksista muodostuu yhdessä niin laaja kokonaisuus, että voidaan puhua edelleen tutkinnosta vähäisestä opintopistemäärästä huolimatta. Lupa tutkinnon suorittamiseen voidaan antaa papille, joka on

1) suorittanut pastoraalitutkinnon;
2) suorittanut Johtamisen perusteet -koulutuksen (5 op) tai hankkinut muilla tavoin vastaavan osaamisen;
3) osallistunut johtamispotentiaalikartoitukseen ja tuomiokapitulin järjestämään ammatilliseen uraohjauskeskusteluun.

Johtamisen perusteet on moniammatillinen koulutus, joka palvelee pappien ohella muita seurakunnan esimiestehtävistä kiinnostuneita. Johtamispotentiaalikartoitus korvaa aikaisemman psykologisen soveltuvuustutkimuksen ja sen tehtävä muuttuu. Soveltuvuustutkimusta koskeneet ongelmakohdat korjataan muuttamalla tutkimuksen paikka ja rooli osana kokonaisuutta. Johtamisen perusteet, johtamispotentiaalikartoitus ja ammatillinen uraohjauskeskustelu tukisivat opiskelijaa koulutuspolulla ja sen valintatilanteissa.

Johtamispotentiaalikartoituksesta ja tuomiokapitulin järjestämästä uraohjauskeskustelusta ei ole ehdotuksen mukaan mahdollista saada vapautusta eikä niitä voi korvata esimerkiksi johonkin muuhun tehtävään liittyvällä soveltuvuustutkimuksella, työnohjauksella tai muilla ammatillisen urasuunnittelun tai tuen prosesseilla.

Uudistusten ehdotetaan koskevan myös tutkinnon kokonaisarviointiasteikkoa, arviointiperusteita ja tuomiokapitulin harkintavaltaa tutkinnon suoritusoikeuden myöntämisessä. Kysymyksiä ovat herättäneet erityisesti psykologisen soveltuvuustutkimuksen paikka, merkitys ja arvosana osana kokonaisuutta. Arviointiperusteissa keskeistä on arvioida tarkoituksenmukaisella tavalla opiskelijan valmiuksia toimia kirkkoherrana kelpoisuuden saavutettuaan. Johtamispotentiaalikartoituksella ei ole ehdotuksessa yhteyttä tutkinnosta annettavaan arvosanaan. Arviointiasteikko on muutettu

sanalliseksi ja arviointikäytännöt vastaavat aikuiskoulutuksessa ja kirkon muussa henkilöstökoulutuksessa yleisesti hyödynnettyjä arviointikäytäntöjä. Tutkinnon arvosanasta ei olisi valitusoikeutta, mutta arvosanaa voisi korottaa suorittamalla tutkinto uudelleen.

Nykyiseen seurakuntatyön johtamisen tutkintoon sisältyvä soveltuvuustutkimuksen sopimus on päättynyt 31.1.2019. Vuonna 2019 suoritettavat soveltuvuusarvioinnit voidaan toteuttaa nykyisen sopimuksen mukaisesti Psykologitiimi Päämäärän palveluna. Lisäksi Psykologitiimi Päämäärän kanssa pitäisi solmia sopimus koskien vuotta 2020, jotta viimeinen nykymuotoinen seurakuntatyön johtamisen tutkinto voidaan toteuttaa vielä vuonna 2020. Ehdotettu uusi johtamisen peruskoulutusten kokonaisuus voisi käynnistyä vuonna 2020 siten, että Johtamisen perusteet, johtamispotentiaalikartoitus ja uraohjauskeskustelut on mahdollista käydä ennen vuoden 2021 henkilöstökoulutukseen ilmoittautumisen määräajan umpeutumista (31.10.). Uudistunut seurakuntatyön johtamisen tutkinto järjestettäisiin siten hiippakunnissa ensimmäisen kerran vuonna 2021.

Yksityiskohtaiset perustelut

1 § Tutkinnon tavoite

Pykälän 1 momentissa ilmaistaan seurakuntatyön johtamisen tutkinnon ammatillinen tavoite. Tutkinnon hyväksytty suorittaminen antaa papille perustavat tiedot, taidot ja osaamisen, jotka ovat välttämättömiä jokaiselle kirkkoherralle.

Pykälän 2 momentissa määritellään seurakuntatyön johtamisen tutkinnon osaamistavoitteet. Tutkinnon osaamistavoitteet rakentuvat sille lähtökohdalle, että pappi hallitsee pastoraalitutkinnon sisällöt ja hänellä on Johtamisen perusteet -koulutuksen tuottamat tai vastaavat tiedot ammattimaisesta johtamisesta sekä seurakunnallisen johtamisen rakenteista ja erityispiirteistä. Seurakuntatyön johtamisen tutkinnossa syvennytään johtamisen keskeisiin kysymyksiin nimenomaan kirkkoherran tehtävien ja seurakuntatyön johtamisen näkökulmasta tutkinnon laajuuden mahdollistamissa rajoissa.

Jokaisen kirkkoherran välttämätöntä osaamista ovat teologinen ja pastoraalinen johtaminen, ihmisten johtaminen, seurakuntahallinto ja strateginen johtaminen. Työn haasteisiin vastaamisen kannalta keskeistä osaamista on esimerkiksi seurakuntahallinto, toisin sanoen päätöksenteon ydinprosessien hallinta ja taito työskennellä luottamuselimissä ja muissa sidosryhmissä. Kirkkoherralta edellytetään organisaation toiminnan ja toimintaprosessien hallinnan, suunnittelun ja päätöksenteon lisäksi halua sitoutua oman johtamisen kehittämiseen.

2 § Tutkinnon laajuus

Pykälän 1 momentissa määritellään seurakuntatyön johtamisen tutkinnon laajuudeksi viisi opintopistettä (5 op). Opintopisteet ovat yleisesti käytössä oleva mittayksikkö suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Yksi opintopiste vastaa noin 27 tunnin työpanosta. Uudistuksessa ei kasvateta seurakuntatyön johtamisen tutkinnon laajuutta aiempaan tutkintoon verrattuna. Tutkinnon suorittamisen edellytyksiä kuitenkin lisätään.

Pykälän 2 momentissa tutkinto määritellään valmisteilla olevan Kirkon johtamisen erityiskoulutuksen kokonaisuuteen kuuluvaksi moduuliksi, jonka hyväksytty suorittaminen antaa kelpoisuuden kirkkoherran virkaan.

Kirkkoherran tehtävien monipuolisuudesta sekä seurakuntien erilaisuudesta ja paikallisista erityisosaamisvaatimuksista johtuen on selvää, että seurakuntatyön johtamisen tutkinto ei pysty tuottamaan opiskelijalle kuin yleiskuvan sisältöalueiden teemoista. Menestyäkseen pitkällä tähtäimellä hyvin tehtävissään kirkkoherra tarvitsee välttämättä virkauran alkuvuosiin sijoittuvan syventävän tehtävälähtöisen koulutuksen. Nykyisin tällainen koulutus on Kirjo 2005 -johtamiskoulutusohjelman mukainen Kirjo IIA (20 op), jota kukin hiippakunta järjestää uusille

kirkkoherroilleen. Seurakuntatyön johtamisen tutkinnon uudistus ei vaikuta Kirjo IIA -koulutuksen jatkuvaan tarpeeseen ja laajuuteen.

Piispainkokouksen täytäntöönpanomääräyksen pohjalta dekaanit laativat hiippakuntien käytäntöjä ohjaavan seurakuntatyön johtamisen tutkinnon toteutussuunnitelman. Siinä yksilöidään tarkemmin tutkinnon sisällöt, rakenne ja toteutustavat.

3 § Tutkinnon suorittaminen

Pykälän 1 momentissa määritellään koulutuksen suoritusluvan myöntäminen tuomiokapitulin asiaksi ja rajataan pois mahdollisuus korvaaviin opintoihin tai suoritustapoihin. Kirkkoherran tehtäviin kelpoistava koulutus on sisällöiltään ja luonteeltaan siinä määrin erityislaatuinen, että sen korvaaminen muulla kirkollisella johtamiskoulutuksella tai aiemman johtamisosaamisen ja -kokemuksen hyväksi lukemisen perusteella ei ole tarkoituksenmukaista. Toisessa luterilaisessa kirkossa suoritettu kirkkoherran tehtäviin kelpoistava johtamiskoulutus ja kokemus kirkkoherrana voidaan kuitenkin tuomiokapitulin harkinnan mukaan ottaa huomioon seurakuntatyön johtamisen tutkinnon suorittamisessa.

Pykälän 2 momentissa määritellään seurakuntatyön johtamisen tutkinnon suorittamisen edellytykset. Aikaisemmin edellytyksenä oli vain pastoraalitutkinnon (40 op) suorittaminen. Uudistetun seurakuntatyön johtamisen tutkinnon suoritusoikeus myönnetään papille, jos hän täyttää kolme kriteeriä: hän on suorittanut 1) pastoraalitutkinnon, 2) Johtamisen perusteet -koulutuksen tai hankkinut muulla tavoin vastaavan osaamisen ja osallistunut 3) johtamispotentiaalikartoitukseen ja tuomiokapitulin järjestämään ammatilliseen uraohjauskeskusteluun.

Johtamisen perusteet on viiden opintopisteen (5 op) laajuinen moniammatillinen koulutus. Siinä käsitellään johtamisen yleisiä perusteita ja niitä johtamiseen seurakunnassa liittyviä osa-alueita, jotka ovat yhteisiä sekä lähiesimiesten että ylimmän johdon johtamistyössä. Koulutus on tarkoitettu kaikille seurakuntien työntekijöille, jotka ovat kiinnostuneita johtamisesta tai suunnittelevat johtaviin tehtäviin hakeutumista. Papit voivat aloittaa Johtamisen perusteet -koulutuksen, vaikka pastoraalitutkinto ei olisi vielä valmis. Välttämätöntä kuitenkin on, että pappi on suorittanut pastoraalitutkinnosta työyhteisö- ja hallinto-osion.

Johtamisen perusteet -koulutuksen järjestäminen on hiippakuntien vastuulla samalla tavoin kuin Kirjo 2005-johtamiskoulutusohjelmassa mainittu, muille kuin papeille suunnattu Seurakunta työyhteisönä ja johtajuus -koulutus. Keskeinen syy viimeksi mainitun korvaamiseen Johtamisen perusteet -koulutuksella on riittävän moniammatillista yhteistyötä tarkastelevan sisällön puuttuminen Kirjo 2005-ohjelman mukaisesta johtamisen peruskoulutuksesta. Seurakuntatyön johtamisen tutkintoa opiskelemaan hakeutuva pappi voidaan vapauttaa Johtamisen perusteiden suorittamisesta, jos tuomiokapituli katsoo, että hänellä on vastaavat tiedot ja taidot esimerkiksi aiemman työuran, seurakunnallisen työkokemuksen tai koulutuksen perusteella.

2 momentin kohdassa 3) sanottu johtamispotentiaalikartoitus korvaa aikaisemman psykologisen soveltuvuustutkimuksen ja sen tehtävä muuttuu. Johtamispotentiaalikartoitus on vain yksi tutkinnon suorittamisoikeuden saamisen edellytys. Tällöin kartoituksella on merkittävästi toisenlainen rooli kuin nykyiseen tutkintoon sisältyneellä psykologisella soveltuvuustutkimuksella. Kyseessä on ennen kaikkea itsearviointi, joka antaa välineen itsereflektioon ja ammatillisen potentiaalin tarkasteluun.

Nykyisessä seurakuntatyön johtamisen tutkinnossa psykologinen soveltuvuustutkimus vaikuttaa olennaisesti tutkinnon kokonaisarvosanaan. Tästä aiheutuu se ongelma, että vaikka soveltuvuustutkimuksen tulos on voimassa vain 1-2 vuotta, papin nimikirjaan merkittävän tutkinnon loppuarvosanan myötä soveltuvuustutkimuksen vaikutus papin kompetenssiprofiiliin ja urapyrkimyksiin on jäänyt käytännössä pysyväksi. Tämä kytkös on poistettu sillä tavoin, että johtamispotentiaalikartoitus ei ole osa seurakuntatyön johtamisen tutkintoa. Lisäksi siitä ei enää anneta numeraalista arvosanaa.

Ehdotuksena on johtamispotentiaalikartoitus, joka on tarkoitettu papin itsereflektion tueksi ja henkilökohtaisen ammatillisen uraohjauskeskustelun pohjamateriaaliksi. Muuhun tarkoitukseen tuloksia ei tule käyttää. Pappi kävisi henkilökohtaisen ammatillisen uraohjauskeskustelun kahden asiantuntijan kanssa, joiden nimeämisestä ja perehdyttämisestä hiippakuntadekaani vastaa.

Johtamispotentiaalikartoituksessa ja ammatillisessa uraohjauskeskustelussa selvitetään papin ammatillisia suuntautumisvaihtoehtoja sekä motivaatiota ja valmiuksia hakeutua suorittamaan kirkkoherran virkaan kelpoistavaa koulutusta. Ne muodostavat kokonaisuuden, jonka avulla pappi hahmottaa motivaatiotaan ja persoonallisia valmiuksiaan kirkkoherran tehtävään. Hän saa mahdollisuuden pohtia tuomiokapitulin tuella ammatillisia suuntautumisvaihtoehtojaan ja sitä, onko hänen uransa tässä vaiheessa tarkoituksenmukaista hakeutua suorittamaan seurakuntatyön johtamisen tutkintoa. Pappi ratkaisee itse johtamispotentiaalikartoituksen ja uraohjauskeskustelun perusteella, hakeutuuko hän tutkinnon suorittajaksi.

Pykälän 3 momentissa määritellään seurakuntatyön johtamisen tutkinnon toteutusvastuut. Hiippakuntien vastuulla on varsinaisen tutkinnon järjestäminen. Käytännössä tutkinnon järjestämistä hiippakunnassa ohjaa ja valvoo hiippakuntadekaani. Hiippakuntien toimintamallien ja käytäntöjen yhdenmukaisuutta seurataan ja tarvittaessa täsmennetään hiippakuntadekaanien vuotuisissa neuvotteluissa.

4 § Todistus ja arvosana

Pykälän 1 momentissa määritellään tuomiokapitulin tehtäväksi päättää seurakuntatyön johtamisen tutkinnon suorittaneelle papille annettavasta todistuksesta. Siitä ilmenevät tutkinnon laajuus, sisältö ja opiskelijan tutkinnosta saama arvosana. Lisäksi kouluttajat antaisivat eri vaiheissa koulutuksen aikana ja sen päätteeksi opiskelijalle henkilökohtaista ohjausta ja palautetta hänen opintojensa etenemisestä tutkinnon tavoitteiden suuntaisesti.

Pykälän 2 momentissa määritellään seurakuntatyön johtamisen tutkinnosta annettava arvosana-asteikko. Seurakuntatyön johtamisen tutkinnon suorittamisen edellytykset, jotka on sanottu 3 §:n 2 momentissa, eivät vaikuta koulutuksesta annettavaan arvosanaan. Arvosana annettaisiin vain koulutuksen aikaisista opinnoista, ja arvosanalla kuvattaisiin niitä kirkkoherran johtamistehtävässä tarvittavia valmiuksia, jotka opiskelija on tutkinnon suoritettuaan saavuttanut.

Arvosana-asteikko on muutettu ehdotuksessa sanalliseksi. Suoraviivainen rinnastus nykyisen johtamistutkinnon numeeriseen arviointiasteikkoon (1 / 1+ / 2- / 2 / 2+ / 3- / 3) ei olisi mahdollista, sillä arvosana on nykytutkinnossa riippuvainen psykologisen soveltuvuustutkinnon arvosanasta. Rinnastus on ongelmallista myös siitä syystä, että asteikosta, jota tuomiokapitulit ovat joutuneet käyttämään arvosanoja määrittäessään, puuttuvat puolikkaat arvosanat. Suuntaa antava rinnastaminen nykyisen ja ehdotetun tutkinnon arvosana-asteikkojen välillä on kuitenkin mahdollista, kun puolikkaat arvosanat otetaan mukaan rinnastukseen. Tällöin asteikkojen vastaavuus on seuraava; erinomaiset (3) / kiitettävät (3- ja 2½) / hyvät (2+ ja 2) / tyydyttävät (2- ja 1½) / välttävät (1+ ja 1) valmiudet kirkkoherran tehtävään. Opiskelijan suoritus voitaisiin myös hylätä, jos koulutuksen aikana käy ilmeiseksi, ettei opiskelijalla ole tällä hetkellä edellytyksiä tai valmiuksia toimia kirkkoherrana.

Arvioinnin yhteydessä on tärkeätä ottaa huomioon se edellä jo esille tullut seikka, että ehdotetussa tutkinnossa arvosana ei ole ainoa tapa antaa opiskelijalle palautetta hänen opiskelustaan ja osaamisestaan. Olennaisessa roolissa olisi kouluttajien antama henkilökohtainen palaute, jota opiskelija saa sekä suullisessa että kirjallisessa muodossa toteutussuunnitelmassa määriteltävällä tavalla.

Pykälän 3 momentissa annetaan opiskelijalle mahdollisuus suorittaa tutkinto uudelleen. Seurakuntatyön johtamisen tutkintoon liittyvistä tuomiokapitulin päätöksistä ei ole muutoksenhakuoikeutta (KJ 8: 12 §, 2 mom.). Näin ollen esimerkiksi arvosanasta ei ole mahdollista valittaa. Jos opiskelijan suoritus on hylätty, hän on tyytymätön tutkinnosta saamaansa

arvosanaan tai katsoo johtamisvalmiuksiensa olennaisesti parantuneen arvosanan saamisen jälkeen, hän voi hakeutua uuteen johtamispotentiaalikartoitukseen ja ammatilliseen uraohjauskeskusteluun ja hakea niiden jälkeen tuomiokapitulilta lupaa suorittaa tutkinto uudelleen. Tapauskohtaisesti räätälöityjä arvosanan korottamismahdollisuuksia ei järjestettäisi, vaan opiskelijan tulee tässä tapauksessa suorittaa seurakuntatyön johtamisen tutkinto kokonaisuudessaan uudelleen. Uuden tutkinnon myötä myös arviointi päivittyy vastaamaan opiskelijan senhetkisiä valmiuksia kirkkoherran tehtävään.

5 § Voimaantulo

Siirtymäsäännöksessä säädetään voimaantulosta. Päätöksen esitetään tulevan voimaan samana päivänä kuin kirkolliskokouksen 16 päivänä toukokuuta 2018 hyväksymä kirkkolaki. Päätöstä sovelletaan kuitenkin vain 1 päivänä tammikuuta 2021 jälkeen aloitettuun koulutukseen, koska uudistunut seurakuntatyön johtamisen tutkinto järjestettäisiin hiippakunnissa ensimmäisen kerran vuonna 2021.

Siirtymäsäännöksessä määrätään myös siitä, ettei päätöksellä ole vaikutusta kirkkoherran virassa olevien kelpoisuuteen. Lisäksi määrätään erikseen sanotuista vanhoista tutkinnoista, joita ei enää voi suorittaa, mutta jotka ovat aikanaan tuottaneet muodollisen kelpoisuuden kirkkoherran virkaan.

Vaikutusarviointi

Seurakuntatyön johtamisen tutkinnon laajuutta (5 op) muutetaan ehdotuksessa vain yhden opintopisteen verran. Toteutusvastuu pysyy hiippakunnilla, mutta kirkkoherrojen määrän vähenemisen vuoksi olisi tarkoituksenmukaista pyrkiä tiivistämään hiippakuntien välistä yhteistyötä koulutuksen järjestämisessä. Olennaista on yhdistää voimia silloin, kun koulutettavien määrä ei ole suuri. Näin voidaan vaikuttaa suotuisasti koulutuksen kustannuksiin ja resursseihin.

Nykyisen koulutuksen hinta koostuu psykologisesta soveltuvuustutkimuksesta n. 520 euroa ja kahdesta täysihoidon sisältävästä kurssijaksosta n. 360-420 euroa. Kurssi voidaan työantajan päätöksellä sisällyttää seurakunnan henkilöstön kehittämissuunnitelmaan siten, että seurakunta vastaa kustannuksista. Muussa tapauksessa kustannuksista vastaa kurssin osallistuja. Ehdotettuun koulutukseen sisältyvät kurssijaksot, mutta ei psykologista soveltuvuustutkimusta vastaavaa johtamispotentiaalikartoitusta. Sen suorittaminen olisi kuitenkin tutkinnon suorittamisen edellytyksenä, joten kartoituksesta seuraavat kulut tulee ottaa huomioon kokonaiskustannuksissa.

Psykologisia soveltuvuustutkimuksia on saatavilla hyvin monenlaisia, ja niiden hinta ja laatu vaihtelevat. Tutkimukseen voi kuulua psykologin tekemä laaja persoonallisuuspsykologinen tutkimus työelämän vaatimusten ja yksilön ominaisuuksien mahdollisimman osuvaksi yhteensovittamiseksi. Näin laaja tutkimus ei ole kuitenkaan välttämätön seurakuntatyön johtamisen tutkintoa edeltävälle johtamispotentiaalikartoitukselle. Olennaisempaa on, että tutkimus kohdistetaan ominaisuuksiin, joita tarvitaan nimenomaan kirkkoherran työssä ja oman osaamisen kehittämisessä. Tarvittavia ominaisuuksia ovat hyvä itsetuntemus ja sopeutumiskyky, joihin tutkinto-opiskelu antaa välineitä ja valmiuksia. Esimerkiksi Work Personality Inventory (WOPI) on tällainen testi, joka kuvastaa henkilökohtaisia oman toiminnan ajureita, motiiveja, osaamispotentiaalia, ajattelutapoja ja asenteita. Nämä yhdessä antavat pohjan oman osaamisen itseohjautuvaan kehittämiseen. Testin toteuttamisesta on saatu myönteisiä kokemuksia kirkon johtamiskoulutuksissa. Jos johtamispotentiaalikartoitus toteutetaan WOPI:n avulla, tarvetta hankintaa varten järjestettävälle kilpailutukselle ei ole, koska hankintakustannus ei ylitä kilpailutusrajaa. Seurakuntien taloustilanteen huomioon ottaen testi on edullinen. Yksittäisen testin hinta on n. 70 euroa, mikä on merkittävästi alhaisempi kuin nykyisessä psykologisessa soveltuvuustutkimuksessa. Ammatillisen uraohjauskeskustelun kannalta WOPI:n sisältämä itsearviointi tuottaa ryppään havaintoja opiskelijan omasta toiminnasta, motivaatiotekijöistä ja johtamispotentiaalista, joita reflektoidaan uraohjauskeskustelussa.

Tutkinnon suorittamisen edellytykset laajenisivat. Hiippakuntien vastuulle tulisivat Johtamisen perusteet (5 op) ja ammatilliset uraohjauskeskustelut. Näihin on kohdennettava hiippakuntadekaanin, hiippakuntasihteerien/asiantuntijoiden ja mahdollisten muiden hiippakunnallisten johtamiskouluttajien resurssia. Kokonaan uusista vastuista ei kuitenkaan olisi kysymys. Kirkon johtamiskoulutusohjelma 2005:n mukaisesti hiippakuntien tehtävänä on ollut Seurakunta työyhteisönä ja johtajuus -kurssin (1 ov = n. 2 op) järjestäminen muille johtotehtäviin suuntautuville kuin papeille. Vaikka kurssia ei ole tuossa muodossaan juurikaan toteutettu, on olennaista panna merkille, että kirkossa on tunnistettu hiippakuntien vastuu muidenkin kuin pappien peruskouluttamisesta johtotehtäviin. Nyt suunnitteilla oleva Johtamisen perusteet -koulutus, joka palvelee niin pappeja kuin muitakin esimies- ja työalavastuutehtävissä toimivia, edustaa uusimuotoista tapaa vastata jo aiemmin tunnistettuun tarpeeseen. Seurakunta työyhteisönä ja johtajuus -kurssin sijaan hiippakunnat ovat kehitelleet erilaisia lähiesimiesten johtamisvalmennuksia ja toteuttaneet Kirjo I:tä (seurakuntatyön johtamisen tutkintoa) moniammatillisesti. Näihin toteutustapoihin käytettyjä resursseja voitaisiin suunnata ehdotettuun moniammatilliseen Johtamisen perusteet -koulutukseen.

Kaiken kaikkiaan ehdotus ei sisällä hiippakunnille luonteeltaan uusia tehtäviä, vaan muille kuin papeille suunnattu johtamistyön alkuvaiheen tuki saisi uuden, jäsentyneen muodon. Samalla saataisiin käyttöön moniammatillisen johtamiskouluttautumisen hyödyt ja voitaisiin vahvistaa pappien johtamisvalmiuksien perustasoa. Näin ollen tulevaisuudessa seurakuntatyön johtamisen tutkinnon suorittajiksi lähtevät papit olisivat paremmilla valmiuksilla varustettuja ja kirkkoherraksi kelpoistavassa johtamiskoulutuksessa päästäisiin valmiuksien edelleen kartuttamisessa olennaisesti nykyistä pidemmälle.

Päätösehdotus

Piispainkokouksen päätös kirkkoherralta vaadittavasta seurakuntatyön johtamisen tutkintoon johtavasta koulutuksesta

_____

Piispainkokous on kirkkojärjestyksen (/) 5 luvun 9 §:n 4 kohdan e alakohdan nojalla ja kirkkojärjestyksen 8 luvun 11 §:n nojalla antanut kirkkoherran viran kelpoisuusvaatimukseksi hyväksyttävästä tutkinnosta seuraavan päätöksen:

1 § Tutkinnon tavoite

Tutkinnon tavoitteena on antaa papille kirkkoherran viran hoitamisen kannalta välttämättömät tiedot, taidot ja osaaminen.

Tutkinnon suorittanut on muodostanut kokonaiskuvan kirkkoherran tehtävistä. Hän on perehtynyt hengelliseen ja strategiseen johtamiseen sekä seurakuntahallintoon. Hänellä on perusvalmiudet esimiestyöhön, henkilöstön johtamiseen ja itsensä kehittämiseen johtajana.

2 § Tutkinnon laajuus

Seurakuntatyön johtamisen tutkinnon laajuus on viisi (5) opintopistettä.

Tutkinto on Kirkon johtamisen erityiskoulutukseen sisältyvä moduuli, jonka hyväksytty suorittaminen kelpoistaa kirkkoherran virkaan.

3 § Tutkinnon suorittaminen

Luvan seurakuntatyön johtamisen tutkinnon suorittamiseen myöntää tuomiokapituli. Tutkintoa ei voi korvata muilla johtamisen opinnoilla tai aikaisemman osaamisen hyväksi lukemisella.

Lupa seurakuntatyön johtamisen tutkinnon suorittamiseen voidaan antaa papille, joka on

1) suorittanut pastoraalitutkinnon;
2) suorittanut Johtamisen perusteet -koulutuksen tai hankkinut muilla tavoin vastaavat tiedot, taidot ja osaamisen; sekä
3) osallistunut johtamispotentiaalikartoitukseen ja tuomiokapitulin järjestämään ammatilliseen uraohjauskeskusteluun.

Seurakuntatyön johtamisen tutkinnon järjestää tuomiokapituli.

4 § Todistus ja arvosana

Tuomiokapituli antaa seurakuntatyön johtamisen tutkinnosta todistuksen, josta ilmenevät tutkinnon laajuus, tavoitteet ja arvosana.

Arvosana on arvio kirkkoherran johtamistehtävässä tarvittavista tiedoista, taidoista ja osaamisesta, jonka pappi on tutkinnon suoritettuaan saavuttanut. Hyväksytyn tutkinnon voi suorittaa arvosanalla erinomainen / kiitettävä / hyvä / tyydyttävä / välttävä. Tuomiokapituli voi myös hylätä suorituksen. Tutkinnon suorittaminen ja sen arvosana merkitään nimikirjaan.

Tutkinnon voi suorittaa tuomiokapitulin luvalla uudelleen. Luvan saamiseksi pappi osallistuu uudelleen johtamispotentiaalikartoitukseen ja uraohjauskeskusteluun.

5 § Voimaantulo

Tämä päätös tulee voimaan samana päivänä kuin kirkolliskokouksen 16 päivänä toukokuuta 2018 hyväksymä kirkkolaki. Päätöstä sovelletaan kuitenkin vain 1 päivänä tammikuuta 2021 jälkeen aloitettuun koulutukseen.

Tällä päätöksellä kumotaan piispainkokouksen 10 päivänä helmikuuta 1999 seurakuntatyön johtamisen tutkinnosta antama päätös (Kirkon säädöskokoelma nro 77) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. Henkilöön, joka on suorittanut kirkkoherran virkaan kelpoistavan tutkinnon ennen 1 päivää tammikuuta 2021 sovelletaan kuitenkin tämän päätöksen voimaan tullessa voimassa ollutta päätöstä.

Mitä 3 §:n 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos pappi on suorittanut pastoraalitutkinnon arvosanalla korkeimmalla kiitoksella hyväksytään tai ylemmän pastoraalitutkinnon, joka on suoritettu piispainkokouksen 6 päivänä maaliskuuta 1991 tai sen jälkeen päättämien tutkintovaatimusten mukaisesti taikka Kirkon johtamiskoulutusohjelman 1990 mukaisen johtamiskoulutuksen ennen vuotta 2000.

Liite

Voimassa oleva piispainkokouksen säädös:

KIRKON SÄÄDÖSKOKOELMA Nro 77 Piispainkokouksen päätös kirkkoherralta vaadittavasta seurakuntatyön johtamisen tutkinnosta

Annettu Helsingissä 10 päivänä helmikuuta 1999

Piispainkokous on kirkkojärjestyksen 6 luvun 18 ja 20 §:n nojalla määrännyt seuraavaa:

1 § (8.2.2000/79) (4.12.2013/118)

Seurakuntatyön johtamisen tutkinnon voi suorittaa pappi, joka on suorittanut pastoraalitutkinnon. (4.12.2013/118)

Seurakuntatyön johtamisen tutkinnon korvaa pastoraalitutkinto arvosanalla korkeimmalla kiitoksella hyväksytään, tai ylempi pastoraalitutkinto, joka on suoritettu piispainkokouksen 6.3.1991 tai sen jälkeen päättämien tutkintovaatimusten mukaisesti tai ennen vuotta 2000 suoritettu kirkon johtamiskoulutusohjelman 1990 mukainen johtamiskoulutus. (8.2.2000/79)

2 §

Lupa tutkinnon suorittamiseen haetaan tuomiokapitulilta, joka tutkii hakijan 1 §:ssä mainitut edellytykset ja mikä aikaisemmasta koulutuksesta luetaan hyväksi tutkintoa suoritettaessa.

3 § (13.9.2005/100)

Varsinaiseen tutkintoon sisältyy kuuden (6) opintopisteen laajuinen ja noin lukukauden kestävä kirkkoherran tehtäviä ja johtajuutta käsittelevä opintokokonaisuus sekä sen aikana soveltuvuustutkinta, jossa selvitetään tutkinnon suorittajan edellytyksiä toimia työyhteisön johtajana.

4 § (14.9.2004/94)

Opintokokonaisuuden järjestää tuomiokapituli ja sitä ohjaa hiippakuntadekaani. Tuomiokapituli voi painavista syistä päättää, että ulkomailla työskentelevä saa suorittaa opintokokonaisuuden erityisjärjestelyin. Soveltuvuustutkinnasta, jonka järjestää kirkon koulutuskeskus, ei voida myöntää vapautusta.

5 § (11.2.2004/93)

Tutkinnosta annetaan arvosana, jota määriteltäessä otetaan huomioon sekä opintokokonaisuus että soveltuvuustutkinta. Hyväksytyn tutkinnon voi suorittaa kiitettävästi (3, 3-), hyvin (2+,2), tyydyttävästi (2-) tai välttävästi (1+,1). Tuomiokapituli voi myös hylätä suorituksen. Arvosanaa on mahdollisuus luvalla korottaa.

6 §

Tutkinnon suorittaminen arvosanoineen merkitään nimikirjaan.

7 §

Tämä päätös tulee voimaan 10 päivänä helmikuuta 1999.

_____

Päätös nro 79 on tullut voimaan 8.2.2000.

_____

Päätös nro 93 on tullut voimaan 11.2.2004.

_____

Päätös nro 94 on tullut voimaan 15.9.2004.

_____

Päätös nro 100 on tullut voimaan 1.10.2005.

_____

Päätös nro 118 on tullut voimaan 1.1.2015.

§ 6 Hiippakuntavaltuustojen lakkauttaminen

Diaarinumero DKIR/189/00.08.00/2018

Esittelijä piispainkokouksen pääsihteeri Jyri Komulainen

Asian tausta
Kirkolliskokous päätti toukokuussa 2017 antaa tulevaisuusvaliokunnan mietinnön perusteella kirkkohallitukselle toimeksi tehdä kirkolliskokoukselle esitys hiippakuntavaltuustojen lakkauttamisesta ja niille kuuluvien tehtävien hoitamisesta sekä hiippakuntahallinnon synodaalisuuden turvaamisesta muuttamalla tuomiokapitulin kokoonpanoa. Samalla kirkolliskokous päätti, että kirkolliskokoukselle valmistellaan selvitys virka- ja hallintoterminologian uudistamisesta.
Kirkkohallituksen asettama työryhmä sai asiaa koskevan mietintönsä valmiiksi 4.12.2018.

Kirkkohallituksen täysistunto päätti 29.1.2019 mietinnön lähettämisestä lausuntokierrokselle, jotta kuultaisiin esimerkiksi hiippakuntien tuomiokapitulien ja hiippakuntavaltuustojen sekä joidenkin seurakuntien ja seurakuntayhtymien kanta asiaan. Kaksi kolmasosaa lausunnon antajista kannatti hiippakuntavaltuustojen lakkauttamista ja yksi kolmasosa vastusti. Lausuntojen yhteenveto on kirkkohallituksen täysistunnon 19.3.2019 pitämän istunnon pöytäkirjan liitteenä.

Kirkkohallituksen pöytäkirjan 19.3.2019 esittelyteksti summaa kirkkohallituksen kirkolliskokoukselle laatiman esityksen seuraavasti:

> ”Esityksessä ehdotetaan hiippakunnan hallintoa uudistettavaksi siten, että hiippakuntavaltuusto lakkautetaan ja sen tehtävät siirretään pääosin tuomiokapitulille. Tuomiokapitulin uudistettuun kokoonpanoon kuuluisivat virkansa puolesta piispa ja tuomiorovasti sekä tuomiokapitulin jäsenten vaaleilla valittavat kaksi sivutoimista pappisjäsentä (nykyiset pappisasessorit) ja kolme maallikkojäsentä. Lakimiesasessori, jonka uudeksi nimikkeeksi ehdotetaan hiippakuntajuristia, ja hiippakuntadekaani toimisivat jatkossa tuomiokapitulin istunnoissa läsnäolo- ja puheoikeutettuina esittelijöinä. Hiippakuntavaltuuston lakkauttamisesta huolimatta arkkipiispan vaalin säännöksiin ei ehdoteta rakenteellisia muutoksia, vaan muiden kuin arkkihiippakunnan äänioikeutettujen määrän pieneneminen ehdotetaan korvattavaksi vähentämällä arkkihiippakunnassa annettujen äänien painoarvoa niin, että äänien suhde säilyy jokseenkin nykyisellään.”

Esittelijänä toiminut kirkkoneuvos Pirjo Pihlaja esitti kirkkohallituksen täysistunnolle 19.3.2019, että kirkkohallitus hyväksyy kirkolliskokoukselle tehtävän esityksen kirkkolain ja kirkkojärjestyksen muuttamiseksi siten, että hiippakuntavaltuustot lakkautetaan kirkolliskokouksen toukokuussa 2017 tekemän päätöksen mukaisesti. Tarkoitus oli myös pyytää, että piispainkokous antaisi asiasta lausunnon kirkolliskokoukselle.

Kirkkohallitus teki kuitenkin täysistunnon jäsenen Tarja Kantolan vastaesityksen pohjalta äänin 4-7 päätöksen, että asiasta päättämistä lykätään ja piispainkokousta pyydetään selvittämään hiippakuntavaltuustojen toiminnan uudistamista nykyisen lainsäädännön puitteissa.'

Tämän esityksestä poikkeavan päätöksen seurauksena asia on nyt piispainkokouksen asialistalla.

Kysymys hiippakuntavaltuustojen lakkauttamisesta
Hiippakuntavaltuustojen rooli kirkon hallinnossa on ollut vuosia keskustelun aiheena erityisesti siitä syystä, että hiippakuntavaltuustojen varsinainen päätösvalta on lopultakin hyvin kapea. Siksi Kirkon tulevaisuuskomitean mietinnössä (2016, 99) esitettiin, että ”hiippakuntavaltuustot tulee lakkauttaa ilman, että niiden tilalle perustetaan uutta hallintoelintä”. Juuri tähän perustuen kirkolliskokous antoi osana ns. tulevaisuustoimeksiantoja kirkkohallitukselle tehtäväksi laatia esitys hiippakuntavaltuustojen lakkauttamiseksi.

Myös piispainkokouksen 11.2.2014 asettaman ja Espoon silloisen piispan Tapio Luoman johtaman työryhmän selvityksessä on todettu tarve hiippakuntavaltuustojen lakkauttamiseksi.

Kyse on hiippakuntahallinnon arviointiprosessissa, joka lähti liikkeelle Mikkelin piispa Seppo Häkkisen aloitteesta ja jonka tuloksena syntyi *Selvitys hiippakuntien ja tuomiokapitulien tulevaisuuteen vaikuttavista tekijöistä sekä toimenpide- ja muutosehdotuksia*. Piispainkokous merkitsi selvityksen tiedoksi 25.1.2016 ja käynnisti sen perusteella prosessit lääninrovastin vaalitavan muuttamiseksi sekä piispainkokouksen roolin selkiyttämiseksi kirkon strategian laatimisessa.

Selvityksen yhtenä johtopäätöksenä esitettiin (s. 34):
”Hiippakuntavaltuustoista luovutaan. Tilalle ei perusteta uutta toimielintä, vaan tuomiokapitulin kokoonpanoa laajennetaan.”

Kun nyt arvioidaan sitä, mihin toimenpiteisiin kirkkohallituksen täysistunnon piispainkokoukselle lähettämä pyyntö johtaa, syytä on kiinnittää huomio seuraaviin seikkoihin:

1. kirkon kokonaishallintoa ja hiippakuntien hallintoa koskevissa viimeaikaisissa selvityksissä on johdonmukaisesti esitetty hiippakuntavaltuustojen lakkauttamista;

2. kirkolliskokous on tehnyt periaatepäätöksen hiippakuntavaltuustojen lakkauttamisesta;

3. kirkossa on yleisesti tunnistettu tarve keventää hallintoa ja karsia näin myös hallinnon synnyttämiä menoja.

Edellä mainittujen näkökulmien valossa hallinnollisesti linjakkain ja kirkon välttämättömiä rakenteellisia uudistuksia jouduttavin päätös on se, että piispainkokous palauttaa asian kirkkohallitukselle, josta se voinee kirkolliskokouksen toukokuun 2017 päätöksen mukaisesti edetä kirkolliskokouksen lopullisesti päätettäväksi vielä nykyisen

kirkolliskokouskauden aikana. On myös huomattava, että hiippakuntavaltuustojen kehittämistä on monissa vaiheissa yritetty eikä sitä kautta ole pystytty ratkaisemaan asiaan liittyviä perustavanlaatuisimpia ongelmia.

Asian käsittelyyn piispainkokouksessa ei vaikuta se, että kirkolliskokous päätti 10.5.2019 lähettää edustaja Risto Tuorin tekemän edustaja-aloitteen 2/2019 tiedoksi ja soveltavin osin huomioon otettavaksi kirkkohallitukselle ja piispainkokoukselle. Kyseisessä edustaja-aloitteessa esitetään, että ”hiippakuntavaltuustojen tehtävät siirretään pääosin hiippakunnasta valittujen kirkolliskokousedustajien muodostaman kokouksen käsiteltäväksi”. Kun piispainkokous palauttaa asian kirkkohallitukselle, siellä voidaan päättää, onko kyseisessä edustaja-aloitteessa sellaisia näkökulmia, jotka tulisi ottaa soveltavin osin huomioon asiaa kirkkohallituksessa käsitellessä.

Päätösesitys

1. Lähetetään asia jatkovalmisteluun.

2. Kutsutaan asiaa valmistelevaan työryhmään Oulun hiippakunnan piispa Jukka Keskitalo (pj.), Kuopion hiippakunnan hiippakuntavaltuuston puheenjohtaja Eevi Väistö, Helsingin hiippakunnan lakimiesasessori Ritva Saario ja piispainkokouksen pääsihteeri Jyri Komulainen (siht.).

Käsittely

Keskustelun perusteella esittelijä veti pois päätösesityksensä, jonka mukaan piispainkokous olisi päättänyt palauttaa asian kirkkohallitukselle.

Päätös

Päätösehdotus hyväksyttiin.

Toimenpiteet

Ote Kirkkohallitus, Oulun hiippakunnan piispa Jukka Keskitalo, Kuopion hiippakunnan hiippakuntavaltuuston puheenjohtaja Eevi Väistö, Helsingin hiippakunnan lakimiesasessori Ritva Saario ja piispainkokouksen pääsihteeri Jyri Komulainen.

29.05.2019

Piispainkokous

§ 7 Suunta-hanke ja hiippakunnat

Diaarinumero DKIR/1139/00.01.03/2017

Esittelijä piispainkokouksen pääsihteeri Jyri Komulainen

Tausta
Kirkolliskokous hyväksyi 4.5.2017 tulevaisuusvaliokunnan mietinnön 1/2017 Kirkon tulevaisuuskomitean mietinnöstä. Sen mukaisesti kirkkohallitukselle annettiin joukko tulevaisuustoimeksiantoja, joista yksi koskee hanketta, jossa pyritään nykyisen Kirkkohallituksen rakenteita muuttamalla muodostamaan uudenlaiset ”Kirkon kehittämispalvelut”. Hankkeella on tarkoitus muun muassa synnyttää innovatiivista yhteistyötä kirkon hallinnon ja toiminnan eri tasojen välille siten, että yksittäisissä hiippakunnissa tapahtuva kehitystyö voisi olla verkostomaisessa yhteydessä paitsi Kirkkohallitukseen myös suoraan muihin hiippakuntiin niin, että paikallisesti syntyneitä kehitysideoita voisi toteuttaa ja soveltaa laajemminkin.

Kirkkohallituksen täysistunto päätti 19.3.2019 toimista, joilla tähdätään Kirkkohallituksen toimintamallin uudistamiseen. Nämä organisoitiin ja nimettiin Suunta-hankkeeksi virastokollegion kokouksessa 17.4.2019.

Suunta-hanke muodostuu joukosta projekteja ja selvityksiä, joilla uudistetaan Kirkkohallituksen organisaatiota ja toimintatapoja. Kokonaisuuteen kuuluu Kehityspalvelut-projekti, jonka tavoitteena on uuden erillisyksikön perustaminen siten, että sen toiminta voisi alkaa 2021 alussa. Tätä varten on 1.5.2019 alkaen käynnistetty selvitys, jota tekemään on kutsuttu Lapuan hiippakunnan tuomiokapituli hiippakuntasihteeri Jukka Helin. Selvityksessä tullaan ottamaan uuden yksikön tehtäviin ja sen vaatimiin henkilöstön siirtymisiin sekä yksikön sisäiseen organisoitumiseen ja sijaintipaikkaan. Yksikön perustaminen edellyttää Kirkolliskokouksen päätöstä keväällä 2020.

Suunnitelmien mukaan Kehittämispalvelut-erillisyksikköä tulisi johtamaan kehitysjohtaja ja siihen kuuluisivat Kirkon tutkimuskeskus, Kirkon koulutuskeskus sekä kehittämisverkosto, joka on tarkoitus muodostaa siten, että Kirkon tutkimuskeskuksen, Kirkon koulutuskeskuksen ja nykyisen Toiminnallisen osaston tehtäviä järjestellään uusiksi. Yksikön tehtäviin kuuluvat tiedolla johtamisen edistäminen, hankeosaamisen vahvistaminen ja kirkon yhteiset hankkeet, joita tuetaan riittävillä viestinnän resursseilla.

Kehittämisen ja kokeilujen koordinointi sekä tukeminen kuuluisivat kehittämisverkostolle, ja niiden painopiste olisi paikallisella ja hiippakunnallisella tasolla. Verkostoyhteistyötä on tarkoitus tehdä paitsi hiippakuntien, seurakuntien ja seurakuntayhtymien kesken myös järjestöjen, kouluttavien laitosten, tutkimusyhteisöjen ja muiden kirkon kehittämisestä kiinnostuneiden toimijoiden kanssa. Nyt käynnissä olevassa selvityksessä on tarkoitus kartoittaa tätä ennakoiden myös eri toimijoiden välisiä rajapintoja.

Hiippakuntien yhteistyön kehittäminen
Piispainkokouksen tehtäviin kuuluu Kirkkolain 21 luvun 2 §:n 2 kohdan mukaan ”käsitellä hiippakuntien hoitoa koskevia asioita”. Nyt käsillä oleva asia koskee nimenomaan hiippakunnissa tehtävän työn koordinoimista.

Hiippakunnilla on hallinnollisesti itsenäinen asema, mutta niiden välinen yhteistyö on tullut entistä tärkeämmäksi johtuen toimintoympäristön muutoksesta: maantieteen merkitys ei enää ole yhtä suuri kuin ennen, sillä nykyinen liikkuvuus, työssäkäynti alueiden laajeneminen ja reaaliaikaiset viestintäyhteydet eivät katso perinteisiä hallinnollisia rajoja.

Hiippakuntien yhteistyön tarpeellisuus on todettu myös siinä työskentelyssä, joka piispainkokouksessa käytiin piispa Seppo Häkkisen aloitteesta vuosina 2014–2016. Piispainkokous asetti 11.2.2014 työryhmän, jota veti silloinen Espoon piispa Tapio Luoma ja jonka työn tuloksena syntyi *Selvitys hiippakuntien ja tuomiokapitulien tulevaisuuteen vaikuttavista tekijöistä sekä toimenpide- ja muutosehdotuksia*. Piispainkokous merkitsi selvityksen tiedoksi 25.1.2016 ja käynnisti sen perusteella prosessit lääninrovastin vaalitavan muuttamiseksi sekä piispainkokouksen roolin selkiyttämiseksi kirkon strategian laatimisessa.

Selvityksen yhtenä johtopäätöksenä esitettiin, että hiippakuntien yhteistyötä tulisi tulevaisuudessa lisätä tiivistämällä yhteistyötä kirkkohallituksen kanssa (s. 34):

> ”5. Piispainkokous ja kirkkohallitus ryhtyvät laatimaan suunnitelmaa piispainkokouksen, hiippakuntien ja kirkkohallituksen yhteistyön tiivistämisestä. Siinä tulee määritellä hiippakuntien hoitamat kirkon yhteisen toiminnan tehtävät nykyistä selkeämmin. Toiminnallisen osaston ja tuomiokapitulien yhteinen työ koordinoidaan paremmin ja yhteistyölle etsitään yhä uusia tapoja.”

On ilmeistä, että kirkolliskokouksen tulevaisuustyöskentelyn synnyttämä Suunta-hanke tavoittelee juuri senkaltaista uutta rakennetta ja yhteistyötä, mikä todettiin piispainkokouksen omassa selvityksessä tarpeelliseksi.

Suunta-hanke on hyvin resursoitu, joten sen yhteydessä olisi mielekästä myös selvittää, millaisia uusia mahdollisuuksia hiippakuntien yhteistyölle on tulevaisuudessa. Sikäli kun selvitystyössä tarkastellaan hiippakuntia, lähtökohtana on kunkin hiippakunnan erityisluonteen huomioiminen. Tämä todettiin myös piispa Seppo Häkkisen johtaman, Kirkon kehittämispalveluiden osalta jatkoselvitystä tehneen työryhmän mietinnössä (17.12.2018), jossa korostetaan hiippakuntien erilaisuutta ja toisistaan poikkeavia tarpeita.

Hiippakunnilla säilyy luonnollisestikin itsenäinen toimivalta päättää, missä määrin ja millaisin rakentein se mahdollisesti muotoutuvaan verkostoyhteistyöhön tulevaisuudessa osallistuu.

Päätösehdotus

Piispainkokous perustaa työryhmän, jonka tavoitteena on yhdessä Suunta-hankkeen kanssa selvittää hiippakuntien keskinäistä yhteistyötä sekä hiippakuntien yhteistyötä kirkkohallituksen kanssa, ja kutsuu siihen seuraavat henkilöt: piispa Kaisamari Hintikka (pj.), piispa Kaarlo Kalliala, Turun arkkihiippakunnan vs. dekaani Mari Leppänen, Porvoon hiippakunnan lakimiesasessori Lars-Eric Henricson, piispainkokouksen pääsihteeri Jyri Komulainen ja Suunta-hankkeen selvitysmies Jukka Helin (siht.).

Käsittely

Esittelijä muutti päätösesitystään käydyn keskustelun pohjalta.

29.05.2019

Piispainkokous

Päätös	Päätösehdotus hyväksyttiin.
Toimenpiteet	Ote Kirkkohallitus, piispa Kaisamari Hintikka, piispa Kaarlo Kalliala, Turun arkkihiippakunnan vs. dekaani Mari Leppänen, Porvoon hiippakunnan lakimiesasessori Lars-Eric Henricson, piispainkokouksen pääsihteeri Jyri Komulainen ja Suunta-hankkeen selvitysmies Jukka Helin.

§ 8 Suosituksen antaminen Nikean uskontunnustuksen ekumeenisen sanamuodon käyttämisestä

Diaarinumero DKIR/342/09.01.07/2019

Esittelijä Johtava asiantuntija Tomi Karttunen

Tausta

Ekumeenisten asiain toimikunta on käsitellyt Nikean uskontunnustuksen ekumeenisen sanamuodon käyttöä ja päätti ehdottaa, että piispainkokous antaisi jumalanpalveluksen toimittamiseen liittyvän suosituksen, jonka mukaan kirkkomme seurakunnissa voidaan käyttää vuoden 381 sanamuotoa Nikean-Konstantinopolin uskontunnustuksesta ekumeenisissa yhteyksissä. Ekumeenisten asiain toimikunnan tehtävänä on valmistella asioita piispainkokoukselle. KL 21:2 mukaan piispainkokouksen tehtäviin kuuluu 1 kohdan mukaan käsitellä kirkon uskoa, opetusta ja työtä koskevia asioita sekä 3 kohdan mukaan muun muassa ekumeenisia suhteita. Suosituksen antaminen siitä, että ekumeenisissa yhteyksissä voitaisiin jättää pois *filioque*-lisäys, eli noudatettaisiin Nikean-Konstantinopolin uskontunnustuksen vuoden 381 sanamuotoa, kuuluu siis piispainkokouksen toimivaltaan.

Perustelut

Asian taustalla olevien teologisten ja ekumeenisten perusteiden selventämiseksi on syytä käydä lyhyesti läpi historiallinen keskustelu varhaiskirkossa Nikean uskontunnustuksesta taustana idän ja lännen erilaisille perinteille sekä uudelle ekumeeniselle lähentymiselle 1900-luvulla.

Varhaiskirkossa 300-luvulla käytiin myöhempää tulkintaa määrittänyt keskustelu Isän, Pojan ja Pyhän Hengen ykseydestä, erosta ja suhteista. Ensimmäinen ja perustava asiaan liittynyt dogma julkistettiin Nikean vuoden 325 kirkolliskokouksessa. Synodissa hylättiin areiolainen käsitys Jeesuksen Kristuksen asemasta ”puolijumalana” ihmisen ja Isän Jumalan välissä ja hyväksyttiin sitovasti anti-areiolainen tunnustus. Sen mukaan Jeesus Kristus on ”samaa olemusta kuin” (kr. *homoousios*) Isä. Areioksen käsityksen nähtiin näet tuhoavan kristillisen käsityksen pelastuksesta Jumalan tekona. Myöhemmät kuusi ekumeenista kirkolliskokousta ovat itseymmärrykseltään ”nikealaisen uskon” selitystä ja varjelemista. Nikean uskontunnustus on ainut ekumeenisessa konsiilissa hyväksytty uskontunnustus. Toiset kaksi luterilaisissa tunnustuskirjoissa mainittua tunnustusta eli apostolinen ja Athanasiuksen uskontunnustus ovat käytössä vain lännessä.

Käsitteelliseksi pulmaksi Nikean kokouksessa tuli, miten ilmaista Jumalan täysi läsnäolo Pojassa ja Hengessä ilman että Jumalan ykseys vaarantuu. Tämä pyritään toteuttamaan: 1) välttämällä uusplatonistiseen ideaoppiin mieltyvää ”Logoksen” käsitettä ja käyttämällä sen sijaan raamatullisia ilmaisuja ”Herra” ja ”Poika”. 2) Käytetään ilmausta, joka merkitsee sekä sikiämistä että synnyttämistä ja korostetaan: ”syntynyt eikä luotu” (”siinnyt eikä tehty”). Termi ”ainosyntyinen” viittaa siihen, että puhutaan Isän ja Pojan välisestä, Jumalan sisäisestä suhteesta. Jumalan sisäinen alistussuhde (subordinationismi) ei tule vielä siten pois suljetuksi, että korostetaan Pojan

olevan ”Isän olemuksesta”, vaan vasta sitten, kun sanotaan Isästä syntyneen Pojan olevan itsenäisesti Jumala eli ”samaa olemusta kuin” (*homoousios*). Jumalan ykseys ja erillisyys säilytetään. Koska Hengen asema näytti jäävän epäselväksi, esitettiin nikealaisia kohtaan syytöksiä modalismista, eli että Jumalan persoonat ymmärrettäisiin yhden Jumalan epäitsenäisiksi ilmenemismuodoiksi.

Jo Nikean ensimmäisen kokouksen jälkeen oli selvää, että Jumala-uskolla on kolminainen rakenne, joka pitää ajatuksellisesti yhdistää Jumalan ykseyden kanssa. Kun 360-luvulla muutamat teologit käyttivät termiä ”*homoiousios*” eli ”samankaltaista olemusta kuin”, alettiin perusteluja toden teolla jälleen selventää. Oli vältettävä niin ajatusta kolmesta jumalasta, ”triteismi”, kuin ”modalismi”. Vuodet 362–381 ovat kolminaisuusopin muotoilun kannalta varsin olennaisia. Keskeiseksi hahmoksi nousi kirkkoisä Athanasius, joka korosti kolminaisuusopin pelastusopillista merkitystä ja painotti siksi Jumalan ykseyttä. Vain kun Hengen vaikuttamassa Kristus-kohtaamisessa kohdataan todellisesti ja olemuksellisesti Jumala, saadaan uskon kautta osallisuus Jumalasta ja yhdistytään jumalalliseen (Irenaeus). Se on ihmisen pelastuksen määränpää ja Kristuksen lunastustyön täyttymys. Tästä näkökulmasta Athanasius puolusti voimakkaasti *homoousios*-käsitettä. Kolminaisuuden kannalta ratkaisevaa on hänelle Jumalan persoonan salaisuus ja pitäytyminen Kristuksen välittämään kasteformeliin (Mt. 28:19), jossa käytetyt eri nimet kertovat Jumalan sisäisestä eriytymisestä. Athanasius puhui myös Isästä jumaluuden lähteenä.

Kappadokialaisten isien rooli oli samoin tärkeä opin kehityksessä. Basileios Kesarealainen teki käsitteellisen erottelun yhden ”ousian” ja kolmen ”hypostasiksen” välillä, mikä teki mahdolliseksi puhua yhdestä Jumalan olemuksesta (*ousia*) ja kolmesta persoonasta (*hypostasis*) ja välttää syytökset modalismista. Basileios kirjoitti myös kirjan ”Pyhästä Hengestä” Hengen tasavertaisen jumaluuden kiistäviä ”pneumatomakheja” vastaan. Gregorios Nazianzilainen puolestaan otti käyttöön käsitteet ”agennesia” (syntymätön), ”gennesis” (syntynyt) ja ”ekporeusis” (lähtee), jotka auttoivat ilmaisemaan Kolminaisuuden persoonien tunnuspiirteet: ”Isän valosta näemme Pojan valona siinä valossa, joka on Pyhä Henki”. Hän myös puhui ensimmäisenä Hengestä suoraan Jumalana. Gregorius Nyssalainen käsitteli Kolminaisuuden sisäisiä suhteita sekä pyrki ensimmäisenä tuomaan esiin Pojan osuuden Hengen lähtemisessä Isästä ilmaisun ”Pojan kautta” avulla. Hän oli kappadokialaisista isistä myös ainoana läsnä Konstantinopolin 381 kirkolliskokouksen loppuun asti puolustamassa ”uusnikealaista” kolminaisuusoppia. Keskeistä niin kappadokialaisille kuin Athanasiukselle oli pitäytyä raamatullisiin sanamuotoihin Kolminaisuuden ymmärtämisessä, ennen muuta Jeesuksen kaste- ja lähetyskäskyyn Matteuksen evankeliumissa. Raamatullinen sisällön ilmaisu (katafaattisuus) ja Jumalan salaisuutta korostava apofaattisuus kuuluvat heillä yhteen. Tämä muodostaa myös tulkinnallisen lähtökohdan Nikean uskontunnustukselle.

Konstantinopolin kirkolliskokouksen 1. kanonista ja uskon määritelmästä (*tomos*) käy ilmi, että konsiilin isät opettivat Hengen rajoittamatonta täyttä jumaluutta ja hänen vähentämätöntä samaolemuksellisuuttaan (*homoousios*) Isän ja Pojan kanssa. He tekivät tämän hyödyntämällä kappadokialaisten isien hahmottamaa Jumalan yhden olemuksen ja kolmen hypostaasin erottelua ja toisiinsa suhteuttamisen mallia. Toista ja kolmatta uskonkohtaa käsitellään selvästi rinnakkaisesti. Yhtäältä puhutaan tiestä inkarnaation

kautta Kristuksen loppumattomaan herruuteen ja toisaalta Hengen vaikuttamasta profeetallisesta ilmoituksesta kirkon kautta tulevaan ikuiseen elämään. Pojan sikiäminen Isästä on rinnakkainen Hengen lähtemiselle Isästä. Henkeä ”kumarretaan ja kunnioitetaan” yhdessä Isän ja Pojan kanssa ja erotetaan luodusta kuvaamalla hänet ”eläväksi tekijäksi”. Ilmaus Hengen lähtemisestä ”Isästä Pojan kautta” ei löydy tekstistä. On ajateltu, että muotoilu olisi muistuttanut modalistiseksi tuomittua Markellos Ankyralaisen käsitystä, jossa Henki lähtee suoraan Pojasta ja ”pneumatomakhien” käsitystä, jossa henki ajateltiin riippuvaiseksi Pojasta. Pidättyväisyys Pojan ja Hengen välisen suhteen määrittelyssä on mahdollisesti tietoista avoimeksi jättämistä erilaisten historiallisten konfliktitilanteiden ja muotoilukontekstien huomioon ottamiseksi. Syntyy vaikutelma, että tuli sanoa keskitetysti se, mikä kristillisen uskon tunnustamiseksi oli välttämätöntä. Tarkemmat käsitteelliset selvennykset jätettiin toiseen yhteyteen.

Nikean uskontunnustus, jota vuoden 1665 evankelisessa kirkkotiedon kirjassa ensimmäisen kerran kutsuttiin Nikean-Konstantinopolin uskontunnustukseksi, on kaikille kolmelle suurelle tunnustusperheelle sitova uskon ilmaus. Vuoden 381 sanamuoto tunnetaan kuitenkin vasta Khalkedonin konsiilin 451 pöytäkirjoista. Vuoden 381 pöytäkirjat ovat ilmeisesti kadonneet. Khalkedonin kirkolliskokouksen arvovallan perusteella vuoden 381 tunnustus on auktoritatiivisesti toisen ekumeenisen konsiilin hyväksymä Khalkedonissa omaksutussa muodossa. Se hyväksyy Nikean tunnustuksen ja täydentää sitä Pyhää Henkeä selittävällä osuudella. Läntisessä traditiossa on ymmärretty Efeson 431 kirkolliskokouksen kielto uskontunnustuksen muuttamisesta suojana nikealaiselle kolminaisuususkolle, joka jo Konstantinopolissa 381 esitettiin muutetussa ja täydennetyssä muodossa.

Läntisessä kolminaisuusteologian kehityksessä Augustinuksen asema on ohittamaton. Keskiaikais-skolastisen teologian tulkinnat palautuvat augustinolaiseen pohjaan. Samaa voidaan sanoa luterilaisen reformaation teologiasta. Augustinus näkee itsensä selkeästi nikealaiseksi teologiksi ja on suoraan (Gregorius Nazianzilainen) tai epäsuorasti (Ambrosius) tietoinen Nikean-Konstantinopolin tunnustuksen pohjalla olevasta kappadokialaisten kolminaisuusteologisesta mallista. Nikealaisen perinnön pohjalta hän kehittää oman kolminaisuusteologiansa, joka tekee mahdolliseksi *filioque*-lisäyksen. Se ettei näitä erilaisia teologioita nähty pitkään aikaan vastakohtina, on osoitus siitä, että nikealainen tunnustus voitiin teologisesti selittää eri tavoin.

Luopumatta Jumalan tutkimattomuuden ajatuksesta Augustinus pyrkii selittämään kappadokialaisia tarkemmin Isän, Pojan ja Hengen suhteet toisiinsa tyytymättä ”vain” nimeämään Pojan ja Hengen suhteet Isään. Hän hahmottelee aiempaa tarkemmin eri hypostaasien ominaispiirteet. Tämä ajatus johtaa Isän monarkian väistymiseen sivummalle ja Jumalan ykseyden perustamiseen jumalalliseen olemukseen. Hän luo malleja Kolminaisuudesta analysoimalla raamatullista rakkauden käsitettä (1 Joh. 4:16) sekä Kolminaisuuden analogiaa ihmisen tietoisuudessa. Tämä havainnollistaminen lisää painetta ajatella kolminaisuusdogmia tiukan johdonmukaisesti. Tämä tulee ilmi Augustinuksen ajattelun vaikutushistoriassa. Selkeyspyrkimyksen hinta on formalisoituminen. Tämä tulee esiin, kun Pojan ja Hengen suhde toisiinsa tulee osaksi niiden persoonan ymmärtämistä ja erityisesti rakkauskäsitteen analyysissa, kun tarkastellaan Hengen merkitystä Isälle ja Pojalle.

Filioque-ajatuksen juuret ovat Augustinuksen vakaumuksessa, että Henki on Isän ja Pojan Henki. Hengen lähteminen Isästä perustuu klassiseen raamatunkohtaan Joh. 15:26. Hengen lähteminen Pojasta taas perustuu pääsiäisen jälkeiseen Hengen antamiseen oppilaille (Joh. 20:22). Molemmat ovat läsnä lähettämässä Henkeä, koska iankaikkisuudessa ei ole ajallista peräkkäisyyttä. Tämän ajatuksen Augustinus perustelee raamattuargumentin lisäksi sillä, että ajassa sekä Isä että Poika lähettävät Hengen.

Augustinuksella Kolminaisuuden persoonien ominaislaatu perustuu relaation käsitteeseen. Persoonat ovat suhteessa toisiinsa, mutta eri tavoin. Augustinus käyttää samoja raamatunkohtia kuin kappadokialaiset. Keskeisemmäksi kuin alkuperärelaatiot hänelle kuitenkin muodostuu yhteisöllinen näkökulma Kolminaisuuteen. Hän alleviivaa Triniteetin persoonien yhtäläisyyttä ja problematisoi lineaarisen Isä-Poika-Henki -suhteen. Yhteisöllinen näkökulma tulee selkeästi esiin rakkauden metaforassa. Henki on vastavuoroinen rakkaus Isän ja Pojan välillä. Jumalan sisäiset suhteet (immanenssi) ja pelastushistoria (ekonomia) suhtautuvat toisiinsa kuin oleminen ja ilmestyminen tai ilmoitus. Siksi Henki voi lähteä sekä Isästä että Pojasta. Isä on silti jumaluuden alkuperusta. Pelastushistoriassa Kolminaisuuden persoonat toimivat aina yhdessä, vaikka heidät ilmoitetaankin erillisinä persoonina, edustavana esimerkkinä Jeesuksen kaste.

Itäisessä *perikoresis*-opissa Kolminaisuuden persoonien asuminen toisissaan perustuu alkuperä-relaatioihin, kun taas Augustinuksella ja hänen kauttaan läntisessä teologiassa persoonien toisissaan oleminen (*intercessio*) perustuu persoonat erottaviin ja persoonat konstituoiviin relaatioihin. Alkuperä-relaatioilla ei ole tällöin niin suurta merkitystä. Augustinus loi epäilemättä perustan *filioque*-lisäykselle, mutta se ei ole välttämätön seuraus hänen ajattelustaan. Se on nikealaista ja Nikean-Konstantinopolin uskontunnustuksen kanssa yhteensopiva. Erityinen ”filiokvistinen” ajattelumalli saattoi syntyä vasta, kun huomio kiinnittyy alkuperäsuhteisiin enemmän kuin Augustinuksella ja erityisesti Hengen lähtemiseen Pojasta. Tällöin *filioque* näytti välttämättömältä lisätä uskontunnustukseen. *Filioque*-kiistan myötä sekä idässä että lännessä kolminaisuusopit formalisoituivat ja argumentaatio keskittyi tietyn muodon perustelemiseen. Näin opin merkitys paradoksaalisesti väheni ajatellen sen niveltymistä muun teologian kokonaisuuteen. Alun perin voitiin sekä kappadokialaisten isien että Augustinuksen teologiat nähdä nikealaisina. Kolminaisuusopin tietyn muodon korostamisen jälkeen tämä ei enää ollut mahdollista.

Filioque-lisäyksen kannalta keskeinen etappi on Toledon 3. kirkolliskokous 589. Se liittyi Länsigoottien kuninkaan Rekaredin siirtymiseen areiolaisuudesta katoliseen kirkkoon. *Filioque*-lisäys näyttäytyi nyt tietoisemmalta osalta läntistä ja espanjalaista triniteettiteologiaa osana anti-areiolaista kolminaisuusopin tulkintaa. Tämä tuli näkyviin synodin oppituomioissa ja siinä, että osana päätöksiä lainattiin myös Athanasioksen uskontunnustusta. Vanhempien käsikirjoitusten valossa on osoitettu, että Toledon synodi tunsi myös muodon ilman *filioque*-lisäystä. Tämä on loogista siinä mielessä, että oikeauskoisuuden kriteerinä pidetään Nikean, Konstantinopolin, Efeson ja Khalkedonin kirkolliskokousten päätöksiä. Nikean tunnustus oli alun perin kastetunnustus, niin myös Roomassa 500-luvulta alkaen. Länsigoottien valtakunnassa siitä tuli ehtoollistunnustus. Vuoden 653 Toledon synodissa *filioque*-lisäyksestä tuli virallinen osa uskontunnustusta.

Filioque-kiistan taustalla on Länsi- ja Itä-Rooman välisiin suhteisiin liittyviä poliittisia ja kirkkopoliittisia tekijöitä. Teologianhistoriallisesti vielä Maksimos Tunnustaja pyrki 600-luvulla välittävään kantaan ja tulkitsi läntisen ”ja Pojasta” merkitsevän ”Pojan kautta”, ei siis Hengen alkuperää Isässä kieltävänä ilmauksena. Jo Johannes Damaskolainen sen sijaan näki 700-luvulla vaihtoehdot toisensa poissulkevina. Vuoden 1054 suuri skisma ei kuitenkaan suoraan koskenut *filioque*-kiistaa. Kardinaali Humbert von Silva Candidan ja patriarkka Mikael Kerullarioksen keskinäinen panna koski vain heitä henkilökohtaisesti, ei kirkkoja. *Filioque*-kiistan kannalta olennaisempaa oli, että paavi Benedictus VIII lisäsi v. 1014 *filioquen* messuliturgiaan laulettuun Nikean tunnustukseen. Näin hyväksyttiin vielä paavi Leo III:n hylkäämä, Kaarle Suuren ehdottama frankkilainen käytäntö. Etelä-Italian normannien ja turkkilaisten paineen kasvaessa idän keisarit pyrkivät silti saavuttamaan idän ja lännen yhteyden tässä kiistassa. Ristiretket merkitsivät idän ja lännen kohtaamisten tiivistymistä.

Ferraran ja Firenzen konsiileissa saavutettiinkin yhteisymmärrys 1438/39 – tai siltä näytti. Lähemmässä tarkastelussa päätökset edustivat selvästi läntistä *filioque*-teologiaa. Kreikkalaisten ehdotus molempien oppitraditioiden tunnustamisesta ja yhteisestä tiettyjen muotoilujen poissulkemisesta ei riittänyt latinalaisille. Latinalaiselle pohjalle rakentunut kompromissi, jossa latinalaiset eivät enää vaatineet *filioque*-lisäystä idältä ja idän teologit tunnustivat latinalaisen kolminaisuusopin dogmaattisen virheettömyyden, ei ollut kestävällä pohjalla. Kyseessä oli tunnustukselliseen identiteettiin pohjautuva asia, jonka peruselementit eivät tyydyttävästi toteutuneet. Molemmat pyrkivät apostolisen tradition autenttiseen ilmaisemiseen ajatellen niin historiallista jatkuvuutta kuin nykyisyyttä. Latinalaisessa traditiossa tunnustustraditio oli kuitenkin alisteinen paavilliselle opetusviralle. Paavi oli tunnustautunut *filioque*-lisään viimeistään Lyonin kirkolliskokouksessa 1274. Idässä taas identiteetin takuu ja ilmaus oli tunnustustekstin itsenäisyys ja muuttumattomuus. Reformaatio liittyi läntiseen traditioon pyrkimyksessään pysyä uskollisena apostoliselle traditiolle. Luther ja Melanchthon näkivät perityn kolminaisuusopin olevan Raamatun pelastusopillinen keskus.

Uudella ajalla kolminaisuusoppia yleensä ja *filioque*-kiistaa erityisenä kysymyksenä tarkasteltiin muuttuneissa olosuhteissa. Lännen kirkon pirstouduttua ei enää ollut yhtenäistä ”länttä”; valistusrationalismin myötä kolminaisuusoppiin suhtauduttiin kriittisesti ”metafyysisenä” rakennelmana (Kant). Se menetti sisältöään tai sai sääntelevän metateorian aseman (Schleiermacher). Toisaalta oppi saatettiin ottaa filosofisen spekulaation lähtökohdaksi, jolla pyrittiin vastaamaan moderniin kritiikkiin klassista jumalaoppia kohtaan (Hegel). Karl Barth piti kolminaisuusoppia yhtäältä teoriana Jumala-tiedosta, joka takasi Jumalan yksinvaikuttavuuden, toisaalta teoriana Jumalan sisäisestä elämästä. Vaikutusvaltaisia olivat myös yritykset rakentaa kolminaisuusoppia ”alhaalta” pelastushistoriasta ja ihmisten kokemuksesta käsin. Jos 1800-luvun lopulla uusskolastiikka perusteli kolminaisuususkon dogmaattis-metafyysisesti, Karl Rahner tulkitsi vaikutusvaltaisesti sitä pelastushistoriasta käsin. Raamatun ja kirkkoisien kirjoitusten löytyminen uudelleen *nouvelle théologie* -koulukunnassa suhteellisti skolastisten muotoilujen ja käsitteiden vaikutusta. Myös ortodoksit ovat osallistuneet kolminaisuusopin uudelleen muotoiluun modernissa kontekstissa korostamalla kreikkalaisen kolminaisuusopin persoonallista

luonnetta läntiseen ”essentialistiseen” ajatteluun verrattuna. Uuspalamismissa *filioque* nähdään jopa läntisen teologian ja läntisen kulttuurin rappion syynä. Kaikki ortodoksit eivät näkemystä jaa. Uuspalamismi on osaltaan vaikuttanut myös läntiseen modernismin kritiikkiin.

Merkittävä impulssi uuden ajan keskusteluun *filioquesta* tuli 1870-luvulla roomalaiskatolisesta kirkosta erkaantuneesta vanhakatolisesta kirkosta. Vanhakatolisten ohella ovat anglikaanit olleet kysymyksessä lähimpänä ortodokseja. Heidän keskustelunsa ortodoksien kanssa pohjustivat myös muille kirkoille uutta, syventävää keskustelua *filioquesta*. Paavin erehtymättömyys -opin kulminoituminen Vatikaanin ensimmäisen kirkolliskokouksen *ex cathedra* -muotoiluun sai korostamaan uudella tavalla vanhakirkollista konsensusta. Tämä uudelleenorientoituminen vaikutti myös roomalaiskatoliseen teologiaan ja Vatikaanin toiseen kirkolliskokoukseen. Vanhakatolisten tapauksessa vanhakirkollisuus merkitsi toisaalta vaikutteiden omaksumista uusprotestanttisesta kirkon opin vanhojen legitimointimekanismien kyseenalaistamisesta.

Keskeisistä 1900-luvun teologeista reformoitu Jürgen Moltmann on nähnyt läntisessä triniteettiopin tulkinnassa vaaran menettää Kolminaisuuden yksittäisten persoonien oma merkitys abstraktin ykseyskäsitteen vuoksi ja katsoo teologiansa olevan lähellä itäistä kolminaisuusopin tulkintaa. Luterilainen Wolfhart Pannenberg korostaa uusitestamentillisten tekstien laajan sisällöllisen hyödyntämisen pohjalta yhtäältä Isän monarkiaa sekä toisaalta Kolminaisuuden persoonien vastavuoroisen itse-erottautumisen ja suhdekentän merkitystä persoonien ykseydelle ja erolle. Näin suhteellistetaan itäisen ja läntisen perinteen erojen merkitys. Pannenberg muotoilee: ”Henki lähtee Isästä ja Poika ottaa hänet vastaan”. Pannenberg on ehdottanut *filioquesta* luopumista, kun taas esimerkiksi roomalaiskatolinen Walter Kasper myöntää *filioquen* riittämättömyyden, mutta ei näe, miksi lännen pitäisi luopua tunnustusperinteestään. Katolisista teologeista esimerkiksi Yves Congar on kannattanut *filioquesta* luopumista, luterilainen Wilfried Härle puolestaan sen säilyttämistä. Ortodoksien keskuudessa kannat vaihtelevat, voiko läntisen *filioque*-lisäyksen hyväksyä.

Uusimmassa läntisessä ja itäisessä keskustelussa on joka tapauksessa havaittavissa motiivien lähentymistä. Molemmissa perinteissä on uudistettu kolminaisuusajattelua, jotta voitaisiin ilmaista Jumalan persoonallinen läsnäolo maailmassa joustavammin. Kolminaisuusoppi sidotaan uskonnolliseen itse- ja maailmantulkintaan aiempaa voimakkaammin. Näyttää siltä, että *filioque*-lisäyksen taustalla olevat motiivit voisivat näin ymmärrettynä toteutua myös ilman lisäystä. Akateemisesti kysymystä suhteesta *filioque*-lisäykseen ei voida ratkaista, vaan kyse on kirkollisesta päätöksenteosta. Tutkimus voi todeta, että läntisen perinteen näkökulmasta voisi olla perusteltua palata Nikean-Konstantinopolin muotoon. Näin voitaisiin astua askel kohti kaikille kristityille yhteistä uskontunnustusta. Tällainen päätös edellyttäisi kuitenkin edelleen nykyistä laajempaa ekumeenista keskustelua ja päätöksentekoa.

Merkittäviä etappeja teeman ekumeenisen kehittelyn kannalta olivat Faith and Order -kokoukset Klingenthalin linnassa Elsaßissa 1978 ja 1979. Kokousten tulokset otettiin huomioon Faith and Order -projektissa ”Tunnustamme yhden uskon. Apostolisen uskon ekumeeninen selitys Nikaian-Konstantinopolin uskontunnustuksen (381) mukaan” (1991). Käytetyssä tekstissä pitäydyttiin

vuoden 381 muotoon ilman *filioque*-lisäystä. Nämä keskustelut eivät kuitenkaan ole kirkollisesti sitovia. Kirkollisia kannanottoja ajatellen vanhakatoliset luopuivat *filioque*-lisäyksestä 1970, ja anglikaanien Lambeth-konferenssi pyysi 1978 kommuunion jäsenkirkkoja harkitsemaan Nikean uskontunnustuksen käyttöä vuoden 381 muodossa ilman että läntistä lisäystä pidettäisiin harhaoppisena. Kysymys on nähty ajankohtaiseksi, koska se liittyy kolminaisuusopin artikuloimiseen ja syventämiseen kunakin aikana sekä idän ja lännen välisen skisman parantumiseen.

Paavillinen kristittyjen ykseyden edistämisen neuvosto julkaisi paavi Johannes Paavali II:n pyynnöstä 1995 selvennyksen liittyen Pyhän Hengen lähtemiseen kreikkalaisessa ja latinalaisessa traditiossa. Kun aiemmin *filioque* oli esitetty ehdottoman välttämättömäksi, nyt ensiksikin tunnustetaan sen ”uskontunnustuksen konsiliaarinen, ekumeeninen, normatiivinen ja peruuttamaton pätevyys, joka tuli tunnetuksi kreikan kielellä vuonna 381 Konstantinopolin toisessa ekumeenisessa kirkolliskokouksessa, ilmaisuna yhdestä yhteisestä Kirkon ja kaikkien kristittyjen uskosta.” Se on siksi normatiivinen kriteeri toisille ”uskontunnustuksille, jotka saattavat kuulua erityiseen liturgiseen perintöön”. Lisäksi Isän Jumalan tulee ymmärtää olevan ainut alkulähde molemmille persoonille, Pojalle ja Hengelle. Katolisen kirkon katekismus toteaa: ”248. Itäinen traditio ilmaisee ennen kaikkea sen, että Isä on Hengen ensimmäinen alkuperä. Tunnustaessaan Hengen Hengeksi, joka ’lähtee Isästä’ (Joh. 15:26), se sanoo, että hän lähtee Isästä Pojan kautta. Lännen traditio ilmaisee ennen kaikkea Isän ja Pojan välistä olemuksellista yhteisyyttä sanoessaan, että Henki lähtee Isästä ja Pojasta (*filioque*). Tämän se sanoo ’luvallisesti ja järjen mukaisesti’, sillä jumaluuden persoonien olemuksellisen yhteisyyden ikuisen järjestyksen mukaisesti Isä on ’aluttomana alkuna’ Hengen ensimmäinen alkuperä, mutta myös ainosyntyisen Pojan Isänä yhdessä tämän kanssa se ’yksi alkuperä’, josta Henki lähtee. Kun näitä oikeutettuja, toisiaan täydentäviä näkökulmia ei yksipuolisesti ylikorosteta, ne eivät vahingoita uskon eheyttä tunnustettaessa yhden ja saman mysteerin todellisuutta.”

Luterilaisen maailmanliiton Curitiban yleiskokous totesi päätöslauselmassaan 1990: ”Yleiskokous suosittaa, että luterilaiset kirkot osoittavat suurempaa huomiota Nikean uskontunnustuksen liturgiselle ja katekeettiselle käytölle ja tulevaisuudessa – missä tämä ei ole jo käytäntö – käyttävät sitä jumalanpalveluksissa ainakin kirkkovuoden pääjuhlina… Yleiskokous pitää asianmukaisena, että kirkot, jotka jo käyttävät Nikean uskontunnustusta liturgioissaan voivat käyttää vuoden 381 versiota, esimerkiksi ekumeenisissa palveluksissa; että kun kirkot maissa, joissa on suuri ortodoksiväestö, valmistavat yhteisen tekstin Nikean uskontunnustuksesta omalla kielellään, luterilainen kirkko voi hyväksyä version ilman ’läntistä’ *filioqueta*.” Saksan yhdistynyt luterilainen kirkko otti 1997 kantaa sekä LML:n päätöslauselmaan että paavillisen kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston 1995 selvennykseen. Päätöksessä todettiin, että tunnustuksen muuttaminen edellyttäisi suurta yksimielisyyttä (*magnus consensus*) ja monimutkaista päätösprosessia. Lisäksi tulisi ottaa huomioon muiden kirkkojen päätökset. Kynnys muutokseen nousee siis korkealle. Liturgisia ydintekstejä ei pidä muuttaa ilman pakottavaa tarvetta. Saksalaisen LML:n neuvoston jäsenen Bernd Oberdorferin mukaan *filioqueta* näytetään päätöksessä puolustettavan perinteisellä, ekumeenisen kehityksen sivuuttavalla, jopa esikonsiliaarisella katolisella argumentaatiolla, jota roomalaiskatolinen kirkko ei omassa selvennyksessään enää käytä.

Tässä tilanteessa ei näytä ole riittävän perusteltua luopua perinteisestä läntisestä Nikean-Konstantinopolin muodosta. Nykyistä selvemmin voitaisiin kuitenkin ilmaista läntisen ja itäisen perinteen yhteinen sitoutuminen apostoliseen uskoon jättämällä *filioque* Nikean tunnustuksesta pois ekumeenisissa tilaisuuksissa, joissa ortodoksit ovat läsnä. Tämä voisi tarkoittaa ekumeenista sanajumalanpalvelusta, rukoushetkeä tai kirkollista toimitusta, lukuun ottamatta kirkon virkaan vihkimistä tai asettamista. Tuolloin ilmaistaan sitoutuminen viralliseen tunnustusperustaan ja on siten syytä lukea uskontunnustus *filioque*-lisäyksen kera.

Käytäntöä voidaan verrata nykyiseen Herran rukouksen ekumeenisen sanamuodon käyttöön, mutta se olisi tarkoitettu erityisesti ortodoksien kohtaamiseen. Näin otettaisiin huomioon maamme varsin merkittävä ortodoksivähemmistö ja muut ortodoksiyhteytemme. Samalla olisi tilaisuus kannustaa seurakuntia Nikean uskontunnustuksen käyttöön etenkin suurina juhlapyhinä. Jumalanpalveluksen opas toteaa, että ”erityisesti messussa voidaan suositella käytettäväksi perinnekirkkojen yhteistä uskontunnustusta, Nikean tunnustusta.”

Suomessa on liturgisten tekstien suomennosta ja ruotsinnosta käsitelty viimeksi 1990-luvun jumalanpalvelusuudistuksen yhteydessä. Käsikirjakomitea piti mietinnössään 6/1997 yhtenä vaihtoehtona Nikean uskontunnustuksen käyttöä ekumeenisesti jättämällä ekumeenisissa jumalanpalveluksissa *filioque* pois: ”Kolmas tie olisi, että kirkkomme hyväksyy ekumeenisen käännöksen sellaisenaan ja käyttää sitä aikaisemman kanssa rinnakkaisena ja erityisesti ekumeenisissa jumalanpalveluksissa. Näin kirkkomme ilmaisee, että sen on mahdollista tunnustaa uskonsa alkuperäisen Nikaian-Konstantinopolin tunnustuksen sanoin. Kunnioituksesta idän kristillisen perinteen edustajia kohtaan se on valmis tähän menettelyyn. Tämä olisi erityisen tärkeää Suomessa, jossa on vilkkaat yhteydet itäistä perinnettä edustavaan sisarkirkkoomme.” Perustevaliokunnan lausunnossa 1/1998 käsikirjavaliokunnalle todetaan: ”…ekumeenisissa tilaisuuksissa voitaisiin valiokunnan mielestä usko tunnustaa myös ilman *filioqueta* kirkkomme kolminaisuusopin sisällöstä luopumatta.”

Lännen kirkossa otettiin siis käyttöön Nikean-Konstantinopolin uskontunnustukseen *filioque*-lisäys pyrkimyksenä vahvistaa uskontunnustuksen toteamusta, jonka mukaan Isä ja Poika ovat ”samaa olemusta” (*homoousios*). Haluttiin yksiselitteisesti torjua jo Nikean synodin tuomitsema areiolainen oppi, joka piti Poikaa luotuna, olemukseltaan erilaisena kuin Isä, eräänlaisena nimellisenä tai puolijumalana. *Filioque*-lisäyksen syyt olivat tuossa kontekstissa perusteltuja ja terveellinen muistutus. Nykyisen keskustelutilanteen näkökulmasta lisäys ei ollut välttämätön tarkoituksen ilmaisemiseksi. Nikean uskontunnustuksen alkuosassa areiolainen harhaoppi jo torjutaan, kun todetaan, että Poika on ”syntynyt, ei luotu” ja on ”samaa olemusta” kuin Isä Jumala. Sen vuoksi Nikean uskontunnustus on yhtä lailla oikea vuoden 381 muodossa, ilman *filioque*-lisäystä.

Jumalanpalveluselämän neuvottelukunta totesi 22.11.2018 kokouksessaan, että se ”kannattaa ekumeenisten asioiden toimikunnan aloitetta ja suosittaa käytettäväksi Nikean-Konstantinopolin uskontunnuksen vuoden 381 sanamuotoa ekumeenisissa yhteyksissä Luterilaisen maailmanliiton vuoden 1990 yleiskokouksen päätöslauselman, kirkolliskokouksen

käsikirjavaliokunnan mietinnön 6/1997 ja perustevaliokunnan lausunnon 1/1998 mukaisesti. Neuvottelukunta katsoo kuitenkin, että virkaan vihkimisen tai asettamisen jumalanpalveluksissa on hyvä käyttää Nicaenumin läntistä versiota *filioque*-lisäyksellä.”

Päätösehdotus — Piispainkokous päättää antaa liitteen mukaisen suosituksen, jonka mukaan ekumeenisissa tilaisuuksissa, jotka vietetään yhdessä ortodoksien kanssa, voidaan Nikean uskontunnustus lausua ilman *filioque*-lisäystä (”ja Pojasta”) vuoden 381 muodossa. Kirkon virkaan vihkimisten tai asettamisen jumalanpalveluksissa tulee kuitenkin käyttää Nikean uskontunnustuksesta läntistä muotoa eli virallisesti hyväksyttyä tunnustustekstiä *filioque*-lisäyksineen.

Käsittely — Esittelijä teki stilisointeja esitykseensä keskustelun pohjalta.

Päätös — Päätösehdotus hyväksyttiin.

Toimenpiteet — Ote tuomiokapitulit.

SUOSITUS NIKEAN USKONTUNNUSTUKSEN EKUMEENISEN SANAMUODON KÄYTÖSTÄ

Varhaiskirkossa käytiin 300-luvulla perustava keskustelu Isän, Pojan ja Pyhän Hengen ykseydestä, erosta ja suhteista. Ensimmäinen asiaan liittynyt dogma julkistettiin Nikean vuoden 325 kirkolliskokouksessa. Synodissa hylättiin areiolainen käsitys Jeesuksen Kristuksen asemasta ”puolijumalana” ihmisen ja Isän Jumalan välissä ja hyväksyttiin sitovasti anti-areiolainen tunnustus. Sen mukaan Jeesus Kristus, Jumalan Poika, on ”samaa olemusta kuin” (kr. *homoousios*) Isä. Areioksen käsityksen nähtiin näet tuhoavan kristillisen käsityksen pelastuksesta Jumalan tekona. Myöhemmät kuusi ekumeenista kirkolliskokousta ovat itseymmärrykseltään ”nikealaisen uskon” selitystä ja varjelemista. Nikean uskontunnustus on ainut ekumeenisessa konsiilissa hyväksytty uskontunnustus. Toiset kaksi luterilaisissa tunnustuskirjoissa mainittua tunnustusta eli apostolinen ja Athanasiuksen uskontunnustus ovat käytössä vain lännessä. Nikean uskontunnustuksessa Hengen osuus jää kuitenkin vielä niukaksi. Sitä täydennettiin Konstantinopolin kirkolliskokouksessa vuonna 381 Pyhää Henkeä selittävällä osuudella.

Konstantinopolin kirkolliskokouksessa hyväksytyn tunnustuksen taustalla oli keskeisesti niin kutsuttujen kappadokialaisten isien kolminaisuusteologia. *Filioque*-opin mukaan Pyhä Henki lähtee Isästä ”ja Pojasta” (*filioque*). Sen juuret ovat kirkkoisä Augustinuksen vakaumuksessa, että Henki on Isän ja Pojan Henki. Hengen lähteminen Isästä perustuu klassiseen raamatunkohtaan Joh. 15:26. Hengen lähteminen Pojasta taas perustuu pääsiäisen jälkeiseen Hengen antamiseen oppilaille (Joh. 20:22). Augustinus käyttää samoja raamatunkohtia kuin kappadokialaiset eikä heidän käsityksiään aluksi pidetty olennaisesti toisistaan eroavina. Keskeisemmäksi kuin kappadokialaisille tärkeä Pojan ja Hengen suhde Isään Augustinukselle kuitenkin muodostuu yhteisöllinen näkökulma Kolminaisuuteen. Henki on vastavuoroinen rakkaus Isän ja Pojan välillä.

Filioque-lisäyksen kannalta keskeinen etappi on Toledon 3. kirkolliskokous 589. Lisäys näyttäytyi nyt entistä välttämättömämmäksi osaksi anti-areiolaista kolminaisuusopin tulkintaa. *Filioque*-kiistan taustalla on myös Länsi- ja Itä-Rooman välisiin suhteisiin liittyviä poliittisia ja kirkkopoliittisia tekijöitä. Kiistan kannalta olennaista oli, että paavi Benedictus VIII lisäsi v. 1014 *filioquen* messuliturgiaan laulettuun Nikean tunnustukseen. Ferraran ja Firenzen kirkolliskokouksissa saavutettiin idän ja lännen kristittyjen välinen yhteisymmärrys 1438/39 – tai siltä näytti.

Lähemmässä tarkastelussa päätökset edustivat selvästi läntistä *filioque*-teologiaa. Latinalaiselle pohjalle rakentunut kompromissi ei ollut kestävällä pohjalla.

Uusimmassa läntisessä ja itäisessä keskustelussa on joka tapauksessa havaittavissa motiivien lähentymistä. Molemmissa perinteissä on uudistettu kolminaisuusajattelua, jotta voitaisiin ilmaista Jumalan persoonallinen läsnäolo maailmassa joustavammin. Merkittäviä etappeja teeman ekumeenisen kehittelyn kannalta olivat Faith and Order -kokoukset Klingenthalin linnassa Elsaßissa 1978 ja 1979. Kokousten tulokset otettiin huomioon Faith and Order -projektissa ”Tunnustamme yhden uskon. Apostolisen uskon ekumeeninen selitys Nikaian-Konstantinopolin uskontunnustuksen (381) mukaan” (1991). Tekstinä käytettiin vuoden 381 muotoa ilman *filioque*-lisäystä. Nämä keskustelut eivät kuitenkaan ole kirkollisesti sitovia.

Vanhakatoliset luopuivat *filioque*-lisäyksestä 1970, ja anglikaanien Lambeth-konferenssi pyysi 1978 kommuunion jäsenkirkkoja harkitsemaan Nikean uskontunnustuksen käyttöä vuoden 381 muodossa ilman että läntistä lisäystä pidettäisiin harhaoppisena. Kysymys on nähty ajankohtaiseksi, koska se liittyy kolminaisuusopin artikuloimiseen ja syventämiseen kunakin aikana sekä idän ja lännen välisen skisman parantumiseen.

Paavillinen kristittyjen ykseyden edistämisen neuvosto julkaisi paavi Johannes Paavali II:n pyynnöstä 1995 selvennyksen liittyen Pyhän Hengen lähtemiseen kreikkalaisessa ja latinalaisessa traditiossa. Kun aiemmin *filioque* oli esitetty ehdottoman välttämättömäksi, nyt ensiksikin tunnustetaan vuoden 381 Nikean-Konstantinopolin tunnustuksen olevan normatiivinen kriteeri toisille ”uskontunnustuksille, jotka saattavat kuulua erityiseen liturgiseen perintöön”. Lisäksi Isän Jumalan tulee ymmärtää olevan ainut alkulähde molemmille persoonille, Pojalle ja Hengelle.

Luterilaisen maailmanliiton Curitiban yleiskokous totesi päätöslauselmassaan 1990: ”Yleiskokous suosittaa, että luterilaiset kirkot osoittavat suurempaa huomiota Nikean uskontunnustuksen liturgiselle ja katekeettiselle käytölle ja tulevaisuudessa – missä tämä ei ole jo käytäntö – käyttävät sitä jumalanpalveluksissa ainakin kirkkovuoden pääjuhlina… Yleiskokous pitää asianmukaisena, että kirkot, jotka jo käyttävät Nikean uskontunnustusta liturgioissaan voivat käyttää vuoden 381 versiota, esimerkiksi ekumeenisissa palveluksissa; että kun kirkot maissa, joissa on suuri ortodoksiväestö, valmistavat yhteisen tekstin Nikean uskontunnustuksesta omalla kielellään, luterilainen kirkko voi hyväksyä version ilman ’läntistä’ *filioqueta*.”

Vaikka ei tässä tilanteessa ole perusteltua lähteä muuttamaan käytettyä Nikean tunnustusta, voidaan läntisen ja itäisen kristillisen perinteen yhteinen sitoutuminen apostoliseen uskoon ilmaista aiempaa selvemmin jättämällä *filioque* Nikean tunnustuksesta pois ekumeenisissa tilaisuuksissa, joissa ortodoksit ovat läsnä. Tämä voi tarkoittaa ekumeenista sanajumalanpalvelusta, rukoushetkeä tai kirkollista toimitusta, lukuun ottamatta kirkon virkaan vihkimistä tai asettamista. Tuolloin ilmaistaan sitoutuminen viralliseen tunnustusperustaan ja on syytä lukea uskontunnustus *filioque*-lisäyksen kera.

Suositeltua käytäntöä voidaan verrata nykyiseen Herran rukouksen ekumeenisen sanamuodon käyttöön, mutta se olisi tarkoitettu erityisesti ortodoksien kohtaamiseen. Näin otettaisiin huomioon maamme varsin merkittävä ortodoksivähemmistö ja muut ortodoksiyhteytemme. Jumalanpalveluksen opas toteaa, että ”erityisesti messussa voidaan suositella käytettäväksi perinnekirkkojen yhteistä uskontunnustusta, Nikean tunnustusta.”

Suomessa on liturgisten tekstien suomennosta ja ruotsinnosta käsitelty viimeksi 1990-luvun jumalanpalvelusuudistuksen yhteydessä. Käsikirjakomitea piti mietinnössään 6/1997 yhtenä vaihtoehtona Nikean uskontunnustuksen käyttöä ekumeenisesti jättämällä ekumeenisissa jumalanpalveluksissa *filioque* pois.

Edellisen johdosta piispainkokous toteaa, että

> ekumeenisissa sanajumalanpalveluksissa, rukoushetkissä ja kirkollisissa toimituksissa, jotka vietetään yhdessä ortodoksien kanssa, voidaan Nikean uskontunnustus lausua ilman *filioque*-lisäystä (”ja Pojasta”) vuoden 381 muodossa. Kirkon virkaan vihkimisten tai asettamisen jumalanpalveluksissa tulee kuitenkin käyttää Nikean uskontunnustuksesta läntistä muotoa eli virallisesti hyväksyttyä tunnustustekstiä *filioque*-lisäyksineen.

Annettu Helsingissä 29. toukokuuta 2019

Nikean uskontunnustus, ekumeeninen sanamuoto

Me uskomme yhteen Jumalaan,
Kaikkivaltiaaseen Isään,
taivaan ja maan, kaiken näkyvän ja näkymättömän Luojaan.
Me uskomme yhteen Herraan, Jeesukseen Kristukseen,
Jumalan ainoaan Poikaan,
joka on syntynyt Isästä ennen aikojen alkua,
Jumala Jumalasta,
valo valosta,
tosi Jumala tosi Jumalasta,
syntynyt, ei luotu,
joka on samaa olemusta kuin Isä
ja jonka kautta kaikki on saanut syntynsä,
joka meidän ihmisten
ja meidän pelastuksemme tähden astui alas taivaista,
tuli lihaksi Pyhästä Hengestä ja neitsyt Mariasta
ja syntyi ihmiseksi,
ristiinnaulittiin meidän puolestamme Pontius Pilatuksen aikana,
kärsi kuoleman ja haudattiin,
nousi kuolleista kolmantena päivänä, niin kuin oli kirjoitettu,
astui ylös taivaisiin,
istuu Isän oikealla puolella
ja on kirkkaudessa tuleva takaisin tuomitsemaan eläviä ja kuolleita ja jonka valtakunnalla ei ole loppua.
Me uskomme Pyhään Henkeen,
Herraan ja eläväksi tekijään,
joka lähtee Isästä [ja Pojasta]*,
jota yhdessä Isän ja Pojan kanssa kumarretaan ja kunnioitetaan
ja joka on puhunut profeettojen kautta.
Uskomme yhden, pyhän, yhteisen ja apostolisen kirkon.
Tunnustamme yhden kasteen syntien anteeksiantamiseksi,
odotamme kuolleiden ylösnousemusta
ja tulevan maailman elämää.

* Kohta ”ja Pojasta” (*filioque*) voidaan jättää pois ekumeenisissa tilaisuuksissa, jotka järjestetään yhdessä ortodoksien kanssa, pois lukien kirkon virkaan vihkimisten ja virkaan asettamisten jumalanpalvelukset.

§ 9 Kristillisen kirkon ja uskontokunnan määritteleminen

Diaarinumero DKIR/1208/09.01.06/2018

Esittelijä piispainkokouksen pääsihteeri Jyri Komulainen

Asian tausta
Kirkollisissa avioliittoon vihkimisissä nousee säännöllisin väliajoin esiin tulkintaongelmia koskien kirkkojärjestyksen 2 luvun 18 §:n 2 momenttia, jonka mukaan toinen kihlakumppani voi olla ”*muun kristillisen kirkon tai uskontokunnan jäsen*.”

Uudessa kirkkojärjestyksessä kirkollista avioliittoon vihkimistä koskevan pykälän numeroinniksi tulee KJ 3:12, 2 mom. ja jäsenyyttä ilmaiseva sanamuoto ilmaistaan verbin avulla: ”… kuuluu *muuhun kristilliseen kirkkoon tai kristilliseen uskontokuntaan*”. Tämä ei kuitenkaan vaikuta kyseisen pykälän tulkintaan koskien muuta kristillistä kirkkoa tai uskontokuntaa. Muutoksen taustalla on se, että kirkolliskokous on hyväksynyt 16.5.2018 kirkkojärjestyksen kodifioidun version, jonka voimaantulo on riippuvainen siitä, milloin eduskunta hyväksyy kodifioidun kirkkolain.

Avioliittoon vihkimistä säätelevän kohdan ohessa on myös muita kirkkojärjestyksen kohtia, joiden soveltaminen vaatii vastaavaa harkintaa ja jotka luetellaan alla olevassa listassa. Koska valmistelua tehdään tilanteessa, jossa odotetaan uuden kirkkojärjestyksen tulemista voimaan (todennäköisesti vuoden 2020 alussa), tässä esittelyssä käytetään voimassa olevan kirkkojärjestyksen muotoiluja. Huomionarvoista on, että *uudessa kirkkojärjestyksessä kaikki tulkintaa vaativat ilmaisut pysyvät terminologisesti samoina, vaikka pykälänumerointi muuttuukin, joten kirkkolain ja kirkkojärjestyksen kodifioinnin voimaantulo ei vaikuta piispainkokouksen päätökseen*. Kodifiointi otetaan kuitenkin tässä huomioon siten, että hakasulkeissa viitataan uuteen kirkkojärjestykseen:

- Ns. ehtoollisvieraanvaraisuutta koskien piispainkokoukselle annetaan oikeus määrätä (KJ 2: 11 §, 3 mom.), millä edellytyksillä ”*muun kristillisen kirkon kastettu jäsen*” voi osallistua yksittäistapauksessa ehtoolliseen. [Kodifioinnin tultua voimaan samoin sanamuodoin KJ 3:7, 3 mom., mikä toistetaan piispainkokouksen tehtävien kohdalla KJ 11:9, 1 mom. 4b kohta.]

- Kummiutta koskien säädetään (KJ 2, 16 §, 1 mom.), että kummina voi toimia myös ”*muuhun evankelis-luterilaisen kirkon toimittaman kasteen hyväksyvään kristilliseen kirkkoon tai uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva henkilö*.” [Kodifioinnin tultua voimaan samoin sanamuodoin KJ 3:11, 1 mom.]

- Ns. saarnavieraanvaraisuutta koskien säädetään (KJ 2, 6 §, 3 mom.), että kirkkoherra voi kutsua yksittäistapauksessa saarnaamaan jumalanpalvelukseen ”*muun kristillisen kirkon tai siihen rinnastettavan yhteisön papin*”. Samaa ilmaisua käytetään myös hautaan siunaamista koskevassa säännöksessä (KJ 2: 22 §, 2 mom.). [Kodifioinnin tultua voimaan samoin sanamuodoin KJ 3:4, 3 mom. sekä KJ 3:13, 2 mom.]

- Piispainkokouksella on oikeus määrätä (KJ 2: 27 §), millä edellytyksillä ”toisen evankelis-luterilaisen kirkon tai *muun kristillisen uskontokunnan tai yhteisön pappi*” voi yksittäistapauksissa suorittaa kirkollisia toimituksia. [Kodifioinnin tultua voimaan samoin sanamuodoin KJ 5:9, 1 mom. 4b kohta.]

- Lisäksi säädetään (KJ 5: 8 §, 1 mom.), että ”toisen evankelis-luterilaisen kirkon tai *muun kristillisen uskonnollisen yhdyskunnan* papin oikeuttamisesta toimittamaan pappisvirkaa Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa päättävät piispa ja tuomiokapituli”. [Kodifioinnin tultua voimaan samoin sanamuodoin KJ 7:5, 1 mom.] Tämän pohjalta piispainkokous onkin antanut 10.9.2002 Kirkon säädöskokoelmassa olevan *Piispainkokouksen päätös toisen evankelis-luterilaisen kirkon tai muu kristillisen uskontokunnan tai yhteisön papin edellytyksistä suorittaa kirkollisia toimituksia* (KS 86), jota on tarkennettu 14.2.2012 annetulla päätöksellä *Piispainkokouksen päätös toisen evankelis-luterilaisen kirkon tai muun kristillisen uskontokunnan tai yhteisön papin edellytyksistä suorittaa kirkollisia toimituksia annetun piispainkokouksen päätöksen muuttamisesta* (KS 111).

Tällaisten säännösten tulkintaa edesauttaisi, jos olisi olemassa ajantasainen ohje siitä, millaisin kriteerein muun kirkon tai kristillisen yhteisön kristillisyyttä voitaisiin arvioida. Viimeisin päätös asiaa koskien on vuodelta 1988. Piispainkokous antoi tuolloin avioliittolain muutoksen johdosta suosituksen, mitkä Suomessa toimivat uskonnolliset yhteisöt ovat kristillisiä: kyseessä oli päätösponteen sisällytetty lyhyt listaus, jonka piispainkokous jo tuolloin tarkoitti väliaikaiseksi.

Koska kaikki edellä mainitut kirkkojärjestyksen kohdat liittyvät jumalanpalvelukseen, kirkollisiin toimituksiin tai pappisvirkaan, niitä koskevien tarkempien määräyksien antaminen kuuluu kirkkolain 21 luvun 2 §:n perusteella piispainkokouksen toimivaltaan.

Piispainkokous päätti siksi istunnossaan 5.12.2018, että aloitetaan ohjeistuksen valmisteleminen kristillisen kirkon ja uskontokunnan määrittelemiseksi. Asiaa käsiteltiin virkamiestyönä tehdyn jatkovalmistelun pohjalta 21.1.2019, jolloin asia päätettiin lähettää uudelleen jatkovalmisteluun siten, että asiaa koskeva suositus annettaisiin päätösponnen yhteydessä. Asiaa käsiteltiin tämän jälkeen ensimmäisen kerran 8.4.2019, jolloin asia päätettiin lähettää vielä uudelleen jatkovalmisteluun.

<u>Kirkkojärjestyksen tulkintaan liittyviä näkökulmia</u>
Edellä on listattu kirkkojärjestyksen kohdat, joissa viitataan kristilliseen kirkkokuntaan. Huomio kiinnittyy siihen, että ilmaisutavat vaihtelevat. Mitään yksiselitteistä johdonmukaisuutta erilaisten ilmaisujen käytössä ei ole nähtävissä.

Kohdissa, joissa puhutaan ”kristillisestä uskonnollisesta yhdyskunnasta”, kirkkojärjestyksessä heijastuu kuitenkin uskonnonvapauslaki, jonka keskeinen käsite on ”uskonnollinen yhdyskunta” (ks. esim. 1: 2 §). Vaikka kirkkojärjestystä säädettäessä tarkoitus olisikin ollut viitata ensi sijassa sellaisiin rekisteröityneisiin uskonnollisiin yhdyskuntiin, jotka ovat kristillisiä,

kirkkojärjestystä tulkittaessa järjestäytymisen astetta ei ole tosiasiassa aina huomioitu. Tätä selittää tietty epäsuhta hallinnon ja uskonnollisen kentän välillä, sillä vain vähemmistö uskonnollisista yhteisöistä käyttää Uskonnonvapauslain 2 luvun suomaa mahdollisuutta rekisteröityä uskonnolliseksi yhdyskunnaksi. Usein uskonnollinen yhteisö valitsee toimia ilman rekisteröityneen uskonnollisen yhdyskunnan statusta, jolloin sen jäsenet voivat perustaa Yhdistyslain 2 luvun mukaisesti yhdistyksen tai toimia vapaasti yhdistymisvapauden puitteissa. Itse asiassa suurin osa Suomessa aktiivisista uskonnollisista yhteisöistä toimii yhdistyslain puitteissa rekisteröityneinä yhdistyksinä tai vaihtoehtoisesti rekisteröitymättöminä yhdistyksinä: Kirkon tutkimuskeskuksen ylläpitämässä Uskonnot Suomessa -tietokannassa on yli tuhat yhteisöä, mutta uskonnonvapauslain mukaisesti rekisteröityneitä yhdyskuntia on vain noin 120 kappaletta.

Toisaalta ilmaisua ”kristillinen uskonnollinen yhdyskunta” käytetään tarkemmin katsottaessa vain kahdessa edellä mainituista kirkkojärjestyksen kohdista:

- Kummiudesta säädettäessä (KJ 2, 16 §, 1 mom) ”[kristillinen] uskonnollinen yhdyskunta” esiintyy tasaveroisena vaihtoehtona hyvinkin laaja-alaisesti luettavalle ”kristilliselle kirkolle”, joten kyseisen kategorian itsenäinen merkitys supistuu pykälän tulkinnan kannalta olemattomiin – eli kriittisesti luettuna kirkkojärjestys ikään kuin toistaa aiemmin sanotun.

- KJ 5: 8 §, 1 mom. säätää siitä, että piispa ja tuomiokapituli voivat oikeuttaa ”toisen evankelis-luterilaisen kirkon tai muun kristillisen uskonnollisen yhdyskunnan papin” toimittamaan pappisvirkaa Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Saman momentin lopussa säädetään, että ”jos [kyseistä pappia] ei aikaisemmin ole vihitty papiksi evankelis-luterilaisessa tai sellaisessa kirkossa, jolla on ehtoollisyhteys Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kanssa, hänet on vihittävä pappisvirkaan.” Näin ollen ”muun kristillisen uskonnollisen yhdyskunnan papin” pappeus lopulta johdetaan siitä, että hänet vihitään [uudelleen] evankelis-luterilaisen kirkon papiksi. Siksi kysymys, mitä ”muu kristillinen uskonnollinen yhdyskunta” voisi tässä tarkoittaa, jää varsin marginaaliseen rooliin lopputuloksen kannalta.

Edellä mainituista syistä piispainkokouksen on syytä keskittyä nyt linjaamaan yksinomaan sitä, millä kriteerillä voidaan arvioida yhteisön *kristillisyyttä* ottamatta kantaa sen organisoitumisasteeseen. Kirkkojärjestyksen pykälien toisistaan poikkeavat sanamuodot eivät ole hallintokäytännön kannalta loppujen lopuksi kovinkaan merkityksellisiä, kun ne luetaan kokonaiskontekstissa.

Teologisesti katsoen kirkon tai kristillisen yhteisön kristillisyys ei ole riippuvainen sen järjestäytymismuodosta. Esimerkiksi Suomen Ekumeenisen Neuvoston jäseniin lukeutuva Suomen Pelastusarmeija edustaa tunnustettua kristillistä liikettä, vaikka sen virkarakenne muistuttaa enemmän sotilasorganisaatiota kuin perinteistä kirkkoa pappeineen, eikä sen piirissä toimiteta edes sakramentteja.

<u>Kristillisyyden määrittelyyn liittyviä näkökohtia</u>
Uskonnollisten yhteisöjen määrä Suomessa on kasvanut voimakkaasti viime vuosikymmeninä ja on jatkuvassa muutoksen tilassa. Kun lisäksi huomioi

kaikki sellaiset uskonnolliset yhteisöt maailmalta, jotka voivat globalisaation aikana näkyä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaympäristössä, tulkinnallisten tapausten määrä kasvaa suureksi. Tämä asiantila huomioiden ei ole mahdollista antaa sellaista suositusta, joka listaisi kristillisiksi määriteltävät kirkot ja muut yhteisöt. Myöskään aiemmin tehty erottelu Suomessa toimiviin ja ulkomailla toimiviin yhteisöihin ei ole enää mielekäs globalisaation, maahanmuuton ja median murroksen (esim. Internet) takia. Siksi on keskityttävä hahmottamaan ohjenuoraa, jonka avulla harkintaa yksittäistapauksissa voidaan tehdä.

Kirkkojärjestyksessä käytetty attribuutti ”kristillinen” pyrkii ilmaisemaan pohjimmiltaan sitä, että joku yhteisö voidaan katsoa ekumeenisen kristikunnan piiriin kuuluvaksi tai opetukseltaan kristinopin mukaiseksi. Näin ollen kristillisyyden määritteleminen edellyttää sitä, että voidaan määritellä ja rajata ilmiökenttä, jota voidaan pitää ”kristinuskona”.

Uskontotieteellisestä näkökulmasta kristinusko voidaan määritellä esimerkiksi historialliseksi ja uskonnolliseksi vaikutukseksi, joka on saanut alkunsa Jeesus Nasaretilaisesta. Kristinuskon minimikriteerinä voidaan tällöin pitää riittävää kiinnittymistä Jeesus Nasaretilaisen persoonaan, opetuksiin ja toimintaan sekä varhaisimpiin kristillisiin teksteihin, joista keskeisimmät on kanonisoitu Uuden testamentin kirjakokoelmaan. Koska Jeesuksen persoona on vaikuttanut myös kristinuskon ulkopuolella, tällaisen kiinnittymisen täytyy olla jollain lailla pysyvää ja definitiivistä sisältäen ajatuksen Jeesuksen persoonan erityislaatuisuudesta sekä hänen ristinkuolemansa ja ylösnousemuksensa universaalista merkityksestä.

Ulkoa päin annettava uskontotieteellinen määritelmä on kuitenkin luonteeltaan deskriptiivinen, eikä se siksi riitä kirkkojärjestyksen tulkinnan kriteeriksi: sen sisään mahtuu hyvin laaja opillinen ja toiminnallinen kirjo, joka kattaa myös monia sellaisia yhteisöjä, joita kirkkomme ei ole pitänyt perinteisesti kristillisinä. Tätä asiantilaa heijastelee se, että ns. globaalin kristinuskon voimistuessa jotkut tutkijat ovat alkaneet puhua kristinuskoista monikossa.

Kirkkojärjestyksen tulkitseminen vaatiikin uskontotieteellisen sijasta *teologisen näkökulman*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon säätäessä oikeuksista, jotka ulotetaan koskemaan muiden kristillisten kirkkojen jäseniä tai näiden pappeja, on kyse käsitteen normatiivisesta käytöstä: kirkko tunnistaa ja tunnustaa omasta itseymmärryksestään käsin toisen kirkon tai uskonnollisen yhteisön edustavan opillisista eroista huolimatta samaa kristinuskoa.

Tällainen kristilliseksi tunnistaminen eroaa sellaisesta pidemmälle menevästä vastavuoroisesta tunnustamisesta, jossa edellytetään riittävää opillista yksimielisyyttä ja jonka tuloksena voidaan laatia sopimus kirkollisesta yhteydestä esimerkiksi viran ja sakramenttien suhteen (esim. Porvoon sopimus). Tätä eroa alleviivaa se, että edellä mainituissa kirkkojärjestyksen kohdissa on kysymys nimenomaan sellaisista kirkoista ja kristillisistä yhteisöistä, joiden kanssa tällaista ekumeenista sopimusta ei ole olemassa (vrt. KJ 1: 4 §, 2 mom.).

Kun määritellään opillisesti kristinuskoa, sisällölliseksi johtolangaksi sopii ekumeenisen liikkeen baasis, joka on kirjattu Kirkkojen Maailmanneuvoston

peruskirjan 1. artiklaan ja joka toimii myös Suomen Ekumeenisen Neuvoston jäsenyyskriteerinä. Se on riittävän yleisluonteinen ja sanoittaa teologisesti laajasti hyväksytyn näkemyksen kristinuskon erityispiirteistä suhteessa muihin uskontoihin sekä katsomuksiin.

Ekumeeninen baasis on kirjattu englannin kielellä seuraavassa muodossa Kirkkojen Maailmanneuvoston peruskirjan 1. artiklaan (ks. https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/assembly/2013-busan/adopted-documents-statements/wcc-constitution-and-rules):

> “The World Council of Churches is a fellowship of churches which confess the Lord Jesus Christ as God and Saviour according to the scriptures and therefore seek to fulfil together their common calling to the glory of the one God, Father, Son and Holy Spirit.”

Suomeksi sitä käytetään Suomen Ekumeenisen Neuvoston jäsenyyskriteerinä seuraavassa muodossa (ks. http://www.ekumenia.fi/sen_esittaytyy/), mikä koskee myös tarkkailijoiksi hyväksyttäviä yhteisöjä:

> ”Jäseniksi voidaan hyväksyä yhteisöjä, jotka tunnustavat Herran Jeesuksen Jumalaksi ja Vapahtajaksi Raamatun mukaan ja jotka sen vuoksi pyrkivät yhdessä täyttämään yhteistä kutsumustaan yhden Jumalan, Isän, Pojan ja Pyhän Hengen kunniaksi.”

Ekumeenisen baasiksen käyttäminen kriteerinä ei vaadi, että arvioitavana oleva kirkko tai yhteisö olisi mukana *de facto* ekumeniassa, vaan että se voitaisiin *de jure* hyväksyä Kirkkojen Maailmanneuvoston tai Suomen Ekumeenisen Neuvoston jäseneksi, mikäli se jäsenyyttä hakisi ja täyttäisi muut jäsenyyteen vaadittavat kriteerit. Toisaalta edellä mainitusta seuraa, että sellainen kirkko tai kristillinen yhteisö, joka on Kirkkojen Maailmanneuvoston tai Suomen Ekumeenisen Neuvoston jäsen, on ilman eri selvitystä kirkkojärjestyksen tarkoittama muu kristillinen kirkko tai uskontokunta.

<u>Ekumeenisen baasiksen sisältö</u>
Kristinuskon määritelmä kytketään ekumeenisessa baasiksessa kolmeen keskeiseen opilliseen periaatteeseen, jotka liittyvät kristologiaan, ilmoituksen normatiiviseen lähteeseen ja kolminaisuusoppiin.

Ensinnäkin kristillisen yhteisön tulee tunnustaa Jeesus Kristus ”Jumalaksi ja Vapahtajaksi”. Kristillinen usko on Jeesus-keskeistä siten, että Jeesukselle annetaan Uuden testamentin mukainen merkitys pelastajana (ks. esim. Joh. 3:16; 2 Kor. 5:19). Huomionarvoista on, että Khalkedonin konsiilin vuonna 451 määrittelemä ns. kaksiluonto-oppi ei ole artikuloitu ekumeeniseen baasikseen. Tämä selittyy siitä, että idän orientaaliset kirkot (esim. historiallisesti monofysitistiset koptit) nähdään kuuluviksi kristilliseen ekumeeniseen liikkeeseen.

Toiseksi kristillisen yhteisön uskon tulee pohjautua Raamattuun. Raamattu onkin niin historiallisesti kuin dogmaattisesti arvioiden ollut kaanonin muodostumisesta lähtien ohjaavassa roolissa kristinuskossa. Sen on ymmärretty olevan *norma normans* eli normi, jonka valossa kaikki opit ja muut

kirjoitukset on arvioitava. ”Raamatun mukaan” -ilmaisun myötä ekumeenisen baasiksen voi nähdä tekevän rajan suhteessa sellaisiin uskonnollisiin traditioihin, joissa keskeiset kristilliset opit ovat kyllä arvossaan mutta joilla on uusia ilmoituksen lähteitä Raamatun lisäksi. Tunnetuin esimerkki tällaisesta ekumeenisen baasiksen ulkopuolelle jäävästä traditiosta on 1800-luvulla syntynyt Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkko, jonka kaanoniin kuuluvat Raamatun ohella tätä täydentävät Mormonien kirja, Oppi ja Liitot sekä Kallisarvoinen helmi.

Kolmantena kriteerinä on kolminaisuusoppi eli kristilliseksi tunnustettavan yhteisön tulee uskoa yhteen Jumalaan, jota kunnioitetaan Isänä ja Poikana ja Pyhänä Henkenä. Ekumeenisessa liikkeessä ei siksi pidetä ns. unitaarisia yhteisöjä (esim. Jehovan todistajat) kristillisinä, koska ne eivät hyväksy kolminaisuusoppia, joka syntyi varhaisessa kirkossa Raamatun pohjalta (esim. Matt. 28:19; 2 Kor. 13:13). Kolminaisuusopilla kristinuskon kriteerinä on myös käytännön merkitystä, sillä valtavirran kirkot pitävät kristityksi tulemisen perusteena Uuden testamentin mukaista kastetta ”Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen” (Matt. 28:19) ja tämä kolminaisuusopillinen muotoilu on kasteen vastavuoroisen tunnustamisen yksi keskeinen kriteeri.

Ekumeenisen liikkeen baasiksen käyttämistä kriteerinä puoltaa, että siihen on jo aiemmassa hallintokäytännössä viitattu kristillisen kirkkokunnan määrittelemisen kriteerinä. Näin on tehty esimerkiksi piispojen kollegion Rovaniemellä 11.9.2012 antamassa ohjeessa *Kirkkorakennuksen ja seurakunnan tilojen antaminen muiden uskonnollisten yhteisöjen käyttöön* sekä piispainkokouksen 11.10.2017 hyväksymässä perustelutekstissä, joka liittyy piispainkokouksen päätökseen *Piispainkokouksen päätös muun kirkon jäsenen osallistumisesta ehtoolliseen* (KS 126).

Kun arvioidaan muun kristillisen kirkon tai uskontokunnan jäsenyyttä, on huomioitava, että monissa kirkoissa ja kristillisissä yhteisöissä ei ole olemassa oman kirkkomme kaltaista virallista jäsenrekisteriä tai edes selväpiirteistä jäsenyyttä. Virallisen rekisteriasiakirjan puuttuessa voidaan jäsenyyden todistamiseksi pyytää esimerkiksi vapaamuotoinen todistus kyseisen kristillisen yhteisön papilta tai muu uskottava selvitys.

Päätösehdotus

Piispainkokous päättää koskien kirkkojärjestyksen viittauksia muuhun kristilliseen kirkkoon tai uskontokuntaan, että kristillisiksi katsotaan tapauskohtaisen harkinnan perusteella sellaiset yhteisöt, jotka niin sanotun ekumeenisen baasiksen mukaisesti ”tunnustavat Herran Jeesuksen Jumalaksi ja Vapahtajaksi Raamatun mukaan ja jotka sen vuoksi pyrkivät yhdessä täyttämään yhteistä kutsumustaan yhden Jumalan, Isän, Pojan ja Pyhän Hengen kunniaksi”.

Käsittely

Esittelijä muutti päätösesitystään käydyn keskustelun pohjalta poistamalla siitä toisen ponnen: ”Piispainkokous toteaa edellä mainitusta periaatteesta seuraavan, että Kirkkojen Maailmanneuvoston ja Suomen Ekumeenisen Neuvoston jäsenkirkot kuten myös viimeksi mainitun tarkkailijajäsenet ovat ilman eri harkintaa kirkkojärjestyksen tarkoittamia kristillisiä kirkkoja.”

Päätös

Päätösehdotus hyväksyttiin.

Toimenpiteet

Ote tuomiokapitulit

§ 10 Jäsenmaksut ja erityisavustukset kirkkojen kansainvälisille yhteistyöjärjestöille vuonna 2020

Diaarinumero DKIR/507/02.03.00/2019

Esittelijä Kirkkoneuvos Kimmo Kääriäinen

Tausta

Esitys jäsenmaksuista ja erityisavustuksista kirkkojen kansainvälisille yhteistyöjärjestöille liittyy olennaisesti kirkon ekumeenisiin suhteisiin. Piispainkokouksen tehtävänä on käsitellä kirkon ykseyttä, ekumeenisia, kirkon lähetystehtävää ja kirkon suhteita muihin uskontoihin koskevia asioita (KL 21 luvun 2 §:n 3 momentti).

Perustelut

Jäsenmaksuihin ja eritysavustuksiin on käytettävissä sama summa kuin vuonna 2019, yhteensä 727 800 euroa. Niihin ei esitetä muutoksia vuodelle 2020.

Jäsenmaksut Kirkkojen Maailmanneuvostolle (KMN) ja Luterilaiselle Maailmanliitolle (LML) ovat näiden organisaatioiden määrittelemiä, samoin niiden yleiskokousrahastomaksu.

Euroopan Kirkkojen Konferenssin yleiskokous päätti kesäkuussa 2018 uusista jäsenmaksuista. Niihin sisältyi edelleen sama epäoikeudenmukaisuus kuin aiemmin: kirkkomme kanssa suunnilleen samankokoisten Norjan ja Tanskan kirkkojen jäsenmaksu on noin puolet vähemmän kuin kirkkomme. Norjan kirkon jäsenmaksu on 51 500 euroa, Tanskan kirkon 43 900 euroa ja kirkkomme jäsenmaksu 98 600 euroa. Perusteena on laskentakaava, jossa jäsenmäärän ja bruttokansantuotteen lisäksi merkittävä painoarvo on sillä, mitä kirkot ovat aiemmin EKK:lle maksaneet. Norjan ja Tanskan kirkot ovat vuosia maksaneet vähemmän kuin niiden jäsenmaksu on ollut ja tämä vaikuttaa uuden jäsenmaksun määräytymiseen. Kun asia nostettiin kirkkomme toimesta esille yleiskokouksessa, pohjoismaiden kirkoille tarjottiin mahdollisuus sopia jäsenmaksujen jakautumisesta keskenään. Tanskan kirkko ilmoitti, ettei sillä valtiokirkkona ole liikkumavaraa, sillä valtio päättää budjetista. Sen sijaan Norjan kirkko on taloutensa suhteen uudessa tilanteessa ja se on valmis maksamaan 20 000 euroa enemmän kuin sille yleiskokouksessa määritelty jäsenmaksu. Näin ollen kirkkomme jäsenmaksu vuodelle 2020 voi säilyä entisellä tasolla (80 000 euroa).

Euroopan kirkkojen siirtolaisuuskomissio tekee merkittävää työtä turvapaikanhakijoiden, pakolaisten ja ihmiskaupan uhrien keskuudessa sekä Euroopassa että lähtömaissa. Se toimii yhteistyössä Euroopan Kirkkojen Konferenssin kanssa. Sille maksettu jäsenmaksu on pysynyt samana yli 10 vuoden ajan, vaikka organisaatio toimii yhä suurempien haasteiden keskellä. Tätä jäsenmaksua olisi tulevaisuudessa tarpeen korottaa.

Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisö (CPCE, The Conference of Protestant Churches in Europe) on protestanttisten kirkkojen kattojärjestö, johon kuuluu yli 100 luterilaista, metodisti- ja reformoitua kirkkoa yli 30 maasta. Se edustaa noin 50 miljoonaa protestanttia. Kirkkomme ei ole yhteisön varsinainen jäsen, vaan statuksemme on ”participating member” (osallistuva jäsen). Osallistuminen järjestön työhön luo edellytykset yhteydenpitoon Euroopan protestanttisten kirkkojen kanssa. Kirkollamme on mm. mahdollisuus lähettää edustajat järjestön yleiskokoukseen.

The Anglican Lutheran Society edistää luterilaisten ja anglikaanien keskinäistä yhteyttä ja liittyy näin osaltaan Porvoon sopimukseen. Kirkkomme edustaja on järjestön luterilaisena puheenjohtajana.

Barentsin Kirkkojen Neuvoston tehtävänä on edistää Barentsin alueen kirkkojen yhteyksiä ja yhteyttä alueen kirkkojen välillä, tarjota keskustelufoorumi alueen kirkoille erilaissa kirkollisissa asioissa sekä edistää alueen kouluttavien laitosten yhteistyötä. Kyseessä on ekumeeninen järjestö, jonka toimintaan osallistuvat luterilaiset ja ortodoksiset hiippakunnat Suomesta, Ruotsista, Norjasta ja Venäjältä.

Global Christian Forum on kattavin ekumeeninen toimija. Se tavoittaa myös järjestäytyneiden ekumeenisten organisaatioiden ulkopuolella olevat kirkot – erityisesti nopeasti kasvavat helluntailais-karismaattiset kirkot. Verkosto on syntynyt Kirkkojen Maailmanneuvoston piirissä vuonna 1998. Sen tehtävänä on koota yhteen lukuisten kirkkojen ja kirkkojenvälisten organisaatioiden edustajat vahvistamaan keskinäistä kunnioitusta ja etsimään ja ilmaisemaan yhteisiä haasteita.

Monet kirkkojen kansainväliset yhteistyöjärjestöt toimivat nykyisin myös uskontodialogin alueella ja pyrkivät edistämään uskontojen keskinäistä vuoropuhelua myös yhteiskuntarauhan rakentamisen näkökulmasta. Kun suhteet muihin uskontoihin kuuluvat piispainkokouksen tehtäviin, on perusteltua, että piispainkokous esittää tukea myös tähän toimialueeseensa kuuluville järjestöille. Edellisen vuoden tavoin määrärahaa esitetään kahdelle uskontodialogiin keskittyvälle organisaatiolle, Al Amana -keskukselle ja Euroopan uskontojohtajien neuvostolle.

Al Amana -keskus on kristillistaustainen uskontojenväliseen vuoropuheluun erikoistunut toimija. Keskuksen tarkoituksena on edistää muslimien ja kristittyjen keskinäistä ymmärrystä maailmassa, jossa vihapuhe ja uskonnollinen lukutaidottomuus ovat lisääntyneet. Järjestön tehtävänä on lisätä uskontojenvälistä rauhanomaista rinnakkaiseloa ja toimia avoimena keskustelupaikkana eri traditioista tuleville.

Euroopan uskontojohtajien neuvosto (The European Council of Religious Leaders, ECRL) kokoaa yhteen Euroopan historiallisten uskontojen johtajia: juutalaisia, kristittyjä ja muslimeja sekä buddhalaisia, hinduja, sikhejä ja zarathustralaisia. Se osallistuu Euroopan neuvoston toimintaan. ECRL on yksi viidestä uskontojohtajien neuvostoista, joka toimii Yhdistyneiden kansakuntien Religions for Peace -verkostossa. Religious for Peace -verkosto on maailman suurin ja kattavin uskontojen välinen verkosto, joka toimii rauhan ja uskontojen vuoropuhelun puolesta.

29.05.2019

Piispainkokous

Kirkkojen Maailmanneuvoston Faith and Order -komissio vastaa järjestön ekumeenisesta työskentelystä. Strasbourgin ekumeeninen instituutti on Luterilaisen Maailmanliiton yhteydessä toimiva itsenäinen tutkimusinstituutti, jonka toiminta keskittyy ekumeeniseen teologiaan ja se tukee LML:n teologisia dialogeja. Theobalt-verkosto on Itämeren alueen kirkkojen ekumeeninen verkosto, joka kokoaa yhteen alueen hiippakuntia. Kirkostamme toimintaan osallistuu Helsingin hiippakunta.

Päätösehdotus Piispainkokous esittää kirkkohallitukselle, että jäsenmaksut ja erityisavustukset kirkkojen kansainvälisille yhteistyöjärjestöille maksetaan vuonna 2020 liitteen mukaisesti.

Päätös Päätösehdotus hyväksyttiin.

Toimenpiteet Ote Kirkkohallitus

JÄSENMAKSUT JA ERITYISAVUSTUKSET KIRKKOJEN KANSAINVÄLISILLLE YHTEISTYÖJÄRJESTÖILLE

	2019	**2020 esitys**
Jäsenmaksut		
Luterilainen maailmanliitto (LML)	250 000	250 000
Kirkkojen maailmanneuvosto (KMN)	178 500	178 500
Euroopan kirkkojen konferenssi (EKK)	80 000	80 000
Euroopan kirkkojen siirtolaisuustoimikunta (CCME)	8 500	8 500
Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisö (CCPE) (ent. Leuenberg)	2 100	2 100
The Anglican Lutheran Society	1 500	1 500
Barentsin alueen kirkkojen neuvosto	20 000	20 000
Global Christian Forum	15 000	15 000
Al Amana -dialogikeskus	3 500	3 500
Euroopan uskontojohtajien neuvosto	8 000	8 000
Yhteensä	**567 100**	**567 100**
Erityisohjelmat		
KMN:n Faith and Order-komissio	27 000	27 000
Strasbourgin ekumeeninen tutkimusinstituutti	31 500	31 500
LML:n yleiskokousrahasto	50 000	50 000
KMN:n yleiskokousrahasto	50 000	50 000
Theobalt (Itämeren alueen kirkkojen verkosto)	2 200	2 200
Yhteensä	**160 700**	**160 700**
Molemmat yhteensä	**727 800**	**727 800**

§ 11 Tiedoksi merkittävät asiat

1. Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy:n ilmoitus Taivaan ja maan kysymyksiä -aikuisrippikoulumateriaalista.

Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy pyysi 19.12.2018 kustannuspäällikkö Eeva Johanssonin allekirjoittamalla kirjeellä piispainkokousta hyväksymään Taivaan ja maan kysymyksiä -aikuisrippikoulumateriaalin.

Kustantaja on ilmoittanut sähköpostiviestillä 9.4.2019 piispainkokouksen kansliaan seuraavasti: ”Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy vetää Taivaan ja maan kysymyksiä -materiaalin pois piispainkokouksen käsittelystä”. Tämän ilmoituksen perusteella kustantajan piispainkokoukselle lähettämä hyväksymispyyntö raukeaa.

Päätösehdotus Merkitään tiedoksi.

Päätös Merkittiin tiedoksi.

2. Matkaraportti: Inkerin kirkon synodaalikokous Kelto koulutuskeskuksessa 6.-7.5.2019

Päätösehdotus Merkitään tiedoksi.

Päätös Merkittiin tiedoksi.

3. Kirkon lähetystyön toimikunnan pöytäkirja 2/2019

Päätösehdotus Merkitään tiedoksi.

Päätös Merkittiin tiedoksi.

4. Ekumeenisten asiain toimikunta pöytäkirja 2/2019

Päätösehdotus Merkitään tiedoksi.

Päätös Merkittiin tiedoksi.

Matkaraportti

SUOMEN EV.LUT. KIRKKO

Raportin päivämäärä
9.5.2019

Nimi ja tehtävä
Tomi Karttunen, johtava asiantuntija, ekumenia ja teologia; Ari Ojell, asiantuntija, ekumenia ja teologia

Matkan tiedot

Inkerin kirkon synodaalikokous Kelto koulutuskeskuksessa 6.-7.5.2019

1. Tiivistelmä

Osallistuimme Inkerin kirkon kutsusta luennoitsijoina ja vieraina Inkerin kirkon synodaalikokoukseen Kelton koulutuskeskuksessa 6.-7.5.2019. Kokouksessa käytiin keskustelua Inkerin kirkon strategiasta, keskustoimiston ja keskushallinnon osastojen sekä paikallisseurakuntien välisestä suhteesta, eri työalojen kuulumisista sekä lääninrovastien tukemisesta alueellisina johtajina. Edelleen käytiin keskustelua siitä, tulisiko olla yksi vai kolme piispaa. Päädyttiin siihen, että voisi olla yksi johtava piispa ja tällä kaksi apulaispiispaa tai vikaaria. Rovastikunnat antavat kolme nimeä ehdokkaakseen piispanvaaliin ja kirkolliskokous valitsee heistä yhden johtavaksi piispaksi kirkolliskokouksessa, joka järjestetään viimeistään vuoden päästä piispa Aarre Kuukaupin jäädessä eläkkeelle 1,5 vuoden päästä.

2. Avainsanat

Inkerin kirkko, synodaalikokous

3. Matkan tarkoitus ja tavoitteet

Tarkoitus oli osallistua Inkerin kirkon synodaalikokoukseen ja raportoida sen annista.

4. Keskeinen sisältö

Synodaalikokoukseen Kelton kurssikeskukseen, kirkko pääkokouspaikkana, oli kokoontunut nelisenkymmentä Inkerin kirkon pappia. Kaikkiaan kirkolla on aktiivipalveluksessa noin 60 pappia, 23 diakonia ja 17 katekeettaa. Tomi Karttunen piti aloitusjumalanpalveluksen jälkeen esitelmän Dietrich Bonhoefferin teologian merkityksestä luterilaiselle kirkolle tänään ja Ari Ojell esitteli Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kuulumisia. Tämän jälkeen Inkerin kirkon keskuskanslia ja keskushallinnon toiminnallinen osasto kertoivat omia kuulumisiaan ja selostivat, miten voivat tukea seurakuntia. Kirkon työn esittelyjen pohjalta tehtiin myös ryhmätöitä, joiden tulokset koottiin yhteen.

Yhtenä keskeisenä ongelmana pidettiin taloushallinnon hitautta ajatellen etenkin varsin usein toistuvaa epätietoisuutta siitä, milloin avustusrahat ovat seurakunnan tilillä paikallisesti käytettävissä. Virallisen käytännön mukaan maksuliikenne kulkee keskustoimiston kautta, mutta ilmeisesti suomalaisseurakunnat

tai seurakuntamatkalaiset antavat edelleenkin avustuksia jossain määrin käteisenä suoraan inkeriläisseurakunnalle. On kyllä tähdennetty, että tämä on ongelmallista.

Keskuskanslian tehtävänä korostettiin sitä, että se koordinoi seurakuntatoimintaa ja reagoi seurakuntien olemassaoleviin ongelmiin. Keskustelussa pidettiin epäoikeudenmukaisena sitä, että kaikkien rovastikunnan asioihin ei käytetä yhtä paljon aikaa. Kaivattiin myös parempaa johtajuutta ja valvontaa, niin että seurakunnat toimisivat tehokkaammin ja että eri syistä tehottomaan työpanokseen voitaisiin puuttua. Tässä voitaisiin hyödyntää enemmän lääninrovastin alueellista säännöllistä raportointia. Aarre Kuukauppi korosti, että keskuskanslian rooli on seurakuntatoiminnan koordinaatio ja kaikkien seurakuntien yhteyden hoitaminen sekä riittävän ja oikea-aikaisen informaation tarjoaminen.

Keskushallinnon toiminnallisen osaston eri osastojen - diakonia, lapsi- ja nuorisotyö, lähetys - kanssa toivottiin toimivaa kaksipuolista vuorovaikutusta, joka ei aktualisoituisi vain hätätilanteissa. Informaatiota tapahtumista tarvitaan hyvissä ajoin. Jotkut papit olivat esimerkiksi saaneet tietää synodaalikokouksesta vasta edellisenä päivänä eivätkä siksi voineet järjestää matkaansa. Seurakunnissa tarvitaan yhteyshenkilö/t, joka pitää yhteyttä kuhunkin keskushallinnon osastoon erikseen. Aarre Kuukauppi luonnehti Kelton teologista insituuttia Inkerin kirkon "aivoiksi", joka on tuottanut viime aikoina merkittäviä aloitteita. Piispantarkastukset virkistävät seurakuntia, palauttavat niitä oikeaan suuntaan.

Diakoniatyön ajateltiin olevan palvelua seurakunnissa raamatulliselta perustalta, joka tapahtuu järjestelmällisesti. Se nähtiin myös yhdeksi lähetystyön välineistä. Se lujittaa ja vahvistaa suhteita seurakuntalaisiin. Seurakunta nähdään sen kautta Jumalan avun välittäjäksi. Lapsi- ja nuorisotyötä tulisi yhdistää diakoniaan.

Lääninrovastin ymmärrettiin toimivan seurakuntia yhdistävänä lenkkinä, joka voisi auttaa mm. käytännöllisten juridisten kysymysten ratkaisemisessa. Rahoituskysymys on yksi olennainen kysymys sekä se, miten saadaan lisää seurakuntalaisia. Rovastille tulisi järjestää aikaa paneutua seurakuntien tilanteeseen, dialogiin kirkkoherran kanssa. Kirkkoherra yhdessä rovastin kanssa ratkaisee ongelmia.

Pohdittaessa, minkä tulisi muuttua seurakuntien toiminnassa, korostettiin muutosta suhteessa "konfirmaatioon" eli seurakuntalaisten varustamiseen ja vahvistamiseen. Tarvitaan laadukas koulutus ja mukava ympäristö niille, jotka jo ovat palvelemassa, niin että ihmiset kokevat seurakunnan toiminnan eläväksi. Erityisesti nousi esiin se, että kirkkoherrat kaipaavat piispalta päivitystä ja ohjausta juridisten kysymysten hoitamiseen.

Käydyt keskustelut osoittivat, että Inkerin kirkolla on rahoitus- ja henkilöstökriisi. PIenellä palkalla (noin 200-300 €) ei saada motivoituneita henkilöitä papin virkoihin, kun samalla pitäisi elättää perhe jne. Akuutein tarve on Kelton koulutuskeskuksen rahoituksen turvaaminen. On syytä ottaa vakavasti esitetty kysymys, miten paljon se kykenee tuottamaan maisterin tutkinnon suorittavia henkilöitä, jotka olisivat kelpoisia Inkerin kirkon papin virkaan. Alemmantasoiset teologiset peruskurssit kiinnostavat ja luovat instituutille yhteyksiä paikallisiin seurakuntiin. Tätä kautta ei kuitenkaan ilmeisesti saada kovin paljon työntekijöitä tai muita vastuunkantajia. Tulisi kyetä löytämään pappeja olemassaoleviin seurakuntiin jo lähitulevaisuudessa eläkkeelle siirtyvien tilalle. On esitetty visio, jonka mukaan instituutti kouluttaisi muutaman vuoden kuluessa jopa 100 uutta pappia 104 seurakuntaa ja 8000 seurakuntalaista varten, mutta tämän tunnustetaan olevan kirjaimellisesti otettuna epärealistista. Realistisemmin muotoillen tavoite näyttäisi siis olevan pappien saaminen elinkelpoisiin seurakuntiin. Monille hyvin pienille seurakunnille näyttäisi olevan parempi, jos ne olisivat seurakunta-statuksen mukanaan tuoman byrokratian sijaan hengellisiä ryhmiä, joita kohdeltaisiin Venäjän byrokratiassa huomattavasti kevyemmin.

8000 jäsentä on lukumäärä, joka annetaan IK:n piiriin – tiiviimmin tai löyhemmin – lukeutuvista ihmisistä, joita laajassa mielessä voidaan pitää jäseninä. Näistä 4500 on aktiivisia seurakunnassa – säännöllisesti tai satunnaisemmin – ja heistä 2200 maksaa jäsenmaksua. Kirkolla on 104 seurakuntaa, joista 78 on seurakunnaksi rekisteröitynyttä ja 26 hengellistä ryhmää. Rekisteröityneistä seurakunnista 14 on hyvin dynaamisia ja (ainakin lähes) itsekannattavia sekä uutta strategiaa aktiivisesti toteuttavia. 78:sta rekisteröityneestä seurakunnasta 12 seurakuntaa on kriisitilassa. Näissä seurakunnissa olisi järkevää luopua rekisteröityneen seurakunnan asemasta ja kokoontua hengellisenä ryhmänä – muutamia seurakuntia uhkaa kuihtuminen kokonaan. 52 seurakuntaa määriteltiin ”hiljaisiksi”, toistaiseksi vielä passiivisiksi uusien strategisten linjausten omaksumisessa ja soveltamisessa: niissä keskitytään enemmän oman pienen seurakuntapiirin mukavan ja perheenomaisen elämän ylläpitämiseen – mutta hautauksia on vuosittain enemmän kuin kasteita. Näihin seurakuntiin tarvittaisiin toiminnan tehostamista ”informaatio-konfirmaatio-ordinaatio” -strategian mukaisesti.

On selvää, että tulevaisuudessa työn painopisteen on oltava Venäjän suurissa kaupungeissa, etenkin niissä, joissa on jo osoitettu työn kantavan hedelmää, kuten Pietarissa. Kirkon suurimmat seurakunnat, joissa on 300-400 jäsentä, sijaitsevat Pietarissa tai sen välittömässä läheisyydessä: Keltto, pyhä Maria ja pyhä Anna. Myös Petroskoi Karjalan hiippakunnan keskuksena on keskeisessä asemassa. Siperian suunnalla on toiveita kasvusta, kun papistoon on saatu nuorta voimaa.

Piispasta keskusteltaessa pidettiin nykykäytännön ongelmana sitä, että piispa on ehtinyt tarkastusmatkalle joihinkin pienempiin seurakuntiin esimerkiksi vasta 15 vuoden jälkeen. Piispan vierailu seurakunnassa kun on suuri juhlan aihe. Tätä taustaa vasten pidettiin mahdollisena kolmen piispan järjestelmää. Tämä edellyttäisi kuitenkin vuoden verran vievää prosessia muuttaa kirkon sääntöjä. Näyttääkin siltä, että ollaan kallistumassa kannalle, jossa valitaan yksi piispa ja hänelle kaksi apulaista, joiden status on joko apulaispiispa tai vikaari. Piispa Kuukauppi mainitsi mahdollisina ehdokkaina ainakin kolme, mahdollisesti neljä: Kelton rehtori Ivan Laptev, pääsihteeri Mihail Ivanov ja Petroskoin kirkkoherra Aleksei Krongolm. Ongelmana ajatellen kolmea piispaa Kuukauppi piti jo sitä, että piispanvirkoihin mahdollisesti vapautuviin virkoihin - etenkään rehtoriksi - kelpoisia ei tällä hetkellä oikein ole muita - ainakaan ajatellen omaa inkeriläis-venäläistä jälkikasvua eikä Suomen apuja.

5. Johtopäätökset, suositukset, toimenpiteet

1. On syytä laatia ajantasainen kuvaus Inkerin kirkon organisaatiosta, keskushallinnon ja lääninrovastien vastuista, seurakuntien määrästä ja jäsenmäärästä ja sen kehityksestä, budjetista ja rahoituskanavista (Suomi, Saksa, Yhdysvallat, Norja, Ruotsi, LML, Missouri-synodi), seurakuntien tarpeista ja kirkon strategiasta vuosille 2018–2025. Samalla voidaan arvioida tapahtuneita muutoksia tällä vuosikymmenellä sekä Inkerin kirkon ilmaisemia selkeitä tarpeita: saada tukea Kelton koulutuskeskukselle. Tähän kytkeytyy tarve saada uusia pappeja ja tukea heidän palkkaukseensa. Henkilöstö- ja talousongelmista huolimatta on myös myönteisiä merkkejä, kuten pyhän Marian ja pyhän Annan kirkkojen kasvu sekä se, että on saatu mukaan myös nuoria, motivoituneita ja aikaansaavia pappeja ja muita työntekijöitä.
2. Vastaava katsaus on syytä laatia myös Viron kirkosta ja Unkarin kirkosta. Tämä palvelisi ystävyysseurakuntia, piispoja, lähialueyhteistyötä tekeviä lähetysjärjestöjä jne.
3. KUO:n on syytä käydä koordinoidusti keskustelua myös Inkerin kirkossa toimivien lähetysjärjestöjen kanssa näiden tavoitteista ja mahdollisuuksista tukea Inkerin kirkon kehitystä.

6. Liitteet

-

7. Jakelu

Piispainkokous, KUO:n johtoryhmä, Itä-Euroopan työryhmä ja ekumeenisten asiain toimikunta sekä kansliapäällikkö.

SUOMEN EV.LUT. KIRKKO †
EV. LUTH. KYRKAN I FINLAND
Kirkkohallitus / Kyrkostyrelsen
Ulkoasiain osasto / Utrikesavdelningen

KIRKON LÄHETYSTYÖN TOIMIKUNNAN KOKOUS

Aika	Maanantai 18.3.2019 klo 12.35–15.20	
Paikka	Kirkon talo, neuvotteluhuone Henrik	
Läsnä	Simo Peura	piispa, puheenjohtaja
	Maarit Berg	jäsen
	Reijo Leino	jäsen
	Minna-Sisko Mäkinen	jäsen (poistui klo 15.15, kun käsiteltiin 26§)
	Merja Mäkisalo	jäsen
	Raija Pajuniemi	jäsen
	Heikki Sariola	jäsen (poistui klo 15.05, kun käsiteltiin 22§)
	Markus Silvola	jäsen
	Minna Sorvala	jäsen
	Juha Auvinen	Medialähetys Sanansaattajat
	Brita Jern	Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland
	Satu Kantola	Suomen Lähetysseura (poistui klo 15.15, kun käsiteltiin 26§)
	Markku Kotila	Suomen Pipliaseura
	Pekka Mäkipää	Lähetysyhdistys Kylväjä
	Tom Säilä	Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys
	Mika Tuovinen	Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys
	Jaakko Rusama	sihteeri/esittelijä
	Elina Hellqvist	asiantuntija, uskontojen kohtaaminen
	Jukka Kääriäinen	vs. lähetysteologi
	Sari Blom	pöytäkirjanpitäjä
	Mauri Vihko	kirkon ulkosuomalaistyön johtaja, kirkon ulkoasiain osasto (läsnä 14–17§)
	Kalle Virta	varatoiminnanjohtaja, Kansan Raamattuseura (läsnä 14–18§)
	Mervi Viuhko	verkostotoiminnan johtaja, Medialähetys Sanansaattajat (läsnä 14–18§)
Poissa	Mats Lindgård	jäsen
	Markus Silvola	jäsen
	Asta Turtiainen	Kirkon Ulkomaanapu

Vesa Häkkinen kansainvälisen työn koordinaattori

14§
KOKOUKSEN AVAUS JA PÄÄTÖSVALTAISUUDEN TOTEAMINEN

Toimikunnan puheenjohtaja, piispa Simo Peura avasi kokouksen ja totesi sen päätösvaltaiseksi.

15§
KOKOUKSEN TYÖJÄRJESTYKSEN HYVÄKSYMINEN

Toimikunnan jäsenille ja sopijajärjestöjen edustajille lähetetty esityslista hyväksyttiin kokouksen työjärjestykseksi siten, että tiedoksi merkittäviin asioihin kohdaksi 24.16 lisättiin Lähetysyhdistys Kylväjän missiologisen seminaarin ohjelma ja kohdaksi 26.1 lisättiin Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen yhteistyösopimus Myanmarin työstä Viron evankelisluterilaisen kirkon lähetyskeskuksen kanssa.

16§
PÖYTÄKIRJAN TARKASTAJIEN VALINTA

Kokouksesta laadittavan pöytäkirjan tarkastajiksi valittiin Maarit Berg ja Merja Mäkisalo.

17§
KIRKON ULKOSUOMALAISTYÖ

Kirkon ulkoasiain osasto jakaantuu neljään yksikköön: osastonjohtajan toimisto, ulkosuomalaistyön yksikkö, teologisten asiain yksikkö ja Kirkon lähetystyön keskus. Yhteistyötä tapahtuu runsaasti näiden yksiköiden kesken. Kirkon ulkosuomalaistyön johtaja Mauri Vihko esitteli kirkon ulkosuomalaistyön nykytilannetta ja haasteita kirkon missionaarisuuden näkökulmasta (liite 17).

Toimikunta keskusteli Mauri Vihko esittelyn pohjalta kirkon ulkosuomalaistyöstä.

18 §
DOMINI LIFE -MOBIILISOVELLUS

Medialähetys Sanansaattajien aloitteesta syntyi *Domini Life* -niminen mobiilisovellus vuonna 2017. Kirkon lähetystyön keskus on ollut mukana sovelluksen kehittämistyössä sen alkuvaiheista lähtien. Tällä hetkellä Kirkon lähetystyön keskus avustaa sovelluksen kansainvälistymisessä ja eri kieliversioiden tuottamisessa. Mukana aineiston tuottamisessa on lukuisia järjestöjä ja useita kirkkoja. Sovellus on

älypuhelimella käytettävä ilmainen ekumeeninen rukoussovellus, joka korostaa jokaisen kristityn lähetystehtävää. Mobiilisovelluksen omistajia ovat Medialähetys Sanansaattajat ja Kansan Raamattuseura (liite 18).

Sovelluksen nykytilaa sekä sovelluksen käyttöön liittyviä lähetyksen ja evankelioimisen kehittämismahdollisuuksia esittelivät verkostotoiminnan johtaja Mervi Viuhko Medialähetys Sanansaattajista ja varatoiminnanjohtaja Kalle Virta Kansan Raamattuseurasta.

Toimikunta keskusteli esittelyn pohjalta Domini Life -mobiilisovelluksesta.

19§
SEURAKUNNAN JA LÄHETYSJÄRJESTÖN VÄLINEN YHTEISTYÖSOPIMUS (NIMIKKOSOPIMUS) LÄHETYSTYÖNTEKIJÄN PALKKAAMISEKSI KOTIMAAN TYÖHÖN

Asian käsittely pantiin pöydälle edellisessä kokouksessa. Kirkon lähetystyön keskuksesta Vesa Häkkinen on esitellyt asiaa useamman kerran. Hän on tiivistänyt aikaisemmat keskustelut konkreettiseen esitykseen, joka ilmenee liitteestä 19.

Toimikunta päätti, ettei ole suositusten mukaista ohjata lähetystyön määrärahoja kotimaan työhön ja että Kirkon lähetystyön keskus lähettää vastauksen asiaa kysyneelle seurakunnalle.

20§
VAIKUTTAMISTOIMINTA

Kirkon lähetystyön toimikunnassa, perussopimuksen solmineiden järjestöjen ohjauskeskusteluissa ja viimeksi piispainkokouksessa joulukuussa 2018 on keskusteltu kirkon lähetysjärjestöjen vaikuttamistoiminnasta ja sen mahdollisesta mittaamisesta tai mittareista. Asiaan liittyy monia haasteita, jotka koskevat muun muassa seurakuntien lähetystyölle osoittamia budjettimäärärahoja.

Lähetysteologi Jukka Kääriäinen esitteli laatimansa katsauksen (liite 20).

Toimikunta keskusteli vaikuttamistoiminnan haasteista ja päätti pyytää KLK:n henkilöstöä jatkamaan vaikuttamistoiminnan hahmottamista ja pohtimaan lähetysjärjestöjen toiminnan vaikuttavuuden arviointia.

21§
USKONTOJEN KOHTAAMISEN AJANKOHTAISIA KYSYMYKSIÄ

Kirkon lähetystyön keskuksen tehtäväkenttään kuuluvat uskontojen kohtaamiseen ja uskontodialogiin liittyvät kysymykset. Niitä on viime vuosina esitelty ja käsitelty lähetystyön toimikunnassa vain harvakseltaan. Uskontojen kohtaamisen asiantuntija Elina Hellqvist on koonnut lyhyesti yhteen uskontojen kohtaamisen ajankohtaisia teemoja (liite 21). Niillä on läheinen yhteys lähetystyön toimikunnan käsittelemiin asioihin. Elina Hellqvist esitteli uskontojen kohtaamisen ajankohtaisia kysymyksiä.

Toimikunta keskusteli Elina Hellqvistin esityksen pohjalta uskontojen kohtaamisen ajankohtaisista kysymyksistä.

22§
LÄHETYSJÄRJESTÖJEN YHTEISTYÖ JA PERUSSOPIMUS

Edellisessä kokouksessa 28.1.2019 merkittiin tiedoksi kysely, jonka Suomen Lähetysseura ja Suomen Pipliaseura olivat lähettäneet syksyn 2018 seurakuntavaalien ehdokkaille. Sama tiedote oli ollut myös lähetystyön toimikunnan kokouksen 26.11.2018 esityslistalla, jolloin siitä ei ennätetty keskustella aikapulan vuoksi. Kokouksessa 28.1.2019 asia merkittiin tiedoksi. Sen yhteydessä käydyssä lyhyessä keskustelussa tuotiin esille kysymys siitä, miten lähetysjärjestöjen yhteistyö toteutuu käytännössä. Useat lähetysjärjestöt ja Kirkon lähetystyön keskus eivät olleet saaneet riittävästi tietoa kahden lähetysjärjestön hankkeesta. Perussopimuksessa todetaan: "Sopijajärjestö tunnustaa muiden perussopimuksen solmineiden aseman kirkon lähetysjärjestöinä ja sitoutuu yhteistyöhön näiden kanssa."

Toimikunta keskusteli perussopimuksen mukaisesta sopijajärjestöjen yhteistyön vahvistamisesta.

23§
MATKARAPORTIT

23.1 Elina Hellqvist, Pekka Y. Hiltunen, Kimmo Ketola, Jyri Komulainen, Tiina-Mari Mällinen ja Jussi Sohlberg: Matkaraportti Intiasta 24.1.-4.2.2019. (Liite 23.1)

23.2 Jaakko Rusama: Mekane Yesus -kirkon konferenssi 5.-7.2.2019. (Liite 23.2)

Toimikunta merkitsi tiedoksi matkaraportit 23.1–23.2.

24§
TIEDOKSI MERKITTÄVÄT ASIAT

24.1 Kirkon Ulkomaanapu on syksyllä 2018 julkaissut teologisen perustansa. (Liite 24.1)

24.2 Lähetysyhdistys Kylväjän eläkkeelle jäävän lähetysjohtajan Pekka Mäkipään seuraajaksi on valittu kasvatustieteen maisteri Taneli Skyttä. Hän aloittaa lähetysjohtajana syyskuun 2019 alussa.

24.3 "Kirkon missio – minun tehtäväni" -erityiskoulutuksen moduuli lähetystyöhön valmentautuville ja kotimaan henkilöstölle on järjestetty 13.-14.2.2019 (kurssin 1. osa) ja 4.-5.4.2019 (kurssin 2. osa).

24.4 Suomen Lähetysseura ja Fida julkaisivat kokoomateoksen "Kansalaisjärjestöt, uskonto ja kestävä kehitys" 26.2.2019.

24.5 Kirkkomme Lähetys -lehti on siirtynyt kokonaan sähköiseen muotoon 11.3.2019 alkaen. Aikaisemmin lehti ilmestyi kahdesti vuodessa painettuna lehtenä. Sähköistä lehteä toimitetaan tämän vuoden ajan uudessa muodossa ja kerätään samalla palautetta jatkoa varten. Lehti on luettavissa osoitteessa https://www.lehteri.fi/kirkkommelahetys. Useita seurakuntalehtiä on myös lehteri-alustalla. Jatkossa Kirkkomme Lähetys -lehteen pääsee suoraan osoitteessa www.kirkkommelahetys.fi.

24.6 Kirkon lähetystyön keskuksen järjestämä missiologinen symposiumi "Kontekstuaalisuus ja missio: haasteet ja mahdollisuudet", pidetään 9.4.2019. (Liite 24.6)

24.7 Namibia-verkoston neuvottelu pidetään 26.4.2019. Mukana on myös Namibian Suomen suurlähettiläs.

24.8 Suomen Lähetysseura järjestää neuvottelu ulkomaisille kumppanuustahoilleen 14.-17.5. Jyväskylässä ennen kirkkopäiviä.

24.9 Kirkkojen maailmanneuvoston Maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komissio (CWME), jonka johtaja on Risto Jukko, pitää kokouksensa Helsingissä Kulttuurikeskus Sofiassa 16.-22.5.2019. Kirkon lähetystyön keskuksen ja perussopimuksen solmineiden järjestöjen esittely Sofiassa maanantaina 20.5. Samana päivänä esittäytyvät myös Suomen ortodoksinen kirkko, Suomen Vapaakirkko ja FIDA. Suomen Ekumeeninen Neuvosto ja Suomen Lähetysneuvosto esittäytyvät Sofiassa perjantaina 17.5. Maanantaina 20.5. julkistetaan Arushan maailmanlähetyksen ja evankelioimisen konferenssin raportti ja hartauskirja.

24.10 Medialähetys Sanansaattajien missiologinen symposiumi Korsossa Vantaalla 24.5. (Liite 24.10)

24.11 Lähetysjärjestöjen juhlat: Suomen Lähetysseuran ruotsinkielinen lähetysjuhla Helsingissä 11.5., Suomen Pipliaseuran, Suomen Lähetysseuran lähetysjuhlat yhdessä Kirkkopäivien kanssa Jyväskylässä 17.-19.5., Medialähetys Sanansaattajien Medialähetyspäivät Korsossa Vantaalla 25.-26.5., Lähetysyhdistys Kylväjän Suvipäivät Hyvinkäällä 14.-16.6., Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen Evankeliumijuhlat Porissa 28.-30.7., Svenska Lutherska Evangeliföreningens Årsfest i Kristinestad 27.-30.7., Suomen Ev.lut. Kansanlähetyksen Kansanlähetyspäivät Ryttylässä 5.-7.7.

24.12 Protestanttiset kirkkopäivät, ns. Saksan kirkkopäivät, pidetään Dortmundissa juhannuksena 19.-23.6.2019. Kirkkopäivien kansainvälisellä foorumilla ovat suunnitelmien mukaan esillä Suomen ev.lut. kko, kirkkomme lähetyksen peruslinjaus Yhteinen todistus, Domini Life -mobiilisoveluus ja mm. kansainvälinen Anglican-Lutheran Society.

24.13 Kansainvälisen missiologian tutkijoiden seuran (International Association for Mission Studies, IAMS) järjestää eurooppalaisen konferenssin Saksassa 23.-27.8.2019.

24.14 Suomen Lähetysneuvosto täyttää tänä vuonna 100 vuotta ja järjestää lähetysneuvottelujen ketjuun liittyvän ekumeenisen lähetystapahtuman 11.-13.10.2019 Tampereen Teopoliksessa. Tapahtuman yhteydessä vietetään 12.10. SLN:n 100-vuotisjuhlia. (Liite 24.14)

24.15 Kirkon kansainvälisen työn verkostopäivä pidetään Turun kristillisellä opistolla 29.-31.10.2019.

24.16 Lähetysyhdistys Kylväjän missiologinen seminaari 'Kirkko ja kiinankielinen maailma' 14.6.2019 Hyvinkään kirkossa (ohjelma jaettiin pöydille, liite 24.16)

Toimikunta merkitsi tiedoksi asiat 24.1–24.16.

25§
VUODEN 2019 KOKOUSAJAT

Toimikunnan vuoden 2019 kokousajat:

perjantai 31.5.2019
maanantai 16.9.2019 (esittelyvuorossa Medialähetys Sanansaattajat)
maanantai 18.11.2019 (esittelyvuorossa Lähetysyhdistys Kylväjä).

Kokoukset alkavat klo 12.30 ja pidetään Kirkon talossa, Eteläranta 8, Helsinki.

Toimikunta merkitsi tiedoksi vuoden 2019 kokousajat.

26§
MUUT ESILLE TULEVAT ASIAT

26.1 Toiminnanjohtaja Tom Säilä esitteli Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen (SLEY) ja Viron evankelisluterilaisen kirkon lähetyskeskuksen välisenyhteistyösopimuksen lähettiparin lähettämisestä Myanmariin.

27§
KOKOUKSEN PÄÄTTÄMINEN

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 15.20.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Simo Peura
puheenjohtaja

Jaakko Rusama
sihteeri

Pöytäkirja on tarkastettu ja hyväksytty.

Maarit Berg
pöytäkirjantarkastaja

Merja Mäkisalo
pöytäkirjantarkastaja

Piispainkokous

EKUMEENISTEN ASIAIN TOIMIKUNTA PÖYTÄKIRJA 2/2019

Kokousaika torstai **23.4.2019 klo 10–12.30**

Kokouspaikka Kirkon talo, nh. Irja, Eteläranta 8 Helsinki

Läsnä: Matti Repo (pj.), Tiina Huhtanen, Pekka Kärkkäinen, Lauri Thurén, Heta Hurskainen, Outi Lehtipuu, Tomi Karttunen (siht.), Ari Ojell

Pois: Patrik Hagman, Sini Mikkola, Jouko Ala-Prinkkilä

1
ALKUHARTAUS JA KOKOUKSEN **AVAUS**

Puheenjohtaja piti hartauden ja avasi kokouksen.

2
KOKOUKSEN **TYÖJÄRJESTYKSEN** HYVÄKSYMINEN

Hyväksyttiin esitetysti.

3
INFORMAATIO **AJANKOHTAISISTA EKUMEENISISTA** ASIOISTA

3.1 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon internet-sivujen työntekijöille ja luottamushenkilöille sekä muille harrastuneille suunnattu osio sakasti.evl.fi lakkautetaan 6.5. ja tilalle tulee kaikille avoin evl.fi/plus sekä kirkon työntekijöille ja luottamushenkilöille suunnattu suljettu sakasti.fi.

Toivotaan, että saisi enemmän suoria linkkejä vaikkapa ekumeenisiin asiakirjoihin uudessa palvelussa.

3.2 Ekumenian ajankohtaiskatsaus 2018 on esityslistan liitteenä [EL-liite 3.2]

Luterilaiset vähemmistökirkot puuttuvat kontaktilistalta ekumeenisesta ajankohtaiskatsauksesta? Tulisiko asiaa selvittää enemmän – mihin kategoriaan ne kuuluvat? Säännöllisiä suhteita on lähinnä Suomen vapaaseen evankelis-luterilaiseen seurakuntaliittoon. Ehkä jotkin varsinkin näistä vanhemmista luterilaisista vähemmistökirkoista voisivat olla halukkaita keskusteluihin siitä, mitkä ovat keskinäiset suhteemme.

3.3 Ulkoasiain osaston tuloskortti vuodelta 2018 on esityslistan liitteenä. [EL-liite 3.3]

3.4 Tiedonanto kirkkomme ja Suomen ortodoksisen kirkon 14. teologisesta dialogista 14.-15.3. Kajaanissa on esityslistan liitteenä. [EL-liite 3.4]

3.5 SELK:n ja Suomen helluntaiherätyksen neuvottelukunnan kokous 10.4.

3.6 SELK:n ja Suomen Vapaakirkon neuvottelukunnan kokous 11.4. Uudeksi luterilaiseksi puheenjohtajaksi on nimetty Espoon piispa Kaisamari Hintikka Tapio Luoman siirryttyä arkkipiispaksi.

3.7 SELK:n ja Inkerin kirkon neuvottelukunta 26.-28.4. Esitelmien teemana "kirkon tehtävä maallistuneessa yhteiskunnassa".

3.8 SELK-VOK yhteistyöryhmän kokous Pietarissa 13.-14.5. Tarkoitus on laatia ehdotus vuoden 2020 teologisen dialogin teemasta kirkkojen johdolle.

3.9 Kirkkojen maailmanneuvoston lähetyksen ja evankelioimisen komission kokous Suomessa 16.-22.5.

3.10 Kirkkopäivillä Jyväskylässä 17.-19.5. vierailee myös Global Christian Forum -pääsihteeri Casely Essamuah.

3.11 LML:n neuvosto Genevessä 13.-18.6.

3.12 ICCJ:n (International Conference for Christians and Jews) vuosikokous Lundissa 30.6.-3.7. Siihen osallistuu myös kirkko ja juutalaisuus -työryhmä.

3.13 Kirkkohallituksen, Suomen vapaakristillisen neuvoston ja Frikyrklig samverkanin vuosittainen kolmikantaneuvottelu 27.8.

3.14 Kirkon kansainvälisten asioiden seminaari 28.8.

3.15 Kristillinen ontologia antiikista nykypäivään -seminaari 9.-10.9. yhteistyössä Pyhän ristin yliopiston kanssa Studium Catholicumissa ja Kirkon talossa.

4

EKUMEENISTEN KESKUSTELUJEN TULOKSET JA TUNNUSTUSKIRJAT

Tammikuun kokouksessa käydyn keskustelun perusteella Tomi Karttusta pyydettiin laatimaan pohjapaperi siitä, millainen lisäys ehdotettaisiin Tunnustuskirjojen verkkoversion (www.tunnustuskirjat.fi) etusivulle otsikolla "Tunnustus ja ekumenia". Esityslistan liitteenä lähetettiin valmisteltu tekstiehdotus keskustelun pohjaksi. [EL-liite 4].

Lisäksi tuli selvittää, millainen hyväksymisprosessi tarvittaisiin, jotta itse Tunnustuskirjoihin voitaisiin lisätä viitteet ekumeenisten keskustelujen tuloksista. Vuonna 2014 ilmestyi 20 vuoden työn tuloksena uusi kriittinen laitos evankelis-

luterilaisen kirkon tunnustuskirjoista saksaksi ja latinaksi, joka alkutekstinä on normatiivinen. Aiempi ja ensimmäinen moderni kriittinen laitos oli ilmestynyt 1930 Augsburgin tunnustuksen 400-vuotisjuhlavuonna. Aiemmassa versiossa pyrittiin rekonstruoimaan mahdollisimman alkuperäinen teksti. Uudessa 2014 versiossa tarkoituksena on sitä vastoin tukeuduttu uudempaan tutkimukseen ja pyritään julkaisemaan se tekstiversio, jolla on ollut historian kuluessa tosiasiallista vaikutusta, oikeudellisen voiman ja pitkäkestoisen vaikutuksen kautta. Tekstikriittiset ja asialliset apparaatit sekä sisällöllisten varianttien julkaiseminen syntyjärjestyksessä tarjoavat tärkeää tietoa synty- ja vaikutushistoriasta sekä tosiallisesta historiallisesta järjestyksestä, mikä tukee kokonaiskäsityksen muodostamista. Tältä pohjalta on tehty lukuisia korjauksia ja täsmennyksiä vuoden 1930 versioon. Kokonaisuuteen kuuluu varsinaisen Tunnustuskirjojen edition lisäksi kaksi paksuhkoa nidettä niihin liittyvistä materiaaleista ja lähteistä. Niinpä ei liene paikallaan lisätä pelkkää viitettä käydyistä ekumeenisista keskusteluista Tunnustuskirjojen alaviitteisiin, vaan tulisi selvittää, millaisia korjauksia ja täsmennyksiä tulisi tehdä mahdollisesti itse tekstiin ja alaviitteisiin muutenkin.

Pohdittaessa, miksi painopistettä on uudessa kriittisessä versiossa siirretty alkuperäisen muodon rekonstruoinnista tosiasialliseen vaikutushistoriaan todettiin, että esimerkiksi Augsburgin tunnustuksen alkuperäistä tekstiä on varsin hankala rekonstruoida. Yksi lähtökohta on tällöin katsoa, mikä on ollut tosiasiallisesti vaikuttava teksti. Luterilaisuudessa auktoritatiivinen on 1500-luvun teksti toisin kuin reformoiduilla. Tämä identiteetti kuitenkin rakentui vasta osana tunnustusprosessia. Se ei ollut vielä selvä Augsburgin tunnustuksessa.

Kysyttiin, olisiko syytä perustaa jokin käännösprojekti liittyen Tunnustuskirjoihin ja uuteen kriittiseen versioon vuodelta 2014 ajatellen Augsburgin tunnustuksen 500-vuotijuhlia 2030? Viimeisin suomalainen käännös latinalaisen version pohjalta on vuodelta 1990. Esimerkiksi virkaa käsiteltäessä saksan- ja latinalainen teksti poikkeavat toisistaan: "Gott hat das Predigtamt eingesetzt".

Käytiin lävitse esitetty teksti "Tunnustus ja ekumenia" ja tehtiin muutamia tarkennuksia.

Johtopäätöksenä keskustelusta oli, että uuteen kriittiseen tekstilaitokseen olisi syytä perehtyä paremmin ja järjestää esimerkiksi seminaari, johon kutsuttaisiin sen valmistelussa mukana olleita saksalaisasiantuntijoita tai joku heistä. Uutta suomennostyötä ei vielä tämän pohjalta liene resursseja ja perusteita käynnistää, mutta tunnustuskirjojen nettiversion alaviitteisiin olisi hyvä saada täydennystä. Nettiversion täydennystä ekumenia-osiolla olisi syytä tuoda esiin myös sosiaalisessa mediassa. Tekstiä "tunnustus ja ekumenia" voisi hyödyntää myös uusilla evl.fi -sivuilla.

5
LUTERILAISEN MAAILMANLIITON EKUMEENISET SITOUMUKSET

Luterilaisen maailmanliiton neuvosto hyväksyi kesällä 2018 asiakirjan *The Lutheran World Federation's Commitments on the Ecumenical Way to Ecclesial Communion* (https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/2018/documents/dtpw-ecumenical_commitments_2018_en.pdf). Kirkkomme ekumeeninen työskentely on perinteisesti ollut vuorovaikutuksessa Luterilaisen maailmanliiton teologisten dialogien ja mm. Strasbourgin ekumeenisen instituutin kanssa. Niinpä on paikallaan arvioida asiakirjan ekumeenisia sitoumuksia myös paikallisesta näkökulmasta ja keskustella siitä, mitä uusia impulsseja dokumentti voisi mahdollisesti antaa meille. Asiakirjassa on sitouduttu perinteiseen, Strasbourgin ekumeenisessa instituutissa jo Harding Meyerin aikaan kehitettyyn ja Yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista sovellettuun "differentioidun konsensuksen" menetelmään, joka kuuluu yhteen "ykseys sovitetussa erilaisuudessa"-mallin kanssa. Reseptio eli asiakirjojen tuleminen osaksi kommuunion elämää on sekä viralliseen päätöksentekoon liittyvää että laajemmin hengellistä ja teologista. Itse sitoumuksia on kuusi kappaletta ja ne ovat lyhyesti esitetysti seuraavat:

1) *Ekumenia – eri muotoja, paikallisesti ja maailmanlaajasti.* LML sitoutuu lujittamaan kommuuniota sisäisesti sekä ilmaisemaan Kristuksen ruumiin ykseyttä kaikin mahdollisin tavoin. Tavoitteena on ymmärtää kontekstuaalisia ekumeenisia realiteetteja sekä selostaa ekumeeniset sitoumukset kumppaneille. Pastorien ja muiden teologien ekumeenista tietoisuutta tulee syventää ennen muuta koulutuksen kautta.
2) *Selkeän terminologian käyttö.* LML sitoutuu olemaan valpas sen suhteen, millaista terminologiaa se käyttää eri kumppanien kanssa sekä selkeyttämään ekumeenista kieltä yhdessä kumppaniensa kanssa.
3) *Kahdenväliset dialogit – jatkuvuutta ja uudistumista.* Dialogin jatkaminen entisten kumppanien kanssa ja resurssien kehittäminen uusiin dialogeihin tarpeen mukaan. Dialogien organisointia ja toteutusta tulee uudistaa ajatellen metodologiaa ja kommuunion eri näkökulmia ja laajempaa reseptiota.
4) *Reseption edistäminen.* Sisällytämme reseptio-prosessin jokaiseen viralliseen dialogiin alusta asti. Hyvien ajatusten ja kokemusten vaihto jäsenkirkkojen välillä. Menetelmien, valmistautumisen ja toteutuksen arviointi jokaisessa dialogissa. Tulee olla tietoinen, että reseptio saattaa kestää kauan ja olla avoin sille, että reseptio toteutuu suunnittelemattomilla tavoilla.
5) *Pastoraalinen ekumenia.* Paikallisten kirkkojen ja eri kontekstien pastoraalisia haasteita tulee kuunnella ja jatkaa niiden tukemista etsimällä teologisia ja käytännöllisiä ratkaisuja. Tulee edistää yksittäisten kristittyjen huomioon ottamista, jotka elävät esimerkiksi ekumeenisissa perheissä tai yhteisöissä maailmanlaajasti, alueellisesti ja paikallisesti. Kirkkojen ekumeenisen pastoraalisen työskentelyn hyviä käytäntöjä tulee arvostaa ja edistää.
6) *Ekumeeninen spiritualiteetti.* Sitoudumme syventämään yhteistä hengellistä ja liturgista elämäämme yhdessä ekumeenisten kumppaniemme kanssa. Ekumeenisten prosessien hengellisen reseption fasilitointi.

Toimikunta kävi keskustelun ja totesi, että esittelyssä suoritetusta asiakirjan tiivistyksestä voisi saada hyvän tiedotteen, jos sitä toimitettaisiin vielä enemmän yleiskielelle. Esimerkiksi "Ekumeenisten prosessien hengellisen reseption fasilitointi" voisi olla "Ekumeenisten keskustelujen hengellisen annin välittäminen

osaksi seurakuntien elämää". Yleisesti ottaen ekumeenisen kielenkäytön kapulakielisyys on vieraannuttavaa. Esimerkiksi reseption voi kääntää yleisesti "vastaanotto", mutta tässä asiakirjassa sillä on myös "vieraanvaraisuuden" jne. merkityksiä.

Asiakirjassa on avattu sitä, miltä pohjalta Luterilaisessa maailmanliitossa tehdään ekumeniaa. Strasbourgin ekumeenisen instituutin asiakirja *Lutheran Identity* selvittää luterilaisen ekumeenisen työskentelyn perusteita vielä laajemmin. Aiemmin tällaisia tekstejä ei juuri ole ollut saatavilla.

Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa monet sitoumusten asiat toteutuvat varsin hyvin. Varsinainen haaste on sitoumus numero neljä: miten tehdä ekumeniasta kaiken läpäisevää? Ekumeenista mieltä on kuitenkin varsin paljon.

Hyvä selkeä suomenkielinen tiivistelmä, johon esittely antaa hyvän pohjan, olisi hyvä saattaa kirkkomme työntekijöiden ja opiskelijoiden tietoon nettisivujen ym. kommunikaation kautta.

Koulutusta ajatellen kannattaisi ehkä tarjota ekumeenisia teemoja enemmän osaksi eri työntekijäryhmien yleistä koulutusta. Ongelmana hallinnollisesti on, että ekumenia eristetään yhtäältä kirkon sisäisistä kysymyksistä ja toisaalta uskontojen kohtaamisesta. Kaikissa näissä tarvitaan kuitenkin kykyä keskusteluun ja kohtaamiseen. Ekumeniassa mennään ehkä syvemmälle kuin vaikkapa uskontodialogissa, mutta samoja taitoja tarvitaan.

6
STIPENDI- JA KOULUTUSASIAT

6.1 Stipendivaihto **Budapestin luterilaisen teologisen yliopiston** kanssa

Unkarin stipendiaatti lukuvuodelle 2018-2019 HY:ssa on **Roland Szidoly**, käytännöllisestä teologiasta ja uskontopedagogiikasta kiinnostunut 25-vuotias kuudennen vuoden teologian opiskelija Budapestin luterilaisesta teologisesta yliopistosta. Hän jatkaa opintojaan kevätlukukauden 2019 ja matkustaa takaisin Budapestiin 14.5. Tätä ennen hän tutustuu mm. Toiminnallisen osaston kasvatus- ja perheasiain yksikön toimintaan sekä vierailee kotiseurakuntansa ystävyysseurakunnassa Kangasniemellä.

TK **Noora Mattila** Itä-Suomen yliopistosta on jatkanut lukuvuoden mittaisia opintojaan Budapestissa ja päättää opintonsa toukokuun lopussa. Mattila osallistui tammikuussa rukousviikolla Budapestissa pidettyyn nuorten BE1 ekumeeniseen kurssiin.

6.2 **Kansainvälinen BE1-kurssi 17.-20.1.2019, Budapest**

Kansainvälinen, ekumeeninen BE1-kurssi järjestettiin kristittyjen ykseyden rukousviikolla Budapestissa. Kurssin järjesti European Fellowship of Christian

Youth, mukana yhteistyössä olivat Euroopan kirkkojen konferenssi, Ecumenical Youth Council in Europe (EYCE), World Student Christian Federation Europe, Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa sekä SEN:n lapsi- ja nuorisotyön jaosto.

Ulkoasiain osasto myönsi osallistumismaksun ja matkakulut kattavan stipendin seuraaville nuorille: teol. yo. **Andreas Andersson** Åbo Akademista, Porin Teljän seurakunnan nuoret **Juuso Rosenqvist** ja **Kasper Rydman** sekä teol. yo. **Ella Toivanen** Itä-Suomen yliopistosta. Kurssille osallistui kirkostamme myös Budapestin stipendiaattimme TK **Noora Mattila.** Koontiraportti kurssista on liitteenä.

6.3 Ekumeeninen opintokurssi Josefstalissa13.-22.5.2019, Saksa

Josefstalin ekumeeninen opintokurssi järjestetään seuraavan kerran 13.-22.5.2019 teemalla "Rediscovering Spirituality – Impulses from the Christian Traditions". Seuraaville neljälle on myönnetty stipendi kurssille osallistumista varten: TK **Anni-Sofia Nikki** (Helsingin yliopisto), **kappalainen Jyrki Koivisto**, diakoni, pastori **Tuija Samila**, TtK, diakonissa, teologian maisteriopiskelija **Terttu Pohjolainen**.

6.4 Strasbourgin ekumeenisen instituutin kurssit 2019

Strasbourgin ekumeeninen instituutti järjestää 10-päiväisen kursin 2.-12.10.2019 teemalla "Studying Ecumenism in Strasbourg!". Osallistujilta edellytetään TM-tutkintoa, mieluiten jo muutaman vuoden kokemusta seurakuntatyöstä tai post graduate -vaiheeseen edenneitä teologian opintoja sekä luterilaisen teologian hyvää tuntemusta. Kurssille osallistuu stipendiaattinamme kesäkuussa teologian tohtoriksi aiheesta "Jumalan valtakunnan merkki: kirkon ykseys kommuuniona Wolfhart Pannenbergin ekklesiologiassa" väittelevä pastori **Matti Väätäinen**.

Jokavuotinen kesäseminaari Strasbourgin ekumeenisessa instituutissa järjestetään 3.-10.7.2019 teemalla "Doctrines divides - Spirituality unites?".
Stipendin seminaariin osallistumista varten ovat saaneet TK **Noora Palmi** Itä-Suomen yliopistosta, musiikin maisteri, kanttori, Gospel Helsinki -kuoron ja Gospelia kaikille -hankkeen taiteellinen johtaja **Nina Pakkanen** ja TT, past. Hiljaisuuden ystävät ry:n toiminnanjohtaja **Mika Pajunen**.

6.5. Katolilaista ekumeniaa ja uskontodialogia käsittelevä kesäkurssi, Centro Pro Unione, Rooma, Italia

Kurssille 24.6-12.7.2019 osallistuvat stipendiaatteinamme Ruokolahden kirkkoherra **Leena Haakana** ja Helsingin seurakuntayhtymän musiikkisihteeri, kanttori, Sacred Music Festival Helsinki taiteellinen johtaja **Jukka Ahokas**.

6.6 **Muut yksittäiset avustukset ja matkastipendit**

TM **Laura Hytti,** matka-avustus osallistumiseen Lähi-Idän kirkkojen neuvoston (Middle East Council of Churches, MECC) ja Taizén ekumeenisen yhteisön järjestämään kansainväliseen ekumeeniseen nuorten aikuisten tapaamiseen Beirutissa, Libanonissa 22.-26.3.2019.

Teologian maisteriopiskelija **Matias Uusisilta,** matka-avustus pro gradu -työtä varten Al Amana -keskuksessa Omanissa neljän kuukauden ajan alkuvuodesta 2019.

TT. dos. **Olli-Pekka Vainio,** matka-avustus luentokurssille Rooman fransiskaanisessa Antonianum-yliopistossa huhti-toukokuussa 2019. Luennot on suunnattu paikallisille teologian opiskelijoille. Aiheena on Lutherin teologinen ihmiskäsitys.

Salon seurakunnan kappalainen **Liisi Kärkkäinen** ja Hyvinkään seurakunnan kappalainen **Anne Blomqvist,** matka-avustukset osallistumiseen European Bibliodrama Networkin kongressiin Skotlannissa 31.8-4.9.2019. Mm. Scriptural Reasoning -periaatteen jatkokehittely bibliodraaman keinoin on yksi verkoston tarjoama mahdollisuus.

Pastori **Saija Kronqvist,** kurssimaksuavustus venäjän kielikurssille Pietarissa kesäkuussa 2019. Kronqvist toimii leiripäällikkönä Pisara-leirin yhteydessä pidettävällä Barentsin kirkkojen ekumeenisella nuorisoleirillä, johon osallistuu mm. 42 luterilaista ja ortodoksista nuorta Venäjältä Petroskoin alueelta. Kielikurssin tarkoituksena on vahvistaa ja aktivoida jo aiemmin hankittua kielitaitoa kesän leiriä varten.

Rekolan seurakunta, hankeavustus yhdysvaltalaisten ja virolaisten ystävyysseurakuntanuorten seurakuntavierailua ja Pisara-leiriin osallistumista varten.

Tonga-saarelta lähtöisin oleva sosionomi, diakoni **Samiuela ´Elone,** matka-avustus suomalaisen Nuorten seurakunnan veisukirjasta Tongan kielelle käännetyn laulukirjan (25 laulua) esittely- ja lahjoitusmatkaa sekä sen yhteydessä järjestettävää kuoromatkaa varten Uuteen Seelantiin ja Tongan saarille 24.10.-20.11. 2019.

Toimikunta merkitsi stipendi- ja koulutusasiat tiedoksi.

7
MATKA- JA STIPENDIRAPORTIT

Koivunen, Pirkko: Työntekijävaihto Virossa 15.10.-14.12.2018, Viro [EL-liite 7.1]

Koontiraportti: Kansainvälinen BE1-kurssi 17.-20.1.2019, Budapest [EL-liite 7.2]

Jari Jolkkonen, Kimmo Kääriäinen, Tomi Karttunen: Pyhän Henrikin päivän ja kristittyjen ykseyden rukousviikon matka Roomaan 17.–25.1.2019, Rooma [EL-liite 7. 3]

Koontiraportti: Kirjahankkeeseen liittyvä Intian-opintomatka 24.1.-4.2.2019, Intia [EL-liite 7.4]

Maria Mountraki: CCIA pyhiinvaellusryhmän vierailu Jakartassa ja Länsi-Papuassa 15.-23.2.2019, Indonesia [EL-liite 7.5]

Maria Mountraki ja Hanna Ojanen: CCIA:n kokous 24.-28.2.2019, Bali, Indonesia [EL-liite 7.6]

Tomi Karttunen ja Juha Meriläinen: Arkkipiispan ja seurueen matka Moskovaan 26.2-1.3.2019 [EL-liite 7.7]

Tomi Karttunen ja Kimmo Kääriäinen: Nordic-Baltic Ecumenical Secretaries 12.-14.3.2019, Roskilde [EL-liite 7.8]

Ulla Siirto: LML Seeking Conviviality: People on the Move, toinen työpaja 19.-22.3.2019, Doorn, Hollanti [EL-liite 7.9]

Toimikunta merkitsi matka- ja stipendiraportit tiedoksi.

8
SEURAAVA KOKOUS

Syksyn kokousten ajankohtien sopiminen. Katsotaan Doodle-kyselyn pohjalta toukokuun puoleen väliin mennessä.

9
KOKOUKSEN PÄÄTTÄMINEN

Helsingissä 21.5.2019

Matti Repo
piispa

Tomi Karttunen
johtava asiantuntija

§ 12 Seuraavat istunnot

Piispainkokouksen puheenjohtaja on ilmoittanut, että piispainkokouksen seuraavat istunnot pidetään:

10. – 11.9.2019 Sastamalassa Turun arkkihiippakunnassa
29.10.2019 Helsingissä
4.12.2019 Helsingissä

Vuonna 2020:
3. – 4.2.2020 Helsingissä
15.4.2020 Helsingissä
18.5.2020 Helsingissä
8. – 9.9.2020 Oulun hiippakunnassa
21.10.2020 Helsingissä
7.12.2020 Helsingissä

Päätösehdotus Merkitään tiedoksi.

Päätös Merkittiin tiedoksi.

§ 13 Istunnon päättäminen

Asioiden tultua käsitellyiksi klo 15:03 arkkipiispa Luoma antoi piispainkokouksen puolesta kukat viimeistä kertaa mukana olleelle piispa Vikströmille ja kiitti häntä erityisesti vuosien varrella käyttämistään painavista puheenvuoroista. Piispa Vikström vastasi lyhyellä kiitospuheella. Päätteeksi veisattiin Suvivirsi (571: 1-4).

Vakuudeksi

Jyri Komulainen
piispainkokouksen pääsihteeri

Jari Jolkkonen
pöytäkirjan tarkastaja

Teemu Laajasalo
pöytäkirjan tarkastaja